

การกำหนดการระงับการพิสูจน์ในมูลหนี้สัญญาตามกฎหมายไทย

1. ขอความทั่วไป

ในปัจจุบันได้มีคดีข้อพิพาทอันเกิดจากมูลหนี้สัญญาสู่การพิจารณาของศาลเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ เพราะความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจทำให้เกิดการติดต่อทางธุรกิจและทำสัญญารูปแบบต่าง ๆ ต่อกันเป็นจำนวนมาก ในกรณีที่สัญญาใดคู่สัญญาใดปฏิบัติตามสัญญาต่อกันอย่างครบถ้วน ย่อมไม่มีข้อพิพาทขึ้นสู่การพิจารณาของศาล แต่หากสัญญาใดมีการประพฤติดังกล่าวโดยมิชอบถือว่าเป็นกรณีที่มีการโต้แย้งสิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญาเกิดขึ้น คู่สัญญาย่อมมีอำนาจนำคดีขึ้นสู่ศาลเพื่อให้ได้รับความคุ้มครองและบังคับตามสิทธิของตนในทางแพ่ง

คดีที่ขึ้นสู่การพิจารณาของศาลนั้น ศาลจะกำหนดประเด็นข้อพิพาทโดยพิจารณาจากคำฟ้องและคำให้การซึ่งเป็นคำคู่ความ เพราะคำคู่ความเท่านั้นที่จะตั้งประเด็นระหว่างคู่ความได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 1 (5) ส่วนการที่ศาลฟังคำแถลงการณีกิติ การที่ศาลสอบคู่ความในวันขึ้นสองสถานกิติ เป็นเรื่องที่ถูกกฎหมายมุ่งประสงค์เพียงเพื่อให้ได้ความชัดในประเด็นข้อพิพาทเท่านั้น ประเด็นข้อพิพาทจึงไม้อาจเกิดจากคำแถลงการณหรือข้อที่ศาลสอบถาม¹ ประเด็นข้อพิพาทที่ศาลจะต้องวินิจฉัยมีอยู่สองอย่างคือ ปัญหาข้อเท็จจริง และปัญหาข้อกฎหมาย ปัญหาข้อเท็จจริงได้แก่อะไรที่เป็นมูลกรณีหรือมูลเหตุซึ่งทำให้เกิดคดีขึ้น ฉะนั้น การนำสืบข้อเท็จจริงจึงเป็นการแสดงให้ทราบถึงการกระทำของมนุษย์หรือเหตุการณ์ใด ๆ เพื่อการวินิจฉัยของศาล ส่วนปัญหาข้อกฎหมายนั้นได้แก่อะไรที่เกี่ยวกับการตีความบทบัญญัติของกฎหมาย กล่าวคือ เมื่อฟังข้อเท็จจริงเป็นยุติแล้วก็ต้องพิจารณาต่อไปว่าจะใช้กฎหมายใดบังคับ² ทั้งนี้คู่ความมีหน้าที่นำสืบเฉพาะประเด็นข้อพิพาทที่เป็นปัญหาข้อเท็จจริงเท่านั้น ส่วนปัญหาข้อกฎหมายนั้นคู่ความไม่ต้องนำสืบ ศาลวินิจฉัยได้เอง

¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 3587/2525

² วิจิตร ลุคิตานนท์, กฎหมายลักษณะพยานและจิตวิทยา (พระนคร : โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2479), หน้า 6.

อย่างไรก็ตาม ประเด็นข้อพิพาทที่เป็นปัญหาข้อเท็จจริงนั้น บางครั้งคู่ความก็ไม่จำเป็นต้องนำสืบ ศาลสามารถหยิบยกขึ้นวินิจฉัยได้ และไม่ถือเป็นภาระพิพาทภายนอกฟ้องนอก ประเด็นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 142 ทั้งนี้เพราะเป็นประเด็นที่คู่ความได้กล่าวไว้ในคำฟ้องหรือคำให้การแล้ว¹

ประเด็นข้อพิพาทที่เป็นปัญหาข้อเท็จจริงแต่คู่ความไม่จำเป็นต้องนำสืบ ได้แก่

- 1.1 ข้อเท็จจริงที่รู้กันอยู่ทั่วไป หรือไม่อาจโต้แย้งได้โดยถือเป็นข้อเท็จจริงที่ศาล
รู้อยู่เอง
- 1.2 ข้อเท็จจริงที่ศาลตรวจเห็นเอง
- 1.3 ข้อเท็จจริงที่คู่ความรับกันหรือถือว่ารับกัน
- 1.4 ข้อสันนิษฐานตามกฎหมายที่เป็นคุณ

- 1.1 ข้อเท็จจริงที่รู้กันอยู่ทั่วไป หรือไม่อาจโต้แย้งได้โดยถือเป็นข้อเท็จจริงที่ศาล
รู้อยู่เอง

ข้อเท็จจริงที่รู้กันทั่วไปนั้น หมายถึงข้อเท็จจริงที่เป็นที่รู้กันอยู่อย่างแพร่หลาย จนไม่มีความจำเป็นต้องมีพยานมาพิสูจน์อีก หรือข้อเท็จจริงที่คนมีสามัญสำนึกหรือความรู้ความคิดในระดับปกติในชุมชนนั้น ๆ จะต้องรู้ หรือข้อเท็จจริงที่การปรากฏอยู่ของข้อเท็จจริงนั้นสามารถวินิจฉัยได้ง่ายและถูกต้องแน่นอนอย่างไร้ทางจะโต้แย้งได้ ฉะนั้นจึงเป็นการสมควรและไม่มีเหตุผลที่จะต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริงนั้นอีก² โดยถือว่าสิ่งเหล่านี้เป็นข้อเท็จจริงที่ปรากฏแก่ศาลโดยศาลรับรู้เอง (judicial notice) ภายในเขตอำนาจของตน เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะข้อเท็จจริงนั้นเป็นที่รู้กันแพร่หลายจนไม่จำเป็นต้องมีพยานหลักฐาน³

¹ หากมิได้ตั้งประเด็นไว้ในคำฟ้องหรือคำให้การ ย่อมไม่อาจเกิดเป็นประเด็นข้อพิพาทอันทำให้คู่ความไม่มีหน้าที่นำสืบ

² เข็มชัย ชูติวงศ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จรัสสินทวงศ์, 2527), หน้า 3.

³ ไพจิตร ปุณณพันธ์, "ข้อเท็จจริงที่รู้กันอยู่ทั่วไป," บทบัญญัติ 26 (ตอน 2, เมษายน 2512) : 165-166.

Lord Sumner ได้วินิจฉัยในคดี Commonwealth Shipping

Representative V.P. and O. Branch Services, (1923) A.C. ว่า "ข้อเท็จจริง
เองคือข้อเท็จจริงที่ศาลรู้อเองเนื่องจากเป็นข้อเท็จจริงที่รู้กันอยู่ทั่วไป หรือจากคำถามของศาล"¹

ข้อเท็จจริงที่รู้กันทั่วไปจะต้องมีลักษณะที่รู้ร่วมกัน (Common Knowledge) ที่ว่ารู้ร่วมกันนั้นมีไคหมายความว่าทุกคนไม่ว่าเด็กผู้ใหญ่ของรุ่มหมด ในเรื่องนี้ต้องพิเคราะห์เป็น เรื่อง ๆ ไปที่ว่ารู้ร่วมกันนั้น แม้บุคคลหลายคนจะไม่รู้จักตามที เพียงแต่มีบุคคลจำนวนมากหรือ ส่วนมากใครเห็นสิ่งนั้นเรื่องนั้นอย่างแพร่หลาย (notorious) ก็ถือได้ว่าเป็นข้อเท็จจริงที่รู้ กันทั่วไป เช่น ใครเป็นนายกรัฐมนตรีปัจจุบันของประเทศ บุคคลย่อมรู้กันอย่างแพร่หลาย เป็นต้น

สิ่งที่ถือว่าเป็นข้อเท็จจริงที่รู้ร่วมกัน ได้แก่

1.1.1 ถ้อยคำภาษาไทย ความไม่จำต้องนำสืบความหมายธรรมดาของ ถ้อยคำภาษาไทย เรื่องนี้มักปรากฏในคดีเกี่ยวกับการตีความถ้อยคำในสัญญา เพื่อให้ทราบเจตนา อันแท้จริงของคู่สัญญา ศาลต้องวินิจฉัยไปตามหลักภาษาไทยธรรมดาหรือวินิจฉัยไปตามความ หมายที่สามัญชนเข้าใจกัน แต่ถ้อยคำซึ่งมีความหมายเป็นพิเศษจากความหมายของภาษาไทย ธรรมดาก็เป็นข้อเท็จจริงที่ต้องนำสืบ เช่น กล่าวหาว่านายกเทศมนตรีกินเนื้อของ น. วันละ 8 กิโลกรัม มีความหมายพิเศษหมายถึงนายกเทศมนตรีรับสินบนของ น. เป็นต้น²

1.1.2 ขนบธรรมเนียมประเพณี คือหลักปฏิบัติอันเป็นสากลในท้องถิ่นหนึ่ง ท้องถิ่นใดซึ่งเป็นประเพณีที่รู้กันทั่วไปไม่ใช่เฉพาะแต่ในท้องถิ่นนั้น ประเพณีที่จะยกขึ้นใช้ได้นั้น จะต้องเป็นประเพณีที่มีมานาน เป็นประเพณีอันสมควรคือไม่ขัดต่อกฎหมายหรือศีลธรรม มีกำหนด แนนอนโดยสถานที่และบุคคลที่เกี่ยวข้อง และยังไม่มีความหมายออกมามากเลิกประเพณีนั้น³ เช่น

¹ Sir Rupert Cross, Evidence (London : Butterworths, 1974), p. 135.

² คำพิพากษาฎีกาที่ 2296/2514

³ เข็มชัย ชูติวงศ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, หน้า 23.

ประเพณีในการขนส่งที่คู่สัญญาเข้าใจกันดีแล้วว่าหากการขนส่งเสียเวลาผู้ว่าจ้างต้องใช้ค่าเสียเวลาให้กับผู้รับขนนั้น ย่อมมีข้อบังคับได้โดยไม่ต้องระบุไว้ในสัญญา เท่ากับเป็นการตกลงกันโดยปริยาย¹ แต่ประเพณีการค้าของธนาคารที่ธนาคารเรียกดอกเบี้ยทบต้นได้นั้น เป็นข้อเท็จจริงที่ต้องนำสืบ

1.1.3 สิ่งธรรมดาธรรมดา หมายถึงข้อเท็จจริงที่บุคคลธรรมดาสามารถรู้กันอยู่ เช่น วันใดเป็นวันหยุดราชการหรือไม่ศาลย่อมรู้ได้เอง หรือตามปกติพระจันทร์จะเริ่มขึ้นจากทิศใดในวันใดเวลาใดเป็นหน้าที่ศาลจะต้องรู้เอง เพราะเป็นสิ่งที่เป็นไปตามปกติวิสัยธรรมดาของโลกที่รู้กันทั่วไป² แต่ถ่าสิ่งใดแม้จะมีอยู่ตามธรรมดา แต่การรู้ถึงข้อเท็จจริงในเรื่องนั้นจะต้องอาศัยหลักวิชาเช่นวิทยาศาสตร์เข้าช่วยแล้วศาลก็จะไม่รับรู้เอง เช่น เกลือทะเลประกอบด้วยโซเดียมกับคลอรีน ข้อเท็จจริงที่ว่าศพยังมีโลหิตไหลออกทางจมูกและศพยังสคยอยู่ชวนให้เชื่อว่าถูกทำร้ายตายไม่ถึง 3 วันนั้น ศาลต้องวินิจฉัยโดยมีพยานสนับสนุน ศาลไม่อาจรู้เองได้³

1.1.4 กิจการความเป็นไปของบ้านเมือง เช่นการประกาศใช้กฎอัยการศึก การเปลี่ยนคณะรัฐมนตรี ข้อเท็จจริงเหล่านี้โคลงประกาศในราชกิจจานุเบกษา แผนกสามัญ เช่นนี้คู่ความเพียงแต่กล่าวอ้างไว้ในคำคู่ความหรือแถลงให้ศาลทราบว่าเป็นเรื่องเหล่านี้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่มใด ตอนใด หน้าใด ก็เป็นการเพียงพอแล้วโดยไม่ต้องนำสืบพยานบุคคลหรือพยานเอกสารอีก

1.2 ข้อเท็จจริงที่ศาลตรวจเห็นเอง

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 99 บัญญัติว่า "ถ้าศาลเห็นว่าจำเป็นที่จะต้องตรวจบุคคล วัตถุ สถานที่...เมื่อศาลเห็นสมควรไม่ว่าการพิจารณาคดีจะอยู่ในชั้นใด...ให้ศาลมีอำนาจออกคำสั่งกำหนดการตรวจ...เช่นว่านั้นได้" เรื่องนี้เป็น

¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 845/2497

² คำพิพากษาฎีกาที่ 82/2515

³ เข็มชัย ชูติวงศ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, หน้า 24-26.

เรื่องที่ศาลรับทราบข้อเท็จจริงบางอย่างเข้าสู่ความรู้ของศาลเองโดยไม่ต้องมีการสืบพยาน เมื่อศาลตรวจแล้วก็จะบันทึกไว้ในรายงานกระบวนการพิจารณา ซึ่งศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจหยิบยกขึ้นมาวินิจฉัยข้อเท็จจริงในคดีได้ เพราะเป็นข้อเท็จจริงที่เข้ามาสู่สำนวนความโดยชอบนอกเหนือไปจากโดยพยานหลักฐาน อย่างไรก็ตามศาลก็ควรที่จะจำกัดการใช้อำนาจตามมาตรานี้ เฉพาะในกรณีที่เป็นจริง ๆ เท่านั้น เพราะในระบบการดำเนินคดีในปัจจุบันคู่ความทั้งสองฝ่ายมีหน้าที่ต้องเสนอพยานเข้าสู่ศาลเพื่อสนับสนุนข้ออ้างข้อเถียงของตน ศาลควรจะวางตัวเป็นกลางรับฟังพยานทั้งสองฝ่ายด้วยความเป็นธรรม ไม่ควรจะใช้อำนาจของศาลแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมเองโดยไม่จำเป็น เพราะอาจมีผลเป็นการลำเอียงเข้ากับฝ่ายที่ได้เปรียบโดยมิได้ตั้งใจ อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตว่าสิ่งที่ศาลจะตรวจเห็นเองได้นั้น ควรจะเป็นสิ่งที่คนธรรมดาสามารถตรวจดูและวินิจฉัยได้โดยไม่ต้องอาศัยความรู้ความสามารถพิเศษ แต่ถ้าวินิจฉัยนั้นเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยความรู้ความชำนาญพิเศษศาลก็ไม่ควรจะวินิจฉัยเสียเอง เพราะอาจผิดพลาดได้ ศาลควรแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ชำนาญการพิเศษมาทำการตรวจและวินิจฉัยแทน¹

1.3 ข้อเท็จจริงที่คู่ความรับกันหรือถือว่ารับกัน (The Facts admitted by the opposing party)

โดยปกติแล้วหากคู่ความฝ่ายใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงต่อศาล คู่ความฝ่ายนั้นย่อมมีหน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงนั้น เว้นแต่ข้อเท็จจริงดังกล่าวเป็นข้อเท็จจริงที่คู่ความรับกันหรือถือว่ารับกันก็ไม่ต้องมีการพิสูจน์โดยพยานหลักฐานอย่างใดอีก

สำหรับข้อเท็จจริงที่คู่ความรับกันอันเป็นเหตุให้ศาลฟังเป็นยุติได้โดยไม่ต้องสืบพยานนั้น ต้องเป็นการรับกันในศาลในคดีนั้นเท่านั้น การรับในศาลนั้นเป็นการรับต่อหน้าผู้พิพากษา ซึ่งจะขจัดปัญหาเรื่องรับโดยไม่สมัครใจ หรือถูกหลอกลวงขู่เชิญไปใดบางส่วน นอกจากนี้เพื่อประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายของคู่ความในการสืบพยาน และช่วยให้คดีดำเนินไปได้โดยรวดเร็ว กฎหมายจึงยอมให้ถือว่า การรับกันของคู่ความเป็นยุติได้โดยไม่ต้องสืบพยาน

¹ เรื่องเดียวกัน

ส่วนการรับกันนอกศาลซึ่งรวมไปถึงการรับกันในศาลในคดีอื่นด้วย ไม่อยู่ในความหมายดังกล่าวข้างต้น เพราะยังต้องมีการสืบพยานตามหลักทั่วไป

การที่คู่ความรับกันหรือถือว่ารับกันในศาลอันทำให้คู่ความฝ่ายที่กล่าวอ้างไม่จำเป็นต้องนำพยานหลักฐานมาสืบต่อศาล สามารถแยกพิจารณาเป็น

1.3.1 การรับหรือถือว่ารับกันในคดีแพ่ง

1.3.2 คำหา

1.3.1 การรับหรือถือว่ารับกันในคดีแพ่ง

ในคดีแพ่งเมื่อโจทก์ยื่นคำฟ้องตั้งประเด็นข้อกล่าวหาต่าง ๆ และส่งสำเนาคำฟ้องให้จำเลยแล้ว จำเลยมีหน้าที่ต้องยื่นคำให้การแก้ข้อกล่าวหาภายใน 8 วัน คำให้การของจำเลยหากรับหรือถือว่ารับตามประเด็นข้อกล่าวหาของโจทก์ข้อใด โจทก์ก็ไม่ตองนำพยานหลักฐานมาสืบในข้อนั้น

สำหรับปัญหาที่ว่า กรณีเช่นนี้จะถือว่าจำเลยได้ให้การรับตามฟ้องโจทก์แล้วและไม่ตองนำสืบในข้อเท็จจริงนั้น อาจแยกพิจารณาได้ดังนี้

ก. คำให้การที่จำเลยได้ยอมรับข้อเท็จจริงตามคำฟ้องของโจทก์โดยชัดแจ้ง ทั้งนี้ไม่ว่าจะโดยยกข้อต่อสู้ขึ้นใหม่หรือไม่ก็ตาม

ข. คำให้การที่ไม่กล่าวถึงในข้อใดที่โจทก์กล่าวอ้าง หรือเมื่อจำเลยมิได้ให้การปฏิเสธฟ้องโจทก์ที่แก้ไขเพิ่มเติมใหม่ ถือว่าจำเลยรับข้อเท็จจริงนั้นแล้ว โจทก์ไม่ตองนำสืบ ศาลรับฟังตามฟ้องได้

ค. คำให้การที่ไม่ชัดแจ้งไม่เป็นการเจาะจงว่าจะปฏิเสธข้อใด เช่น กล่าวในคำให้การว่า "นอกจากจำเลยจะให้การรับโดยชัดแจ้งในเรื่องใดแล้ว จำเลยขอปฏิเสธฟ้องทั้งสิ้น" โดยไม่ปรากฏเหตุผลแห่งการปฏิเสธ ถือไม่ได้ว่าจำเลยปฏิเสธโจทก์ไม่ตองนำสืบฟ้องข้อนั้น หรือให้การว่าจำเลยจะตกลงชื่อเป็นคู่ค้าประกันหรือไม่จำไม่ได้และไม่รับรอง เช่นนี้ถือว่ามิได้ให้การปฏิเสธฟ้องของโจทก์ เป็นต้น¹

¹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 536/2513

ง. คำให้การที่ขัดกันเอง ซึ่งโดยปกติคำให้การของจำเลยจะต้องยืนยันไปทางใดทางหนึ่งเพียงทางเดียว จะให้การเป็นสองทางขัดกันไม่ได้ เช่น โจทก์ฟ้องเรียกค่าเช่าเปื้อนหอยจากจำเลย จำเลยให้การว่าจำเลยไม่ได้เช่ากับโจทก์ หากปรากฏว่าเช่ากับโจทก์จำเลยก็ได้อภัยให้โจทก์ไปหมดแล้ว ดังนั้นเป็นคำให้การขัดกันเอง ไม่ชอบด้วยเหตุผลที่จำเลยจะนำสืบตามคำให้การของจำเลย และจำเลยมิได้แถลงต่อศาลว่าจะสืบแต่เฉพาะทางใดทางหนึ่งแน่ หากจะสืบทั้งสองทางเช่นนี้ไม่มีประโยชน์ที่จะให้จำเลยสืบ¹

จ. ในกรณีที่จำเลยยื่นคำให้การปฏิเสธพร้อมด้วยเหตุแห่งการปฏิเสธ ทำให้เกิดประเด็นข้อพิพาทที่โจทก์มีหน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงนั้น หากต่อมาปรากฏว่าในระหว่างการพิจารณาของศาล คุณความดีการรับข้อเท็จจริงกันก็ถือว่าเป็นการรับกันในคดีแพ่งอันเป็นเหตุให้ไม่ต้องนำพยานหลักฐานมาสืบต่อศาลในประเด็นนั้นเช่นเดียวกัน

1.3.2 คำทำ

คำทำ คือการที่คุณความดีความตกลงกันต่อหน้าศาลให้เป็นที่ปรากฏในส่วนความว่าแทนที่จะดำเนินการพิจารณาสืบพยานไปอย่างปกติ คุณความดีตกลงจะทำการอย่างใดอย่างหนึ่งอันอยู่ในขอบเขตแห่งกระบวนการพิจารณา ถ้าเหตุการณ์ที่ตกลงกันนั้นสัมพันธ์ฝ่ายใดฝ่ายนั้นเป็นฝ่ายชนะ และให้ศาลพิพากษาคดีไปตามนั้น² คำทำจึงเป็นการรับข้อเท็จจริงโดยมีเงื่อนไข เป็นการรับข้อเท็จจริงตามที่อีกฝ่ายหนึ่งอ้างโดยมีเงื่อนไขบังคับก่อน แต่เงื่อนไขนั้นต้องเป็นสิ่งที่เกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาซึ่งมิใช่การพนันขันต่อ เช่น ท้ากันให้สาบานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือท้ากันให้นำผลแห่งคำพิพากษาคดีอันที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับคดีนี้มาเป็นข้อแพ้ชนะ เป็นต้น

¹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 72/2505

² โอสถ โกสิน, คำอธิบายและเปรียบเทียบกฎหมายไทยและต่างประเทศในเรื่องกฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยเชชม, 2517), หน้า 63.

ในกรณีที่คำทำสำมประโยชน์ฝ่ายใดฝ่ายนั้นยอมชนะคดีตามคำทำนั้น โดยไม่ต้องสืบพยาน เช่น โจทก์จำเลยทักกันว่าให้ถือคำเบิกความของ ล. ว่าที่พิพาทเป็นของใคร ฉะนั้นเมื่อ ล. เบิกความว่าที่พิพาทเป็นของโจทก์จำเลยก็ต้องแพคดี จะอุทธรณ์ฎีกาว่าคำเบิกความของ ล. ฟังไม่ได้ ชัดกับคำฟ้องหรือคำเบิกความลอย ๆ ไม่มีพยานสนับสนุนหาได้ไม่ เพราะการทักกันเช่นนี้เป็นการสละประเด็นข้ออื่น ๆ ตามฟ้อง คำให้การหรือคำพยานหลักฐานที่ได้เสนอต่อศาลมาแล้วทั้งหมด

สำหรับฝ่ายที่แพคดีตามคำทำนั้นแล้วจะขอดอนคำทำในภายหลังไม่ได้ เช่น คู่ความทักกันใหญ่เชื่อว่าชายเป็นผู้พิสูจน์ลายมือชื่อในเอกสาร ถ้าผู้เชื่อว่าชายว่าอย่างไร ประเด็นอื่น ๆ เป็นอันไม่ได้เถียงกัน เมื่อผู้เชื่อว่าชายส่งผลการพิสูจน์มาแล้วซึ่งตรงกับคำทำ โจทก์จะมาขอดอนคำทำโดยกล่าวอ้างลอย ๆ ซึ่งจำเลยมิได้ตกลงควยหาได้ไม่¹

ในกรณีที่เงื่อนไขตามคำทำนั้นไม่อาจเกิดขึ้นได้ในเวลาต่อมา เช่น คู่ความทักกันให้นาย ก. มาเบิกความว่าจะสมคยกับฝ่ายใด แต่นาย ก. ตายไปเสียก่อน เช่นนี้ศาลจะดำเนินกระบวนการพิจารณาอย่างไรต่อไปนั้น จะต้องพิจารณาจากการแถลงตกลงกันของคู่ความในขณะที่ทักกัน หากคู่ความแถลงยืนยันไม่สืบพยานอีกต่อไปก็ต้องเป็นไปตามคำแถลงของคู่ความ โดยศาลจะพิจารณาพิพากษาไปตามหน้าที่นำสืบ²

หากคู่ความไม่ได้แถลงตกลงกันว่าถ้าคำทำไม่เป็นผลแล้วจะดำเนินกระบวนการพิจารณาอย่างไรต่อไป ในเรื่องนี้มีความเห็นแยกออกเป็นสองความเห็น กล่าวคือ

ความเห็นแรก เห็นว่าเมื่อคำทำไม่เป็นผล ศาลสามารถวินิจฉัยคดีจากพยานหลักฐานเท่าที่ปรากฏในสำนวนและหน้าที่นำสืบโดยไม่ต้องสืบพยานต่อไป ความเห็นนี้มีคำพิพากษาฎีกาที่ 913/2495 สนับสนุน

ความเห็นที่สอง เห็นว่าเมื่อคำทำไม่เป็นผล ศาลควรพิจารณาสืบพยานต่อไป ความเห็นนี้มีคำพิพากษาฎีกาที่ 704/2498 คำพิพากษาฎีกาที่ 62/2499 และคำพิพากษาฎีกาที่ 415/2507 สนับสนุน

¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 393-394/2505

² คำพิพากษาฎีกาที่ 87/2512

ผู้เขียนเห็นด้วยกับความเห็นที่สอง ทั้งนี้เพราะคำทำเป็นการยอมรับข้อเท็จจริงตามที่อีกฝ่ายหนึ่งอ้างโดยมีเงื่อนไขบังคับก่อน ฉะนั้นเมื่อเงื่อนไขนั้นไม่อาจสำเร็จได้เพราะตกเป็นพินวิสัย ย่อมถือว่าไม่มีการรับข้อเท็จจริงต่อกัน ศาลก็ควรพิจารณาสืบพยานต่อไป

1.4 ข้อสันนิษฐานในกฎหมายที่เป็นคดี

ข้อสันนิษฐานในกฎหมาย คือข้อสันนิษฐานที่กฎหมายบัญญัติขึ้นอันเป็นผลให้ความฝ่ายที่ได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานนำสืบในเบื้องต้นแต่เพียงว่าได้ปฏิบัติตนตามเงื่อนไขแห่งข้อสันนิษฐานนั้น คือเพียงแต่พิสูจน์ข้อเท็จจริงที่เป็นเงื่อนไขแห่งการสันนิษฐาน ซึ่งเมื่อพิสูจน์ได้แล้ว ศาลยอมรับฟังข้อเท็จจริงตามที่กฎหมายได้สันนิษฐานไว้โดยไม่จำเป็นต้องสืบพยานในส่วนนี้ ข้อสันนิษฐานในกฎหมายแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1.4.1 ข้อสันนิษฐานเด็ดขาด คือข้อสันนิษฐานที่กฎหมายไม่เปิดโอกาสให้มีการนำสืบ โต้แย้ง หรือหักล้างได้ ข้อสันนิษฐานประเภทนี้มักจะใช้คำว่า "ให้ถือว่า" หรือ "ต้องถือว่า" ตัวอย่างเช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 10, 12, 14, 16, 45, 46, 47, 52 และ 65 เป็นต้น และข้อสันนิษฐานเด็ดขาดเท่านั้นที่ทำให้ข้อเท็จจริงยุติโดยไม่ต้องสืบพยาน

1.4.2 ข้อสันนิษฐานไม่เด็ดขาด คือข้อสันนิษฐานที่กฎหมายเปิดโอกาสให้มีการนำสืบ โต้แย้ง หรือหักล้างได้ว่าข้อเท็จจริงมิได้เป็นอย่างที่กฎหมายสันนิษฐาน ข้อสันนิษฐานประเภทนี้มักจะใช้คำว่า "ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า" ตัวอย่างเช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 6, 17, 154, 203, 321, 363, 403, 422, 437, 561, 565, 581, 672, 802, 804, 849, 855, 877, 1024, 1027, 1141, 1207, 1344, 1346, 1348, 1357, 1358, 1360, 1369, 1370, 1371, 1372, 1373, 1418, 1430, 1651, 1683, 1715 และ 1764

2. การกำหนดประเด็นข้อพิพาท

การดำเนินคดีในศาลจะเริ่มด้วยคำฟ้องของโจทก์ตั้งประเด็นแห่งคดีขึ้นมาก่อน คำฟ้องของโจทก์เป็นการแสดงให้เห็นปรากฏต่อศาล ซึ่งสภาพแห่งข้อหาและข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาในอันที่จะให้ศาลวินิจฉัยบังคับไปตามคำขอท้ายฟ้อง สภาพแห่งข้อหาเป็นเครื่องชี้ว่าประเด็นแห่งคดีจะเป็นเรื่องใด เช่น เป็นเรื่องของสัญญาละเมิด ครอบครอง หรือมรดก ส่วนข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาเป็นเครื่องชี้ว่าในเรื่องนั้นมีกรณีพิพาทเกิดขึ้นด้วยเหตุอันใด เช่น จำเลยได้ประพฤติผิดสัญญาทำให้โจทก์ได้รับความเสียหาย การฟ้องหย่า การฟ้องขอให้แบ่งทรัพย์สินมรดก เป็นต้น

คำฟ้องดังกล่าวหมายความรวมถึงคำร้องขอแก้ไขเพิ่มเติมคำฟ้องที่ศาลอนุญาตแล้ว ตลอดจนฟ้องแย้ง คำร้องสอด คำร้องขัดทรัพย์ และคำร้องขอในคดีไม่มีข้อพิพาทที่ต่อมามีผู้คัดค้านเข้ามาด้วย

คำฟ้องที่ไต่บรรยายถึงสภาพแห่งข้อหาและข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาโดยแจ่มชัดก็ถือว่าเป็นฟ้องที่สมบูรณ์แล้ว ไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงข้อที่จะยกต่อสู้จำเลยเพื่อไต่ลวงหน้าด้วย¹

คำขอท้ายฟ้องเป็นส่วนหนึ่งของคำฟ้อง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 142 บังคับว่าศาลจะพิพากษาเกินคำขอไม่ได้ จึงมีปัญหาว่าหากคำฟ้องของโจทก์กล่าวพาดพิงถึงเรื่องใด แต่โจทก์มิได้มีคำขอท้ายฟ้องในเรื่องนั้นโดยตรง ดังนั้นศาลควรกำหนดเป็นประเด็นและบังคับให้ตามคำฟ้องนั้นหรือไม่ ได้มีคำพิพากษาฎีกาที่ 1360/2517 วินิจฉัยโดยที่ประชุมใหญ่ว่าศาลไม่อาจบังคับให้ได้ ดังนั้นข้อใดที่โจทก์มิได้มีคำขอท้ายฟ้อง ศาลจึงไม่ควรกำหนดเป็นประเด็นข้อพิพาทให้ อย่างไรก็ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 172 วรรคสองมิได้บัญญัติถึงขนาดว่าคำขอบังคับจะต้องปรากฏไว้เฉพาะในคำขอท้ายฟ้องเท่านั้น การพิจารณาว่าโจทก์มีความประสงค์จะให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งอย่างไรจึงต้องพิจารณาจากคำฟ้องทั้งฉบับ เมื่อโจทก์มีคำขอไว้ในคำฟ้องชัดแจ้งในเรื่องใดแล้ว ก็ถือว่าโจทก์ฟ้องคดีโดยมีคำขอบังคับในข้อนี้ไว้โดยชอบด้วยมาตรา 172 วรรคสอง แล้ว²

¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 583/2506

² คำพิพากษาฎีกาที่ 1934/2524

หลังจากที่จำเลยได้รับหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องของโจทก์แล้ว จำเลยจะต้องยื่นคำให้การต่อศาล คำให้การของจำเลยเป็นการยกข้อต่อสู้ปฏิเสธชอกล่าวอ้างที่โจทก์กล่าวมาในคำฟ้อง และจำเลยอาจยกชอกล่าวอ้างขึ้นใหม่เพื่อหักล้างชอกล่าวอ้างของโจทก์ด้วยก็ได้

คำให้การรวมถึงคำร้องขอแก้ไขเพิ่มเติมคำให้การที่ศาลอนุญาตแล้ว คำให้การแก้ฟ้องแย้ง ตลอดจนคำคัดค้านคำร้องขจัดทรัพย์สินของโจทก์ และคำคัดค้านคำร้องขอในคดีไม่มีข้อพิพาทด้วย

คำให้การที่จะทำให้เกิดประเด็น จะต้องเป็นคำให้การที่ชัดเจนว่าจะยอมรับหรือปฏิเสธชออ้างตามคำฟ้องของโจทก์ทั้งสิ้นหรือแต่บางส่วน ตลอดทั้งเหตุผลอันชอบด้วยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 177 วรรคสอง เช่น คำให้การของจำเลยมิได้กล่าวโดยชัดเจนว่าสัญญาประนีประนอมยอมความระหว่างโจทก์กับลูกหนี้ในคดีเรื่องก่อนทำหนี้ตามสัญญาถูกระงับสิ้นไป อันทำให้จำเลยผู้คำประกันหลุดพ้นจากความรับผิด เพียงแต่จำเลยสรุปไว้ท้ายคำให้การว่าจำเลยไม่ต้องรับผิดโดยหลักแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 698, 850, 851 และ 852 ดังนั้นไม่ชอบด้วยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 177 จึงไม่ทำให้เกิดประเด็นข้อนี้¹ หรือในกรณีที่คำให้การของจำเลยอ้างว่าฟ้องโจทก์เคลือบคลุม จำเลยจะต้องแสดงเหตุแห่งการที่อ้างว่าเคลือบคลุมนั้นด้วยว่าเคลือบคลุมอย่างไร ตรงไหน การกล่าวอ้างว่าฟ้องเคลือบคลุมลอย ๆ จึงไม่มีประเด็นว่าฟ้องโจทก์เคลือบคลุมหรือไม่ หรือที่จำเลยให้การว่าใบมอบอำนาจไม่ชอบด้วยกฎหมายแต่มิได้แสดงเหตุแห่งการไม่ชอบไว้เลยว่าเป็นเพราะเหตุใด คดีจึงไม่มีประเด็นเช่นเดียวกัน² นอกจากนี้ในบางกรณีหากคำให้การของจำเลยมิได้แสดงเหตุแห่งการปฏิเสธ เพียงแต่ให้การอย่างลอย ๆ เช่นให้การว่าฟ้องโจทก์ขาดอายุความซึ่งไม่ชัดเจนว่าคดีขาดอายุความเรื่องอะไรและเพราะเหตุใด ปัญหาเรื่องอายุความจึงไม่เป็นประเด็นที่จะต้องวินิจฉัย แม้ศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์จะได้วินิจฉัยให้ก็เป็นการวินิจฉัยนอกประเด็น ศาลฎีกาก็ไม่รับวินิจฉัยให้³ แต่ในบางกรณีถ้าจำเลยให้การปฏิเสธโดยชัดเจน แม้มิได้แสดงเหตุ

¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 1958/2511

² คำพิพากษาฎีกาที่ 181/2520

³ คำพิพากษาฎีกาที่ 3910/2528

แห่งการปฏิเสธไว้ โจทก์ยังคงต้องมีหน้าที่นำสืบอยู่ เพียงแต่จำเลยไม่มีสิทธินำพยานเข้าสืบต่อสู้หักล้างในประเด็นนั้นเท่านั้น¹

เนื่องจากประเด็นข้อพิพาทแห่งคดีเกิดจากคำคู่ความคือคำฟ้องและคำให้การ โดยมีหลักอยู่ว่าข้อที่คู่ความยังไม่รับกันหรือยังโต้เถียงกันอยู่ก็ต้องกำหนดเป็นประเด็นข้อพิพาท เช่น โจทก์ฟ้องว่าจำเลยผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าบ้านขอให้ขับไล่จำเลยออกจากบ้านเช่า จำเลยให้การว่าไม่ได้ชำระค่าเช่าจริง แต่จำเลยได้ออกจากบ้านเช่าแล้วตั้งแต่วันที่โจทก์จะฟ้องเป็นคดีนี้ ดังนั้นข้อที่โต้เถียงกันอยู่ก็คือจำเลยออกจากบ้านเช่าตั้งแต่วันที่โจทก์ฟ้องจริงหรือไม่ ฉะนั้นศาลจึงมีหน้าที่ต้องตรวจดูคำฟ้องและคำให้การโดยละเอียดเพื่อจะประเด็นข้อพิพาทแห่งคดีว่ามีประเด็นข้อ ประเด็นแต่ละข้อมีอยู่อย่างไร ทั้งนี้การพิจารณาว่าข้อใดที่โจทก์ตั้งประเด็นแห่ง คำฟ้องขึ้นมาและจำเลยปฏิเสธจนเกิดเป็นประเด็นข้อพิพาทที่จะต้องมีการนำสืบและสืบแทน ศาลมีหน้าที่ต้องพิจารณาว่าคำให้การของจำเลยให้การปฏิเสธขออ้างของโจทก์ในข้อนั้นหรือไม่ ถ้าถือไม่ได้ว่าเป็นการปฏิเสธก็ไม่มีประเด็นข้อพิพาทในข้อนั้นเกิดขึ้น ถ้าถือได้ว่าจำเลยให้การปฏิเสธในข้อนั้นแล้วก็ต้องกำหนดเป็นประเด็นข้อพิพาทขึ้นมา

2.1 คำให้การที่ไม่ก่อให้เกิดประเด็น

ในบางครั้ง แม้คำให้การของจำเลยจะมีคำให้การยอมรับตามข้ออ้างของโจทก์ หากศาลตรวจคำให้การโดยละเอียดแล้วเห็นว่าคำให้การดังกล่าวไม่อาจถือได้ว่าจำเลยปฏิเสธข้ออ้างนั้นแล้ว ศาลก็จะไม่กำหนดเป็นประเด็นข้อพิพาทให้ เช่น

2.1.1 ให้การว่าไม่ทราบ ไม่รับรอง ไม่มีประเด็น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1928-1930/2528 ในประเด็นเรื่องโจทก์มอบอำนาจให้ฟ้องคดีนั้น เมื่อจำเลยให้การว่าไม่ทราบและไม่รับรอง ย่อมมิใช่การปฏิเสธความถูกต้องแท้จริงของหนังสือมอบอำนาจ เพราะการที่จำเลยไม่ทราบไม่ชี้เหตุที่จะทำให้หนังสือมอบอำนาจของโจทก์เสียไป และที่จำเลยไม่รับรองก็ไม่ปรากฏเหตุผล จึงไม่เป็นประเด็นที่จะต้องวินิจฉัย ศาลจึงไม่กำหนดเป็นประเด็นข้อพิพาทให้

¹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1011/2498 (ประชุมใหญ่)

2.1.2 ในให้การว่าหนังสือมอบอำนาจไม่สมบูรณ์ ไม่มีประเด็น

คำพิพากษาฎีกาที่ 3742/2528 จำเลยให้การว่าหนังสือมอบอำนาจไม่สมบูรณ์ ตามกฎหมายแต่มีใ้เหตุผลแห่งการปฏิเสธว่าไม่สมบูรณ์อย่างไร เท่ากับรับว่ามีหนังสือมอบอำนาจจริง จึงไม่เป็นประเด็นที่ศาลจะต้องวินิจฉัย

2.1.3 ในให้การว่าไม่ชอบด้วยกฎหมาย ไม่มีประเด็น

คำพิพากษาฎีกาที่ 1919/2494 จำเลยให้การรับว่าเข้าบ้านหรือที่ดินจากโจทก์จริงแต่ต่อสู้ว่าโจทก์บอกเลิกการเช่าไม่ชอบด้วยกฎหมาย เท่ากับจำเลยรับว่าได้รับคำบอกกล่าวแล้วแต่คำบอกกล่าวไม่ชอบอย่างไรไม่ได้นำมาอ้าง จึงไม่มีประเด็นว่าโจทก์บอกเลิกการเช่าแล้วโดยชอบหรือไม่

คำพิพากษาฎีกาที่ 181/2520 จำเลยให้การว่าฟ้องโจทก์เคลือบคลุมและหนังสือมอบอำนาจโจทก์ไม่ชอบด้วยกฎหมาย โดยไม่บรรยายว่าเคลือบคลุมและไม่ชอบด้วยกฎหมายอย่างไร เป็นคำให้การที่ไม่แสดงเหตุชัดเจน ไม่มีประเด็นทั้งสองข้อนี้

2.1.4 ในให้การว่าไม่บริสุทธิ์ไม่สุจริต ไม่มีประเด็น

คำพิพากษาฎีกาที่ 354/2509 จำเลยให้การว่าโจทก์เป็นผู้ทรงเช็คโดยไม่บริสุทธิ์ ไม่บริสุทธิ์อย่างไรมิได้แสดงไว้ในคำให้การ ถือว่าไม่มีประเด็นที่จะนำสืบ

คำพิพากษาฎีกาที่ 79/2522 จำเลยให้การว่าโจทก์รับโอนเช็คมาโดยไม่สุจริต โดยไม่บรรยายว่าไม่สุจริตอย่างไรเพราะเหตุใด ถือว่าไม่มีประเด็นที่จะนำสืบตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 916 ศาลชั้นต้นสั่งคดีสืบพยาน และพิพากษาให้จำเลยแพ้คดี จึงชอบด้วยกฎหมาย

คำพิพากษาฎีกาที่ 243/2531 จำเลยให้การว่าโจทก์ได้เช็คมาโดยไม่สุจริต แต่ไม่กล่าวว่าไม่สุจริตอย่างไร ไม่มีประเด็นจะนำสืบ

2.1.5 คำให้การที่ไม่ได้ให้การต่อสู้ตามแบบที่กฎหมายบัญญัติไว้ ไม่มีประเด็น ทั้งนี้บทบัญญัติของกฎหมายบางเรื่องจะบัญญัติไว้ชัดเจนว่าข้อที่จำเลยจะยกขึ้นต่อสู้โจทก์ในเรื่อง

นั้น ๆ จำเลยจะต่อสู้ในข้อใดข้อหนึ่งโดยเฉพาะตามที่บัญญัติไว้ในมาตรานั้น ๆ เช่น ข้อต่อสู้ที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 916 และมาตรา 1299 เป็นต้น ฉะนั้น หากข้อต่อสู้ของจำเลยไม่เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติไว้แล้ว ก็ไม่มีประเด็นที่จะนำสืบ

คำพิพากษาฎีกาที่ 265/2526 โจทก์ฟ้องว่าเป็นผู้ทรงเช้คผู้ถือโดยรับโอน มาจากผู้ทรงคนก่อน จำเลยซึ่งเป็นผู้ส่งจ่ายให้การต่อสู้ถึงความเกี่ยวพันระหว่างจำเลยกับผู้ทรงคนก่อน โดยไม่ได้กล่าวถึงว่าโจทก์กับผู้ทรงคนก่อนคบคิดกันฉ้อฉลอย่างไร ดังนั้นจำเลย ย่อมไม่มีประเด็นที่จะสืบ การที่ศาลชั้นต้นงดสืบพยานแล้วพิพากษาให้จำเลยแพคดีจึงเป็นการ ชอบแล้ว

คำพิพากษาฎีกาที่ 1326/2499 โจทก์ฟ้องขับไล่จำเลยออกจากที่ดินพิพาท ซึ่งโจทก์อ้างว่าซื้อมาจากผู้อื่นโดยสุจริต และเสียค่าตอบแทน จำเลยให้การว่าไคกรรมสิทธิ์ ที่ดินพิพาทโดยการครอบครองปรักษโดยเปิดเผยติดต่อกันเป็นเวลาเกินกว่า 10 ปีแล้วโดย สุจริต แต่จำเลยไม่ได้ให้การต่อสู้ว่าโจทก์ซื้อที่ดินพิพาทมาโดยไม่สุจริต จึงต้องรับฟังว่าโจทก์ รับโอนที่ดินพิพาทจากเจ้าของเดิมโดยสุจริตและได้จดทะเบียนโดยสุจริตแล้ว เพราะตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 6 ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าทุกคนกระทำการโดยสุจริต ตามที่จำเลยให้การต่อสู้ว่าจำเลยเป็นเจ้าของที่ดินพิพาทโดยการครอบครองปรักษมาแล้วตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1382 ก็ตาม จำเลยก็ไม่มีทางชนะคดีโจทก์ เพราะ การได้มาซึ่งอสังหาริมทรัพย์ของจำเลยยังไม่ได้จดทะเบียนการได้มา จำเลยจะยกขึ้นต่อสู้ โจทก์ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกผู้รับโอนที่ดินมาโดยเสียค่าตอบแทนโดยสุจริต และจดทะเบียนสิทธิ โดยสุจริตแล้วไม่ได้ คดีจึงไม่ต้องกำหนดประเด็นเรื่องจำเลยได้กรรมสิทธิ์ที่ดินพิพาทโดยการ ครอบครองปรักษหรือไม่ และไม่ต้องสืบพยานกันในข้อนี้แล้ว

2.1.6 การฟ้องคดีบางเรื่อง โจทก์ไม่ต้องบอกกล่าวทวงถามให้จำเลย ปฏิบัติการชำระหนี้ก่อนฟ้อง แม้จำเลยจะให้การปฏิเสธต่อสู้ไว้ก็ไม่มีประเด็น

คำพิพากษาฎีกาที่ 1719/2524 จำเลยเช่าอาคารจากเจ้าของเดิมโดยไม่ ปรากฏว่ามีหลักฐานเป็นหนังสือ ต่อมาโจทก์รับโอนตึกพิพาทจากเจ้าของเดิม ดังนั้นโจทก์ยอม ฟ้องขับไล่จำเลยเมื่อใดก็ได้โดยไม่ต้องบอกกล่าวทวงถามก่อนฟ้อง เพราะโจทก์กับจำเลยไม่มีนิติสัมพันธ์

ต่อกัน และแม่จำเลยจะโดยขอตอสูในเรื่องนี้ไว้ในคำให้การ ศาลก็ไม่กำหนดเป็นประเด็นข้อพิพาทแห่งคดีให้

คำพิพากษาฎีกาที่ 873/2518 การกู้เงินโดยไม่กำหนดเวลาชำระเงินคืน ผู้ใหญ่ยอมมีสิทธิเรียกให้ผู้กู้ชำระหนี้ได้โดยพลัน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 203 จึงไม่จำเป็นต้องบอกกล่าวทวงถามก่อนฟ้องคดี ทั้งนี้แม่จำเลยจะให้การต่อสู้ว่าก่อนฟ้องคดี โจทก์มิได้บอกกล่าวทวงถามให้จำเลยชำระเงินกู้ก่อนก็ตาม ศาลก็ไม่กำหนดเป็นประเด็นให้

2.2 คำให้การที่ก่อให้เกิดประเด็นแต่จำเลยไม่มีสิทธินำสืบพยาน

ในกรณีที่จำเลยยื่นคำให้การปฏิเสธหรือถือว่าจำเลยปฏิเสธยอมเกิดเป็นประเด็นข้อพิพาทขึ้นแล้ว ส่วนจำเลยจะมีสิทธินำสืบพยานหรือไม่ก็ต้องพิจารณาว่าจำเลยได้ให้เหตุผลแห่งการปฏิเสธมาด้วยหรือไม่ ถ้าจำเลยไม่ได้แสดงเหตุผลแห่งการปฏิเสธมาด้วยจำเลยก็ไม่มีสิทธินำสืบพยาน แต่โจทก์ยังมีหน้าที่ต้องนำสืบในประเด็นข้อนี้อยู่ เพราะจำเลยให้การปฏิเสธข้อนั้นแล้ว เว้นแต่กรณีที่จำเลยให้การปฏิเสธโดยยกปัญหาข้อกฎหมายขึ้นกล่าวอ้าง เช่น ปฏิเสธว่าฟ้องโจทก์เคลือบคลุม คดีขาดอายุความ หรืออำนาจฟ้อง แต่มิได้แสดงเหตุแห่งการปฏิเสธมาด้วย ก็จะไม่เกิดเป็นประเด็นข้อพิพาทแห่งคดี ฉะนั้นศาลไม่จำเป็นต้องกำหนดเป็นประเด็นในกรณีเช่นนี้ ตัวอย่างเช่น

ก. ให้การว่าเอกสารสัญญาปลอมแต่ไม่แสดงเหตุแห่งการปลอมว่าปลอมอย่างไร เกิดประเด็นข้อพิพาทแต่จำเลยไม่มีสิทธินำสืบพยาน

คำพิพากษาฎีกาที่ 2373/2516 (ประชุมใหญ่) โจทก์ฟ้องเรียกเงินกู้จากจำเลยตามสัญญาจำนวน 3,000 บาท จำเลยให้การว่าเป็นเรื่องโจทก์ซื้อเรือนและไม้จากจำเลย 4,000 บาท แล้วโจทก์ให้จำเลยเซ็นชื่อในกระดาษเปล่า ต่อมาโจทก์ซื้อเรือนไปแต่ไม่ชนไม้ไปด้วย โดยให้จำเลยลงชื่อในสัญญาเงินโจทก์ 1,500 บาท ความจริงจำเลยไม่ได้กู้เงินโจทก์ เช่นนี้ถือว่าจำเลยให้การปฏิเสธฟ้องโจทก์แล้วว่าไม่ได้กู้ จึงมีประเด็นข้อพิพาทในข้อนี้ แต่เนื่องจากจำเลยไม่ได้ยืนยันให้แจ้งชัดว่าปฏิเสธสัญญาที่โจทก์กล่าวอ้างในคำฟ้องฉบับไหนและไม่สมบูรณ์เพราะเหตุใด จำเลยจึงไม่มีประเด็นที่จะนำสืบตามขอตอสู

คำพิพากษาฎีกาที่ 2243/2521 จำเลยให้การต่อสู้ว่าไม่ได้อุเงินโจทก์ตามฟ้อง สัญญาทนายฟ้องเป็นสัญญาปลอมแต่ไม่ได้แสดงเหตุแห่งการปฏิเสธว่าปลอมอย่างไร เช่นนี้ยอมเกิดเป็นประเด็นข้อพิพาทว่าจำเลยอุเงินโจทก์ตามสัญญาหรือไม่ แต่จำเลยไม่มีสิทธินำพยานมาสืบตามข้อต่อสู้ของตน

ข. โทษการว่าไม่ได้อุ สัญญาทนายฟ้องไม่ถูกต้องและไม่สมบูรณ์ หรือให้การว่าสัญญาไม่ชอบด้วยกฎหมาย เกิดประเด็นข้อพิพาทแต่จำเลยไม่มีสิทธินำสืบพยาน

คำพิพากษาฎีกาที่ 274/2530 โจทก์ฟ้องขอให้จำเลยซึ่งเป็นทายาทของผู้ตาย และมีสิทธิรับมรดกของผู้ตายชดเชยเงินกู้ซึ่งผู้ตายกู้ไปจากโจทก์ตามสำเนาหนังสือสัญญาทนายฟ้อง จำเลยให้การว่าผู้ตายไม่ได้อุเงินโจทก์ตามฟ้อง หนังสือสัญญาทนายฟ้องไม่ถูกต้องและไม่สมบูรณ์ตามกฎหมาย เช่นนี้จำเลยยอมไม่มีสิทธินำพยานมาสืบตามข้อต่อสู้ เพราะมิได้แสดงเหตุแห่งการปฏิเสธว่าสัญญาทนายฟ้องไม่ถูกต้องและไม่สมบูรณ์อย่างไร

คำพิพากษาฎีกาที่ 1482/2531 โจทก์ฟ้องขอให้จำเลยชำระเงินตามสัญญา จำเลยให้การว่าไม่เคยทำสัญญากับโจทก์ โจทก์ใช้สิทธิโดยไม่สุจริตนำสัญญาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายมาฟ้องจำเลย ถือเป็นคำให้การที่ไม่แสดงให้ชัดแจ้งในเหตุแห่งการปฏิเสธ แม้โจทก์มีหน้าที่นำสืบแต่จำเลยก็ไม่มีสิทธินำพยานมาสืบตามที่ให้การต่อสู้ไว้

ค. คำให้การที่ขัดกันเองแต่ยังสรุปได้ว่าจำเลยปฏิเสธ เกิดเป็นประเด็นข้อพิพาทแต่จำเลยไม่มีสิทธินำสืบพยาน

คำพิพากษาฎีกาที่ 609/2530 โจทก์ฟ้องว่าได้ทำสัญญาเช่าห้องพิพาทจากจำเลย และได้วางเงินมัดจำประกันค่าเสียหายไว้กับจำเลย โดยจำเลยตกลงจะคืนมัดจำให้โจทก์เมื่อสัญญาเช่าสิ้นสุดลง ต่อมาเมื่อสัญญาเช่าสิ้นสุดลงแต่จำเลยไม่ยอมคืนมัดจำให้ จึงขอให้ศาลบังคับ

จำเลยให้การว่าไม่เคยทำสัญญาให้โจทก์เช่าห้องพิพาทและไม่เคยรับเงินมัดจำจากโจทก์ ขณะเดียวกันก็ให้การว่าจำเลยไม่ต้องคืนเงินมัดจำประกันค่าเสียหายให้โจทก์ เพราะจำเลยได้นำมาหักเป็นค่าเสียหายที่โจทก์ได้ก่อขึ้นกับห้องพิพาทในขณะเช่า ย่อมเป็นคำให้การที่ขัดกันไม่ชัดแจ้งว่าจำเลยให้โจทก์เช่าห้องพิพาทและรับเงินจากโจทก์หรือไม่ รวมทั้ง

ไม่มีเหตุแห่งการปฏิเสธด้วย จำเลยจึงไม่มีสิทธินำสืบตามคำให้การ แต่จากคำให้การสามารถสรุปได้ว่าจำเลยปฏิเสธฟ้องโจทก์ คดีจึงมีประเด็นข้อพิพาทที่โจทก์จะต้องนำสืบให้ข้อเท็จจริงตามฟ้องจึงจะชนะคดีได้

3. รูปแบบประเด็นข้อพิพาทที่มักเกิดขึ้นในมูลคดีสัญญา

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่า การที่จะเกิดเป็นประเด็นข้อพิพาทขึ้นหรือไม่ หรือเมื่อเกิดเป็นประเด็นข้อพิพาทขึ้นแล้วจำเลยมีสิทธิจะนำพยานเข้าสืบตามข้อต่อสู้ของตนหรือไม่ จึงขึ้นอยู่กับคำให้การของจำเลยเป็นสำคัญ

เนื่องจากคำฟ้องของโจทก์ประกอบด้วยสภาพแห่งข้อหา ข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหา และคำขอบังคับ ฉะนั้นคำให้การของจำเลยในมูลหนี้สัญญาจึงสามารถตั้งประเด็นเพื่อต่อสู้คำฟ้องของโจทก์ในส่วนหนึ่งส่วนใดดังกล่าว สุกแล้วแต่ข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน

อย่างไรก็ตาม การตั้งประเด็นในคำให้การของจำเลยเพื่อต่อสู้คำฟ้องของโจทก์นั้น จำเลยอาจปฏิเสธพร้อมด้วยเหตุแห่งการปฏิเสธ ซึ่งทำให้การพิจารณาพิสูจนตกอยู่แก่โจทก์ เช่น โจทก์ฟ้องว่าจำเลยกู้เงินไป ปรากฏตามสำเนาหนังสือสัญญาทนายฟ้อง จำเลยให้การว่าจำเลยไม่ได้อ่านหนังสือสัญญาทนายฟ้องเป็นเอกสารปลอม ดังนั้นถือว่าจำเลยปฏิเสธโดยมิได้ตั้งประเด็นขึ้นมาใหม่ เพราะข้อเท็จจริงที่ว่าสัญญาเป็นเอกสารปลอมนั้นถือว่าเป็นเหตุแห่งการปฏิเสธ กรณีนี้จึงมีประเด็นข้อพิพาทเพียงประเด็นเดียวว่าจำเลยกู้เงินโจทก์ไปจริงหรือไม่ ซึ่งโจทก์มีหน้าที่นำสืบ แต่หากจำเลยให้การรับหรือถือว่ารับในประเด็นที่โจทก์กล่าวอ้างแต่ยกข้อต่อสู้ขึ้นมาใหม่ ดังนั้นประเด็นที่โจทก์อ้างยอมรับฟังเป็นยุติ และข้อต่อสู้ของจำเลยย่อมเป็นประเด็นข้อพิพาทที่จำเลยเป็นฝ่ายกล่าวอ้าง การพิจารณาพิสูจนจึงตกอยู่แก่จำเลย เช่น โจทก์ฟ้องให้จำเลยชำระเงินตามสัญญา จำเลยให้การว่าจำเลยตกลงขายสวนให้โจทก์แต่โจทก์กลับหลอกลวงให้ทำสัญญาโดยจำเลยไม่ได้รับเงิน เช่นนี้จำเลยมีหน้าที่นำสืบ

เกี่ยวกับมูลหนี้สัญญา มีรูปแบบประเด็นข้อพิพาทที่มักเกิดขึ้น และมีข้อพิจารณา
ดังนี้

3.1 ประเด็นเรื่องอำนาจฟ้อง

ตามปกติการที่โจทก์ยื่นฟ้องคดีต่อศาล คำฟ้องของโจทก์จะต้องบรรยายถึงการโต้แย้งสิทธิและหน้าที่ของจำเลยต่อโจทก์ อันก่อให้เกิดอำนาจฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55 แต่ถ้ามตามข้อเท็จจริงหรือพฤติการณ์แห่งคดีจำเลยมีโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่ของโจทก์แล้ว โจทก์ก็ยังไม่มียอำนาจฟ้อง คำให้การของจำเลยจึงสามารถยกข้อต่อสู้ในเรื่องอำนาจฟ้องขึ้นคัดฟ้องได้ เช่น ท่อสูวว่าโจทก์มิได้มีการบอกเลิกสัญญา โจทก์ยังมีใ้บอกกล่าวบังคับจำนอง โจทก์ยังมีใ้บอกกล่าวให้จำเลยชำระหนี้จึงยังไม่ผิดนัด หรือฟ้องโจทก์เป็นฟ้องซ่อนพ้องซ้ำอันเป็นการต้องห้ามตามกฎหมาย เป็นต้น

โดยเหตุที่ประเด็นในเรื่องอำนาจฟ้องมีใ้ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย และเป็นประเด็นที่กว้างมาก ทั้งนี้เพราะข้อที่จำเลยให้การต่อสู้ทุกประเด็นนั้นในที่สุดก็จะมาลงเอยเรื่องอำนาจฟ้องทุกเรื่อง กล่าวคือ ถ้าเป็นอย่างที่จำเลยต่อสู้ โจทก์ก็ไม่มีอำนาจฟ้อง เช่น หากฟังได้ว่าโจทก์มิได้มอบอำนาจให้ฟ้องคดีโดยชอบ หรือสัญญาปลอม หรือสัญญาเข้ายังไม่ครบกำหนด โจทก์ย่อมไม่มีอำนาจฟ้องทั้งสิ้น

จึงมีผู้เห็นว่า การกำหนดประเด็นเรื่องอำนาจฟ้องควรกำหนดในลักษณะดังนี้¹

"โจทก์ไม่มีอำนาจฟ้องเพราะสัญญาเช่าระหว่างโจทก์กับจำเลยเป็นสัญญาค้างตอบแทนและยังไม่หมดอายุการเช่าจริงหรือไม่" หรือ

"โจทก์ไม่มีอำนาจฟ้องเพราะยังไม่ใ้บอกกล่าวบังคับจำนองโดยชอบจริงหรือไม่" เป็นต้น

การกำหนดประเด็นเรื่องอำนาจฟ้องให้ชัดเจนลงไปเช่นนี้ ย่อมทำให้เข้าใจประเด็นข้อพิพาทแห่งคดีใ้ดียิ่งขึ้น และสามารถวินิจฉัยง่ายขึ้นด้วย

คำพิพากษาฎีกาที่ 26/2514 คดีก่อนโจทก์ฟ้องว่าจำเลยทำหนังสือสัญญาจะขายที่พิพาทให้โจทก์ ศาลยกฟ้องว่าลายมือชื่อผู้ชายไม่ใช่ของจำเลย คดีหลังโจทก์นำคดี

¹วิชัย ตันติกุลานันท์, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ว่าด้วยการชี้ฟ้องสถานการพิจารณาโดยชาคนัด (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สยามการพิมพ์, 2532), หน้า 45.

มาฟ้องว่าจำเลยบุกรุกที่พิพาทและเรียกค่าเสียหาย จำเลยยกข้อต่อสู้ว่าโจทก์ไม่มีอำนาจฟ้อง เพราะฟ้องช้า เช่นประเด็นข้อพิพาทที่ว่าโจทก์มีอำนาจฟ้องหรือไม่

คำพิพากษาฎีกาที่ 262/2516 จำเลยที่ 3 ชื่อที่ดินและสิ่งปลูกสร้างจาก จำเลยที่ 1 และ 2 แล้วยังให้โจทก์รื้อถอนสิ่งปลูกสร้างของโจทก์ซึ่งปลูกอยู่บนที่ดินนั้นตาม สัญญาเช่าระหว่างโจทก์กับจำเลยที่ 1 และ 2 โจทก์จึงมาฟ้องว่าจำเลยที่ 1 และ 2 ทำ สัญญาซื้อขายที่ดินและสิ่งปลูกสร้างให้จำเลยที่ 3 รวมถึงโรงงานและสิ่งปลูกสร้างของโจทก์ ด้วย ขอให้พิพากษาว่าสัญญาซื้อขายเป็นโมฆะและให้เพิกถอนเสีย จำเลยทั้งสามให้การและ แถลงว่าสัญญาซื้อขายไม่รวมถึงโรงงานและสิ่งปลูกสร้างของโจทก์ด้วย จำเลยที่ 3 แถลงว่า ไม่เคยโต้แย้งว่าโรงงานและสิ่งปลูกสร้างที่โจทก์ฟ้องมิใช่ของโจทก์ ดังนั้นประเด็นข้อพิพาทที่ว่า โจทก์มีอำนาจฟ้องหรือไม่

3.2 ประเด็นเรื่องนิติสัมพันธ์

ประเด็นเรื่องนิติสัมพันธ์ อาจเกิดขึ้นในกรณีที่โจทก์ฟ้องให้จำเลยรับผิดชอบตาม สัญญา ไม่ว่าสัญญานั้นจะติดตกลงกันด้วยวาจาหรือเป็นสัญญาที่ทำไว้เป็นหนังสือ และจำเลยให้การ ปฏิเสธว่าไม่เคยมีนิติสัมพันธ์ตามฟ้องกับโจทก์ โดยมีใตกล่าอ้างอะไรขึ้นใหม่ในคำให้การ ของจำเลย เช่น โจทก์ฟ้องว่าไคไชนาย ก. เป็นตัวแทนไปทำสัญญาซื้อปูนซีเมนต์จากจำเลย จำนวน 10 ตัน ต่อมาปรากฏว่าจำเลยได้ผิดสัญญาไม่ยอมส่งปูนซีเมนต์ให้ จำเลยต่อสู้ว่าไม่มี นิติสัมพันธ์กับโจทก์ เพราะมิได้ทำสัญญาตามฟ้องกับโจทก์ แต่ทำกับนาย ก. และนาย ก. ก็มี ใช้เป็นตัวแทนของโจทก์ เป็นต้น หรืออาจเกิดขึ้นในกรณีที่โจทก์ฟ้องให้จำเลยรับผิดชอบตามสัญญา ที่ทำไว้เป็นหนังสือ จำเลยให้การรับว่าได้ทำเอกสารขายฟ้องไว้กับโจทก์จริงแต่ต่อสู้ว่าไม่มี นิติสัมพันธ์ตามเอกสารนั้น หรือข้อความในเอกสารไม่ถูกต้อง หรือความจริงไม่ได้เป็นอย่างที่ เอกสารกล่าวไว้ เช่น โจทก์ฟ้องขอบังคับจำนอง จำเลยให้การต่อสู้ว่าสัญญาจำนองทำกัน หลอก ๆ ไม่มีการชำระกันจริง โจทก์ใช้ขยายหลอกให้จำเลยทำสัญญาจำนอง หรือโจทก์ฟ้อง ว่าจำเลยที่ 1 ทำสัญญากู้เงินไปจากโจทก์ 16,000 บาท เมื่อถึงกำหนดชำระแล้วไม่ชำระ ขอให้ศาลบังคับให้จำเลยที่ 1 ชำระ หากจำเลยที่ 1 ไม่ชำระก็ให้จำเลยที่ 2 ในฐานะผู้ ค้ำประกันชำระแทน จำเลยทั้งสองไช้ยื่นคำให้การว่า จำเลยที่ 1 ได้ทำหนังสือสัญญา และ จำเลยที่ 2 ได้ทำสัญญาค้ำประกันตามฟ้องจริง แต่จำเลยที่ 1 ได้รับเงินตามสัญญาเพียง

10,000 บาท เหตุที่จำนวนเงินในสัญญาระบุจำนวนเงินไว้ 16,000 บาท ก็เพราะโจทก์นำคอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้จำนวน 6,000 บาท รวมเข้าเป็นต้นเงินด้วย ดังนั้นเท่ากับเป็นการโต้เถียงกันในเอกสารว่าไม่ถูกต้อง หรือความจริงไม่ได้เป็นไปอย่างที่เอกสารสัญญาระบุไว้

อย่างไรก็ตาม ข้อต่อสู้ของจำเลยที่ทำให้เกิดประเด็นนำสืบดังกล่าวข้างต้นจะต้องเป็นกรณีที่มีใช่เป็นการนำสืบเปลี่ยนแปลงแก้ไขเอกสารอันเป็นการต้องห้ามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 94

3.3 ประเด็นเรื่องความไม่สมบูรณ์ของสัญญา

ในกรณีโจทก์ฟ้องให้จำเลยรับผิดชอบตามสัญญาที่ทำไว้เป็นหนังสือ จำเลยอาจรับว่าได้ทำเอกสารนั้นไว้จริงแต่ต่อสู้ว่าหนังสือตามเอกสารนั้นไม่สมบูรณ์ หรือทำสัญญาโดยสำคัญผิด ถูกฉ้อฉล ถูกข่มขู่ หรือรับว่ามีการทำสัญญาดังโจทก์ฟ้องจริง แต่ยกข้อต่อสู้ขึ้นมาว่าสัญญาไม่สมบูรณ์ด้วยเหตุต่าง ๆ เช่น โจทก์ฟ้องขับไล่จำเลยออกจากที่ดินโดยอ้างว่าที่ดินดังกล่าวโจทก์ได้ซื้อมาจากจำเลย จำเลยรับว่าทำสัญญาดังกล่าวจริง แต่โจทก์ก็ชักฉ้อฉลทำให้จำเลยมีการทำสัญญาตามฟ้องกับโจทก์ ความจริงแล้วจำเลยมีเจตนาขายฝาก โจทก์จึงไม่มีสิทธิฟ้องขับไล่จำเลยหรือโจทก์ฟ้องว่าจำเลยผิดสัญญาเข้าชื่อ จำเลยรับว่าผิดสัญญาจริงแต่ต่อสู้ว่าสัญญาเข้าชื่อเป็นโมฆะเพราะจำเลยเป็นคนต่างดาว และจำเลยสำคัญผิดในสาระสำคัญแห่งนิติกรรม หรือโจทก์ฟ้องว่าจำเลยขายฝากที่ดินและเรือนไว้กับโจทก์ พ้นกำหนดไต่คืนและตกเป็นของโจทก์แล้ว ขอให้ขับไล่จำเลยรับว่าผู้รับมอบอำนาจของจำเลยทำสัญญาขายฝากไว้กับโจทก์จริง แต่ต่อสู้ว่าการขายฝากไม่ชอบเพราะผู้รับมอบอำนาจของจำเลยมิได้รับมอบอำนาจให้ไปทำสัญญาขายฝากให้โจทก์ เป็นต้น ในกรณีเช่นนี้ ย่อมก่อให้เกิดประเด็นเรื่องความไม่สมบูรณ์ของสัญญาขึ้น

3.4 ประเด็นเรื่องการปฏิเสธสัญญาที่มีหลักฐานเป็นเอกสาร

ในกรณีที่โจทก์ฟ้องเรียกเงินหรือเรียกให้ชำระหนี้ตามสัญญาซึ่งทำไว้เป็นหนังสือ จำเลยอาจให้การต่อสู้โดยปฏิเสธว่าไม่เคยทำสัญญากับโจทก์ และเอกสารสัญญาเป็นเอกสารปลอม เช่น โจทก์ฟ้องว่าจำเลยทำสัญญาจ่ายเงินไปจากโจทก์จำนวน 10,000 บาท จำเลยต่อสู้ว่าไม่เคยทำสัญญาดังกล่าว สัญญาตามฟ้องเป็นเอกสารที่โจทก์ทำปลอมขึ้น เป็นต้น

นอกจากนี้การปฏิเสธสัญญาที่มีหลักฐานเป็นเอกสาร จำเลยอาจให้การว่ามีการแก้ไขข้อความหรือตัวเลขในเอกสาร จนทำให้เอกสารนั้นกลายเป็นเอกสารปลอม เช่น โจทก์ฟ้องว่าจำเลยทำสัญญาจ่ายเงินไปจากโจทก์จำนวน 10,000 บาท ปรากฏตามสำเนาสัญญา กุหาฟ้อง จำเลยยื่นคำให้การว่า ได้ทำสัญญาจากโจทก์เพียง 1,000 บาท และเติมสัญญา กระบุงจำนวนเงินที่กู้ไว้เป็นจำนวน 1,000 บาท ฉะนั้นจำนวนเงิน 10,000 บาทตามที่ปรากฏในสัญญาก่อนโจทก์ได้ปลอมขึ้นโดยการเติม 0 เพิ่มไปอีกหนึ่งตัว ขอให้ยกฟ้อง หรือถ้าจะให้ จำเลยรับผิดชอบเพียงในจำนวนเงิน 1,000 บาทที่จำเลยได้รับไปเท่านั้น จึงเป็นประเด็นที่เกิดขึ้นจากการปฏิเสธสัญญาที่มีหลักฐานเป็นเอกสารของจำเลย

3.5 ประเด็นเรื่องการชำระหนี้

ในกรณีที่โจทก์ฟ้องเรียกให้จำเลยชำระหนี้ตามสัญญา หากจำเลยรับว่ามีนิติสัมพันธ์ตามสัญญานั้นจริง การที่จะก่อให้เกิดประเด็นข้อพิพาทจำเลยจะต้องอ้างเหตุเพื่อมิให้ต้องรับผิดชอบตามฟ้องขึ้นต่อสู้ กล่าวคือ อาจต่อสู้ว่าหนี้ตามฟ้องระงับลงเพราะเหตุที่มีการชำระหนี้แล้ว เช่น โจทก์ฟ้องให้จำเลยชำระหนี้เงินกู้ จำเลยให้การว่าได้ชำระหนี้ให้แก่สามีโจทก์แล้ว หรือโจทก์ฟ้องว่าจำเลยซื้อของเชื่อไปแล้วไม่ชำระเงิน จำเลยให้การรับว่าได้ซื้อไปจริงแต่ต่อสู้ว่าได้ชำระค่าสินค้าให้แล้ว เป็นต้น

3.6 ประเด็นเรื่องการผิดสัญญา

ในกรณีที่โจทก์ฟ้องว่าจำเลยกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งอันเป็นการผิดสัญญา หรือจำเลยไม่ปฏิบัติตามข้อสัญญาข้อใดข้อหนึ่งและเรียกค่าเสียหาย จำเลยอาจยื่นคำให้การปฏิเสธของโจทก์ว่ามีใดกระทำการอันเป็นการผิดสัญญาตามที่โจทก์อ้าง เช่น โจทก์ฟ้องว่าจำเลยทำสัญญาเช่าอาคารไปจากโจทก์ ต่อมาจำเลยได้ประพฤติผิดสัญญาต่อเติมอาคารโดยไม่ได้รับอนุญาตและนำอาคารออกให้เช่าคนอื่นเช่าช่วง จำเลยต่อสู้ว่าจำเลยมิได้กระทำผิดสัญญาตามฟ้อง ทั้งนี้จำเลยมิได้ต่อเติมอาคารที่เช่า ส่วนที่โจทก์อ้างว่าจำเลยต่อเติมนั้นมีอยู่แล้วในขณะที่โจทก์ส่งมอบอาคารให้กับจำเลยตามสัญญาเช่า อีกทั้งจำเลยมิได้นำอาคารออกให้เช่าคนอื่นเช่าช่วง จำเลยยังคงครอบครองและใช้ประโยชน์ในอาคารที่เช่าตามสัญญาเช่าตลอดมา เป็นต้น หากจำเลยให้การว่าจำเลยได้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่โจทก์อ้างจริง

จำเลยก็ต้องตั้งประเด็นขึ้นต่อสู่ว่าจำเลยมีอำนาจทำได้ เช่นนั้นโดยไม่ถือว่าเป็นการผิดสัญญา เช่น โจทก์ฟ้องขอให้ชดเชยจำเลยออกจากห้องเช่าโดยอ้างว่าจำเลยผิดนัดไม่ชำระค่าเช่า จำเลยให้การรับว่าไต่กลางค่าเช่าโจทก์จริงแต่ต่อสู่ว่าจำเลยได้นำค่าเช่าไปชำระให้โจทก์แล้ว แต่โจทก์ไม่ยอมรับ จำเลยจึงมิใช่เป็นฝ่ายผิดสัญญา เป็นต้น

3.7 ประเด็นเรื่องค่าเสียหาย

ในเรื่องเกี่ยวกับค่าเสียหายนั้น หากโจทก์กล่าวอ้างในคำฟ้องว่าโจทก์ได้รับความเสียหายอันเนื่องจากการผิดสัญญาของจำเลยเป็นจำนวนเงินตามที่ขอมาในฟ้องขอให้จำเลยชดเชย จำเลยอาจยกข้อต่อสู้เป็นสองประเด็นว่าโจทก์ไม่ได้รับความเสียหาย และหากโจทก์เสียหายจริงค่าเสียหายก็ไม่ถึงจำนวนตามที่โจทก์ฟ้อง ในกรณีเช่นนี้ประเด็นข้อพิพาทที่ว่า "โจทก์เสียหายหรือไม่ เพียงใด" แต่หากจำเลยมิได้ยกข้อต่อสู้ว่าโจทก์ไม่ได้รับความเสียหาย แต่ต่อสู่ว่าค่าเสียหายไม่ถึงจำนวนตามที่โจทก์ฟ้อง ประเด็นข้อพิพาทก็จะมีเพียง "โจทก์เสียหายหรือไม่"

3.8 ประเด็นเรื่องอายุความ

กรณีที่โจทก์นำคดีขึ้นฟ้องต่อศาลยอมเป็นการแสดงอยู่ในตัวว่าคดีโจทก์ยังไม่ขาดอายุความ ฉะนั้นจำเลยย่อมยกข้อต่อสู้ว่าคดีโจทก์ขาดอายุความแล้วตามบทบัญญัติของกฎหมายเรื่องใด ในกรณีเช่นนี้ย่อมเกิดเป็นประเด็นข้อพิพาทว่า "ฟ้องโจทก์ขาดอายุความหรือไม่"

4. บทบัญญัติเกี่ยวกับการกำหนดการระงับการพิสูจน์

เนื่องจากการระงับการพิสูจน์มีความสำคัญต่อการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการชี้แจงน้ำหนักพยานของศาลอันมีผลต่อการแพ้และชนะในคดีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84 จึงได้กำหนดหลักเกณฑ์การกำหนดการระงับการพิสูจน์ไว้ว่า "ถ้าคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งกล่าวอ้างข้อเท็จจริงใดเพื่อสนับสนุนคำฟ้องหรือทำให้การของตน ใหญ่หนาที่น่าสืบข้อเท็จจริงนั้นตกอยู่แก่ฝ่ายที่กล่าวอ้าง แต่ (1) คู่ความไม่ต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริงซึ่งเป็นที่รู้จักกันอยู่ทั่วไป หรือซึ่งไม่อาจโต้แย้งได้ หรือซึ่งศาลเห็นว่าคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้รับแล้ว (2) ถ้ามีข้อสันนิษฐานไว้ใน

กฎหมายเป็นคุณแก่คู่ความฝ่ายใด คู่ความฝ่ายนั้นต้องพิสูจน์แต่เพียงว่าตนได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขแห่งการที่ตนจะได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานนั้นครบถ้วนแล้ว"

เมื่อพิจารณาตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84 แล้วเห็นว่าการกำหนดภาระการพิสูจน์ในไทยในมูลหนี้สัญญา ก็เช่นเดียวกับมูลหนี้อื่น ๆ โดยมีหลักเกณฑ์อยู่ 2 ประการ กล่าวคือ

4.1 หลักเรื่องผู้ใดกล่าวอ้างขอเท็จจริงใดต้องมีหน้าที่นำสืบ

4.2 หลักเรื่องข้อสันนิษฐาน

4.1 หลักเรื่องผู้ใดกล่าวอ้างขอเท็จจริงใดต้องมีหน้าที่นำสืบ

หลักนี้พิจารณาจากลำดับขั้นตอนของการดำเนินคดี กล่าวคือ โจทก์จะเริ่มเป็นฝ่ายกล่าวอ้างขอเท็จจริงเพื่อตั้งประเด็นมาในคำฟ้อง ดังนั้นประเด็นข้อใดที่โจทก์กล่าวอ้างแล้ว จำเลยให้การปฏิเสธประเด็นนี้จะกลายเป็นประเด็นข้อพิพาทซึ่งโจทก์จะต้องมีภาระการพิสูจน์ แต่ถ้าจำเลยให้การรับหรือถือว่าให้การรับในประเด็นใด ประเด็นนั้นก็จะเป็นอันยุติไม่ต้องการสืบพยานกันต่อไป และถ้าจำเลยกล่าวอ้างขอต่อสู้คดีตั้งเป็นประเด็นขึ้นมา จำเลยย่อมต้องมีภาระการพิสูจน์ในประเด็นนั้น

กรณีที่จะถือว่าจำเลยให้การรับในข้อเท็จจริงที่โจทก์กล่าวอ้างแต่ยกข้อเท็จจริงกล่าวอ้างขึ้นใหม่นั้น น่าจะต้องพิจารณาเป็นประเด็น ๆ ไป โดยพิจารณาว่าคดีนั้นมีประเด็นข้อพิพาทกี่ประเด็น แต่ละประเด็นฝ่ายใดเป็นฝ่ายกล่าวอ้างขอเท็จจริงขึ้นมาก่อนแล้วจึงพิจารณาว่าข้อเท็จจริงนั้น ๆ อีกฝ่ายหนึ่งปฏิเสธหรือรับ ถ้ารับแล้วมีการกล่าวอ้างขอเท็จจริงใด ๆ ขึ้นมาใหม่เพื่อไต่สวนจากความรับผิดชอบหรือไม่ ถ้ามีฝ่ายหลังก็มีหน้าที่นำพยานหลักฐานมาสืบให้รับฟังได้เช่นนั้น มิฉะนั้นยอมแพคดี¹

ตัวอย่างคำพิพากษาเกี่ยวกับมูลหนี้สัญญาที่ให้โจทก์มีภาระการพิสูจน์เพราะเป็นฝ่ายกล่าวอ้าง

¹บัญญัติ สุชีวะ, "ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับหน้าที่นำสืบในคดีแพ่ง," บทบัญญัติ 35 (ตอน 2, เมษายน 2521) : 186.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2009/2500 โจทก์ฟ้องว่า โจทก์ปฏิบัติตามสัญญาซื้อขายแล้ว จึงขอเรียกเงินค่าปรับที่จำเลยยึดไว้โดยอ้างว่าโจทก์ผิดสัญญา จำเลยต่อสู้ว่าโจทก์ผิดสัญญาส่งของไม่ถูกต้อง หน้าที่นำสืบจึงตกอยู่แก่โจทก์

สำหรับคำพิพากษาศาลฎีกาข้างต้น ได้มีบันทึกหมายเหตุท้ายฎีกาอธิบายเกี่ยวกับหน้าที่นำสืบไว้อย่างละเอียด ดังนี้

หมายเหตุ เกี่ยวกับหน้าที่นำสืบ โจทก์อ้างว่าได้ปฏิบัติตามสัญญาแล้ว จำเลยไม่มีสิทธิยึดเงินที่โจทก์วางไว้เป็นค่าปรับจึงขอเรียกคืน จำเลยต่อสู้ว่าโจทก์ผิดสัญญา หน้าที่นำสืบควรตกแก่ผู้ใด ในข้อนี้ก็มีหลักที่ทราบกันอยู่ทั่วไปว่า ฝ่ายใดอ้างว่าได้ชำระหนี้แล้วฝ่ายนั้นต้องนำสืบ แต่ก็มีหลักที่อยู่สูงกว่าฝ่ายใดอ้างว่าอีกฝ่ายหนึ่งผิดสัญญาฝ่ายนั้นต้องนำสืบ (คำอธิบายลักษณะพยาน ของเจ้าพระยาศรีธรรมราชเบศรี พิมพ์ครั้งที่ 2 หน้า 255, Halsbury, ed. 2, vol. 13, p. 548 noted. และควรศึกษาจากคำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐานโดยศาสตราจารย์ประมวล สุวรรณศรี พิมพ์ครั้งที่ 2 หน้าเกี่ยวกับหน้าที่นำสืบเรื่องการชำระหนี้) ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มีบทมาตราที่ควรพิจารณาคือมาตรา 385 ซึ่งว่าว่าลูกหนี้โต้แย้งการริบเบียปรับ โดยอ้างเหตุว่าตนได้ชำระหนี้แล้วไซ้ ทานว่าลูกหนี้จะต้องพิสูจน์การชำระหนี้ เว้นแต่การชำระหนี้ของตนจะต้องทำนั้นเป็นการให้ทดแทนการอันใดอันหนึ่ง ซึ่งมีนัยทำนองเดียวกับประมวลแห่งฝรั่งเศส มาตรา 1315 ที่มีบัญญัติไว้ชัดเจนเป็นหลักทั่วไปว่า ผู้ใดอ้างว่ามีหน้าที่ต้องนำสืบ และผู้ใดอ้างว่าตนหลุดพ้นจากหนี้นั้นควยประการใดผู้นั้นต้องนำสืบ กฎหมายของประเทศที่ใช้ประมวลไม่บัญญัติถึงเรื่องผิดสัญญา ซึ่งเป็นหลักของกฎหมายอังกฤษ กฎหมายที่เป็นประมวลถือว่าสัญญาเป็นแแต่มูลแห่งหนี้ จึงพิจารณาความผูกพันระหว่างคู่สัญญาตามลักษณะหนี้ การผิดสัญญาถือเป็นการไม่ชำระหนี้หรือชำระหนี้ไม่ถูกต้อง แต่กฎหมายอังกฤษไม่เพ่งเล็งถึงหนี้ จึงพิจารณาขอผูกพันตามสัญญา หากไม่ปฏิบัติตามสัญญาก็เรียกว่าผิดสัญญา ผลในทางกฎหมายลักษณะพยานจึงดูเหมือนจะแตกต่างกันไป คือทางกฎหมายอังกฤษ ผู้อ้างว่าอีกฝ่ายผิดสัญญาฝ่ายนั้นต้องนำสืบ แต่ทางประมวลกฎหมายฝ่ายที่อ้างว่าได้ปฏิบัติตามสัญญาคือชำระหนี้แล้วต้องเป็นฝ่ายนำสืบ ดังเช่นในมาตรา 385 ของเรา เป็นต้น

ว่าตามหลักเรื่องหน้าที่นำสืบก็มีหลักสำคัญอยู่ว่าฝ่ายใดอ้างว่าฝ่ายนั้นต้องนำสืบ ไม่ใช่หน้าที่ของฝ่ายปฏิเสธ (Ei incumbit probatio qui dicit, non qui negat.

Affirmanti non neganti incumbit probatio.) จึงเป็นผลว่าโจทก์เป็นฝ่ายต้องนำสืบก่อน (Actorio incumbit onus probandi.) เพราะเป็นที่แน่นอนว่าเมื่อโจทก์ฟ้องคดีขึ้นมาก็คงต้องมีข้ออ้างเพื่อให้ศาลพิพากษาให้โจทก์ได้รับผลตามข้ออ้างนั้น แต่เมื่อจำเลยต่อสู้คดีมีข้ออ้างอะไรขึ้นมาก็กลับมีฐานะเหมือนโจทก์ (Reus excipien do fit actor) จึงกลับมีหน้าที่นำสืบในข้ออ้างนั้น เหตุนี้เมื่อโจทก์อ้างว่าจำเลยเป็นหนี้โจทก์ต้องสืบว่ามีหนี้จริงตามที่อ้าง แต่เมื่อใดก็ตามว่าเป็นหนี้จริงแล้วจำเลยอ้างว่าหนี้ระงับไปแล้วจึงเป็นหน้าที่จำเลยนำสืบ อย่างไรก็ตาม "หนี้" มิใช่คำที่จะเข้าใจได้ง่ายนัก เหตุนี้แม้ประมวลแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 1315 จะบัญญัติหน้าที่นำสืบไว้ชัดเจนดังกล่าวนั้น นักนิติศาสตร์ก็ยังคงมีความเห็นแตกต่าง แยกแยะความเข้าใจออกไปหลายอย่าง แต่ที่ลงรอยกันก็คือถ้าเป็นหนี้ธรรมดาตรงไปตรงมา อย่างยืมเงินเขาไปหน้าที่นำสืบว่าใช้เงินแล้วยอมตกอยู่แก่ลูกหนี้ ตามมาตรา 1315 ตรง ๆ และถ้าเป็นหนี้มีวัตถุประสงค์เป็นการงดเว้นกระทำ เจาหนี้ต้องเป็นฝ่ายนำสืบว่าลูกหนี้ไม่ชำระหนี้โดยการชดเชยกระทำ ตามหลักเรื่องต้องนำสืบตามข้ออ้างไม่ใช่ต้องนำสืบในทางปฏิเสธ ดังที่เห็นได้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 185 แต่ถ้านั้นมีวัตถุประสงค์เป็นการกระทำหรือสงเคราะห์สิน ถ้าจะมีการเรียกค่าเสียหายเพราะการไม่ชำระหนี้ โดยความผิดของลูกหนี้ ความเห็นไม่ลงรอยกัน ทั้งนี้เพราะลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบเพื่อความเสียหายก็ต่อเมื่อมีพฤติการณ์ซึ่งลูกหนี้ต้องรับผิดชอบ ไม่เหมือนกับการเรียกร้องวัตถุประสงค์ตรง ๆ อย่างเงินยืมซึ่งลูกหนี้ต้องรับผิดชอบอยู่วันยังค่ำ โดยไม่ต้องพิสูจน์ความผิดของลูกหนี้ ในตอนนี้นักนิติศาสตร์พวกที่ 1 เห็นว่าเจาหนี้ต้องสืบเพราะต้องอ้างความผิดของลูกหนี้บ้าง หรือเพราะมีหนี้ใหม่คือค่าเสียหายที่เจาหนี้จะต้องนำสืบให้ใดก็ตามก่อนบาง พวกที่ 2 เห็นว่าลูกหนี้ยังต้องสืบอยู่ตามมาตรา 1315 พวกที่ 3 แยกออกเป็นการไม่ชำระหนี้สิ้นเชิง หรือชำระหนี้บกพร่อง (l' inexecution totale, l' inexecution defectueuse) การไม่ชำระหนี้สิ้นเชิง ได้แก่ไม่ชำระเงินที่กู้ยืมเป็นต้น ส่วนการชำระหนี้บกพร่องเจาหนี้ต้องนำสืบความผิดของลูกหนี้อันเป็นมูลแห่งความรับผิด บางทีก็แยกออกเป็น obligations susceptibles de plus ou de moins คือการชำระหนี้หยกหยกได้ กับ obligations non susceptibles de plus ou de moins คือหยกหยกไม่ได้ หรือ obligations générales de prudence et diligence กับ obligations déterminées คือหนี้ทั่วไปที่จะต้องใช้ความระมัดระวัง (เทียบดูกับมาตรา 323 ของเรา) กับหนี้ที่กำหนดแน่นอน การแบ่งแยกทั้ง 3 อย่างนี้ความจริงก็คล้ายคลึงกัน คือถ้าเป็นการไม่ชำระหนี้ตรง ๆ ลูกหนี้ต้องนำสืบ ถ้าเป็นการ

ชำระหนี้โดยบกพร่องก็ต้องอาศัยมูลความผิดของลูกหนี้ เจ้าหนี้จึงต้องสืบ (ดู Mazeaud, Responsabilité Civile, ed. 4, tome 1, g 694, PP. 647, 648 Lalou Responsabilité Civile, ed. 4, g 441, P. 325) ผลในตอนนี้คล้ายกับการผิดสัญญาตามกฎหมายอังกฤษซึ่งเจ้าหนี้ต้องสืบอยู่นั่นเอง ว่าตามหลักทั่วไปในเรื่องหน้าที่นำสืบดังกล่าวข้างต้นก็น่าจะถูกต้อง เพราะหนี้ที่แน่นอน เช่น ยืมเงิน ใช้จ่ายซื้อของ ใช้จ่ายทำของ เหล่านี้เป็นหนี้แน่นอนอยู่แล้ว เมื่อมีสัญญาหรือมีหนี้ลูกหนี้ก็ต้องนำสืบว่าชำระหนี้แล้ว แต่ถาเป็นหนี้ที่ยังไม่แน่นอน เช่น เรียกค่าเสียหายเพราะไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง หนี้ที่จะต้องชำระค่าเสียหายมีหรือไม่ ถ้ามี ๆ จำนวนเท่าใดยังไม่ปรากฏ เจ้าหนี้จึงต้องนำสืบ เช่น จ้างปลูกตึก ใดสร้างแล้วแต่ผู้ว่าจ้างอาจอ้างว่าทำไม่ถูก หรือบกพร่อง เป็นต้น เจ้าหนี้ต้องแสดงให้ปรากฏก่อนว่าบกพร่องอย่างไร เสียหายเท่าไร (เทียบดูประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 381 วรรคท้าย และประมวลแห่งเยอรมัน มาตรา 363 ซึ่งบัญญัติว่า ถ้าเจ้าหนี้อยอมรับการชำระหนี้แล้ว เจ้าหนี้มีหน้าที่นำสืบว่าการชำระหนี้นั้นไม่ถูกต้องหรือไม่บริบูรณ์)

ในคดีนี้โจทก์เป็นลูกหนี้อ้างว่าชำระหนี้ถูกต้องแล้ว จำเลยซึ่งเป็นเจ้าหนี้ไม่มีสิทธิจะปรับจึงขอเรียกเงินเบี้ยปรับคืน จำเลยต่อสู้ว่าโจทก์ชำระหนี้ไม่ถูกต้องจึงมีสิทธิปรับเบี้ยปรับจะพิจารณาตามมาตรา 385 หรือตามหลักทั่วไปในเรื่องหน้าที่นำสืบ โจทก์ก็ต้องสืบว่าจำเลยต้องคืนเงินให้โจทก์อยู่นั่นเอง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1363/2530 โจทก์ฟ้องขอให้จำเลยที่ 1 ที่ 2 ในฐานะผู้ดูแลและผู้ค้ำประกัน ร่วมรับผิดชอบชำระเงินแก่โจทก์ จำเลยที่ 1 ขาค้นคืนคำให้การและขาค้นพิจารณา จำเลยที่ 2 ให้การปฏิเสธว่ามีใครเป็นผู้ค้ำประกันจำเลยที่ 1 ตามฟ้อง จำเลยที่ 2 เคยค้ำประกันจำเลยที่ 1 และภาระผูกพันตามกฎหมายสิ้นสุดไปแล้ว เอกสารท้ายฟ้องไม่ถูกต้องถือได้ว่าเป็นการปฏิเสธฟ้องของโจทก์ทั้งสิ้น แม้ไม่อ้างเหตุแห่งการปฏิเสธทำให้จำเลยที่ 2 ไม่มีประเด็นที่จะสืบ แต่โจทก์ยังมีภาระที่จะต้องนำสืบพิสูจน์ว่าจำเลยที่ 2 ต้องรับผิดชอบร่วมกับจำเลยที่ 1 ตามฟ้อง

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาที่ให้จำเลยมีภาระการพิสูจน์ เพราะจำเลยให้การรับและยกข้อต่อสู้คดีใหม่ ทำให้จำเลยมีภาระการพิสูจน์เพราะเป็นฝ่ายกล่าวอ้าง

คำพิพากษาฎีกาที่ 1527/2518 จำเลยรับว่าไต่ลงลายมือชื่อในสัญญาทนายฟ้อง แต่ต่อสู้ว่ายังมีได้รับเงินเพราะโจทก์หลอกลวงว่าจะจ่ายเงินให้เมื่อจำเลยต้องการ จำเลยตองนำสืบ

คำพิพากษาฎีกาที่ 331/2528 จำเลยที่ 1 ให้การรับว่าไต่ทำบันทึกข้อตกลงให้โจทก์ไว้จริง แต่ต่อสู้ว่าทำโดยถูกข่มขู่ ส่วนจำเลยที่ 2 ให้การรับว่าไต่ทำหนังสือคำประกันไว้จริง แต่ต่อสู้ว่ากระทำโดยสำคัญผิด ฉะนั้นประเด็นที่ว่าจำเลยที่ 1 ถูกข่มขู่หรือไม่ และจำเลยที่ 2 สำคัญผิดหรือไม่ จึงเป็นข้อเท็จจริงที่จำเลยทั้งสองกล่าวอ้างขึ้นใหม่ ภาระการพิสูจน์ข้อเท็จจริงดังกล่าวจึงตกเป็นของจำเลยทั้งสอง ไม่ใช่ฝ่ายโจทก์

4.2 หลักเรื่องการสันนิษฐาน

หลักนี้มาจากข้อพิจารณาที่ว่า ในประเด็นพิพาทบางเรื่องอาจมีข้อสันนิษฐานในกฎหมายว่า ถ้ามีข้อเท็จจริงหนึ่งเกิดขึ้นให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่ามีข้อเท็จจริงอีกข้อหนึ่งเกิดขึ้น เว้นแต่จะมีการนำสืบให้เห็นเป็นอย่างอื่น ดังนั้นคู่ความฝ่ายที่อ้างเอาประโยชน์จากข้อสันนิษฐานก็มีหน้าที่เพียงสืบพยานว่ามีข้อเท็จจริงตามข้อสันนิษฐานเกิดขึ้นก็ได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานคือพึงได้ยุติเป็นเบื้องต้นว่าข้อเท็จจริงที่ได้รับการสันนิษฐานนั้นเกิดขึ้นจริง โดยผู้กล่าวอ้างไม่ต้องนำพยานมาสืบ ถ้าคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งจะโต้แย้งก็ต้องมีหน้าที่นำสืบ

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาเกี่ยวกับข้อสันนิษฐาน

คำพิพากษาฎีกาที่ 507/2500 เอกสารซึ่งมีใจความว่าจำเลยไต่ยืมเงินจากโจทก์ไป ยอมแสดงอยู่ในตัวว่าจำเลยไต่ได้รับเงินที่ยืมแล้ว

คำพิพากษาฎีกาที่ 1383/2525 บัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นฉบับสุดท้ายที่กรรมการของบริษัทนำส่งต่อนายทะเบียนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1139 วรรคสองปรากฏว่าผู้รองถือหุ้นจำนวน 300 หุ้น มูลค่าหุ้นละ 1,000 บาท ชำระแล้วหุ้นละ 500 บาท เลขที่หุ้นตั้งแต่ 6201 ถึง 6500 ดังนั้นต้องถือว่าบัญชีผู้ถือหุ้นดังกล่าวเป็นพยานหลักฐานอันถูกต้องในเบื้องต้นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1204 ผู้รองอ้างว่าไม่ได้เป็นผู้ถือหุ้น จึงมีหน้าที่พิสูจน์ให้เห็นตามข้ออ้าง เมื่อผู้ร่อนำสืบหักล้างไม่ได้ก็ต้องพ้องว่าผู้รองเป็นผู้ถือหุ้นและค้างชำระค่าหุ้นตามที่ปรากฏในบัญชีผู้ถือหุ้น

แม้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84 จะกำหนดหลักเกณฑ์ การกำหนดการระงับการพิสูจน์อยู่เพียงสองหลัก คือ หลักเรื่องผู้ใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงใดต้องมี หน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงนั้น กับหลักเรื่องการสันนิษฐานไว้เท่า่นั้น แต่เนื่องจากกฎหมายลักษณะ พยานของระบบ Common Law ซึ่งมีอิทธิพลและเป็นต้นแบบของกฎหมายลักษณะพยานของไทย ได้มีหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการกำหนดการระงับการพิสูจน์อื่นนอกเหนือจากหลักเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้น เช่น หลักผู้กล่าวอ้างพฤติการณ์ที่ผิดปกติธรรมดา หลักข้อเท็จจริงอยู่ในความรู้เห็นของฝ่ายใด ฝ่ายหนึ่งโดยเฉพาะ หลักเรื่องการระงับการพิสูจน์ตกอยู่แก่ฝ่ายที่ต้องแพ้คดี แนวคำพิพากษากฎีกาจึง ได้นำหลักเกณฑ์ดังกล่าวมาใช้ในการกำหนดการระงับการพิสูจน์ด้วย ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเป็น ธรรมในการพิจารณาพิพากษาคดี

5. การกำหนดการระงับการพิสูจน์ในประเด็นข้อพิพาทที่มักเกิดขึ้นในมลหนีสัญญา

5.1 การระงับการพิสูจน์ในประเด็นเรื่องอำนาจฟ้อง

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า ประเด็นเรื่องอำนาจฟ้องมีข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย อยู่ในตัวด้วย ในส่วนที่เป็นปัญหาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในแต่ละคดีนั้น มีข้อต่อสู้ที่จำเลยยกขึ้นอ้าง แตกต่างหลากหลายกันออกไป ฉะนั้นจึงเป็นที่ยากพอสมควรในการที่จะกำหนดตายตัวลงไป ว่า โจทก์หรือจำเลยต้องมีภาระการพิสูจน์ในประเด็นเรื่องอำนาจฟ้อง

เกี่ยวกับประเด็นเรื่องอำนาจฟ้อง โจทก์หรือจำเลยควรเป็นผู้ที่มีภาระการ พิสูจน์นั้น ได้มีผู้อธิบายไว้ดังนี้

อาจารย์เข็มชัย ชูติวงศ์ อธิบายว่า "หน้าที่นำสืบเรื่องอำนาจฟ้องนั้น ตามปกติ การที่โจทก์จะยื่นฟ้องเข้ามาสู่ศาล โจทก์ต้องบรรยายข้อเท็จจริงให้เห็นว่าโจทก์ถูกจำเลยโต้แย้ง สิทธิอันเป็นการแสดงอำนาจฟ้องของโจทก์ในตัว ดังนั้นการที่จำเลยให้การต่อสู้ว่าโจทก์ไม่มีอำนาจ ฟ้องเพราะเหตุอื่น ๆ เช่น ฟ้องโจทก์เป็นฟ้องซ้ำ เหล่านี้ปกติจำเลยควรมีหน้าที่นำสืบเพราะเป็น ผู้กล่าวอ้าง เว้นแต่ข้ออ้างของจำเลยเป็นการอ้างในทางปฏิเสธ คืออ้างว่าโจทก์ยังมิได้ทำการ อย่างหนึ่งอย่างใดจึงยังไม่เกิดอำนาจฟ้อง เช่น โจทก์ยังมีไต่ขอุทธนาการประเมินภาษีของจำเลย ต่อคณะกรรมการอุทธรณ์ภาษี โจทก์ยังมีไต่ขอเลิกสัญญา โจทก์ยังมีไต่ขอเงินจำเลย ดังนั้นควรเป็น

หน้าที่น้ำสืบของโจทก์จะต้องพิสูจน์ว่าตนได้กระทำการอันเป็นเงื่อนไขให้ตนเกิดอำนาจฟ้องแล้ว"¹

คำอธิบายหลักการฟ้องคดีและวิธีปฏิบัติของบริการส่งเสริมตุลาการ อธิบายว่า "ในกรณีที่จำเลยต่อสู้ว่าโจทก์ไม่มีอำนาจฟ้อง โจทก์ก็มีหน้าที่น้ำสืบ เพราะโจทก์ต้องแสดงให้เห็นว่าโจทก์มีอำนาจฟ้องจำเลยได้"²

ผู้เขียนเห็นว่า ในกรณีที่คำให้การของจำเลยต่อสู้ในเรื่องอำนาจฟ้องนั้น การที่จะให้โจทก์หรือจำเลยมีภาระการพิสูจน์จะต้องพิจารณาว่าข้อเท็จจริงที่ทำให้เกิดประเด็นข้อพิพาทในเรื่องอำนาจฟ้องดังกล่าวโจทก์หรือจำเลยเป็นฝ่ายกล่าวอ้าง กล่าวคือ ในกรณีที่โจทก์ยื่นฟ้องคดีต่อศาล โจทก์ต้องบรรยายข้อเท็จจริงให้ศาลเห็นว่าจำเลยมีการกระทำความผิดเป็นการโต้แย้งสิทธิและหน้าที่ของโจทก์อันก่อให้เกิดอำนาจฟ้อง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55 ซึ่งหากจำเลยยื่นคำให้การปฏิเสธว่าจำเลยมิได้โต้แย้งสิทธิและหน้าที่ของโจทก์ โจทก์จึงไม่มีอำนาจฟ้อง เช่นนี้ต้องถือว่าโจทก์เป็นฝ่ายกล่าวอ้าง จำเลยปฏิเสธ ภาระการพิสูจน์จึงตกอยู่แก่โจทก์ นอกจากนี้ต้องพิจารณาจากคำฟ้องในเบื้องต้นว่าอำนาจฟ้องในเรื่องนั้น ๆ เป็นกรณีที่โจทก์จำเป็นต้องบรรยายไว้ในคำฟ้อง หรือเป็นข้อเท็จจริงที่โจทก์ได้บรรยายไว้ในคำฟ้อง หรือเป็นข้อเท็จจริงที่ถือว่าได้บรรยายไว้ในคำฟ้องหรือไม่ เช่น คดีที่โจทก์ฟ้องบังคับจำนองโจทก์ก็ต้องบรรยายในคำฟ้องว่าก่อนฟ้องคดีโจทก์ได้มีการบอกกล่าวบังคับจำนองแล้ว หรือในกรณีที่โจทก์บรรยายฟ้องว่าก่อนฟ้องคดีโจทก์ได้มีการบอกเลิกสัญญาแล้ว หรือก่อนฟ้องคดีโจทก์ได้บอกกล่าวเตือนให้จำเลยชำระหนี้แล้ว แต่จำเลยไม่ชำระจึงตกเป็นผู้ผิดนัด หากจำเลยยื่นคำให้การปฏิเสธโดยต่อสู้ว่าโจทก์ไม่มีอำนาจฟ้องเพราะมิได้มีการบอกกล่าวบังคับจำนองก่อนฟ้อง หรือต่อสู้ว่าโจทก์ยังมีได้มีการบอกเลิกสัญญา หรือไม่เคยบอกกล่าวให้จำเลยชำระหนี้ จึงไม่ตกเป็นผู้ผิดนัด จึงไม่มีอำนาจฟ้อง เช่นนี้ย่อมเห็นได้ว่าเป็นกรณีที่โจทก์กล่าวอ้างและจำเลยปฏิเสธ ภาระการพิสูจน์ในประเด็นเรื่องอำนาจฟ้องจึงตกอยู่แก่โจทก์

¹ เข็มชัย ชูติวงศ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, หน้า 91.

² บริการส่งเสริมตุลาการ, หลักการฟ้องคดีและวิธีปฏิบัติ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2531), หน้า 45.

คำพิพากษาฎีกาที่ 2274/2523 โจทก์ฟ้องบังคับจำนอง จำเลยต่อสู้ว่า โจทก์มิได้บอกกล่าวบังคับจำนองก่อนฟ้องคดีนี้ จำเลยไม่เคยได้รับหนังสือบอกกล่าวบังคับจำนอง จากโจทก์ ศาลกำหนดให้โจทก์นำสืบในประเด็นข้อนี้

นายโจทก์ส่งหนังสือบอกกล่าวบังคับจำนองถึงจำเลยทางไปรษณีย์ลงทะเบียน คอรับตามตำบลที่อยู่ที่เป็นบ้านของจำเลยซึ่งระบุไว้ในสัญญาจำนอง และสำมีจำเลยได้ลงชื่อรับไว้แล้วนั้น ถือได้ว่าโจทก์ได้ส่งหนังสือบอกกล่าวบังคับจำนองไปถึงจำเลยโดยชอบแล้ว

ในคำพิพากษากฎีกาฉบับนี้ จะเห็นได้ว่า การที่จำเลยต่อสู้ว่าโจทก์มิได้บอกกล่าวบังคับจำนองก่อนฟ้องคดีนี้ ศาลให้โจทก์มีภาระการพิสูจน์ในประเด็นนี้ก็เพราะว่า ตามคำฟ้องของโจทก์จะต้องบรรยายให้แจ้งชัดเพื่อแสดงอำนาจฟ้องว่าก่อนฟ้องคดีได้มีการบอกกล่าวบังคับจำนองแล้ว จึงเป็นข้อเท็จจริงที่โจทก์กล่าวอ้าง จำเลยปฏิเสธ ภาระการพิสูจน์จึงตกอยู่กับโจทก์ ตามหลักเกณฑ์ทั่วไปของการกำหนดภาระการพิสูจน์

มีผู้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับคำพิพากษากฎีกาฉบับนี้ว่า¹ หากโจทก์ในคดีนี้แนบใบไปรษณีย์คอรับซึ่งระบุว่ามี การส่ง ณ ภูมิลำเนาของจำเลย น่าจะถือเป็นเอกสารทางราชการ ซึ่งได้รับการสันนิษฐานว่าถูกต้อง และโดยเหตุที่ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ถือว่าการแสดงเจตนาซึ่งอยู่ห่างโดยระยะทาง ย่อมมีผลเมื่อถึงคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งโดยไม่คำนึงถึงว่าผู้รับเจตนาจะทราบการแสดงเจตนาดังกล่าวหรือไม่ก็ตาม ฉะนั้นในกรณีเช่นนี้หากจำเลยปฏิเสธว่ามีได้รับการบอกกล่าวบังคับจำนอง จำเลยน่าจะต้องมีภาระการพิสูจน์

มีปัญหาที่น่าพิจารณาต่อไปก็คือ ในกรณีที่จำเลยต่อสู้ว่าโจทก์ไม่มีอำนาจฟ้อง เพราะคดีของโจทก์ฟ้องซ่อน หรือฟ้องซ้ำ อันเป็นการต้องห้ามตามกฎหมาย กรณีเช่นนี้ถือว่า จำเลยปฏิเสธฟ้องของโจทก์ซึ่งโจทก์มีภาระการพิสูจน์ หรือเป็นการกล่าวอ้างข้อเท็จจริงขึ้นใหม่ อันเป็นเหตุให้จำเลยมีภาระการพิสูจน์

สำหรับปัญหานี้มีความเห็นแตกต่างกันเป็นสองแนว คือ

¹ สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญศาสตราจารย์ มุรธา วัฒนะชีวะกุล

ความเห็นของแนวที่หนึ่งเห็นว่า โดยปกติแม้คำฟ้องของโจทก์จะไม่บรรยายว่าฟ้องโจทก์มิได้เป็นฟ้องซ่อน หรือฟ้องซ้ำกับคดีอื่น แต่ก็เท่ากับฟ้องโจทก์กล่าวอ้างอยู่ในตัวว่าฟ้องโจทก์เป็นฟ้องที่ชอบด้วยกฎหมายไม่เป็นการฟ้องซ่อนฟ้องซ้ำ เมื่อจำเลยปฏิเสธว่าโจทก์ไม่มีอำนาจฟ้องเพราะเป็นการฟ้องซ่อนหรือฟ้องซ้ำกับคดีอื่น จึงเป็นกรณีที่โจทก์กล่าวอ้างจำเลยให้การปฏิเสธ ภาระการพิสูจน์ย่อมตกอยู่กับโจทก์ หากโจทก์ไม่นำสืบโจทก์ยอมต้องแพ้คดี

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 915/2525 จำเลยต่อสู้ว่าโจทก์ไม่มีอำนาจฟ้อง เพราะโจทก์เคยฟ้องคดีนี้ และทำสัญญาประนีประนอมยอมความแล้ว และโต้แย้งข้อแถลงของโจทก์ที่ว่าจำเลยยินยอมจ่ายค่าชดเชยให้โจทก์ โจทก์จึงมีหน้าที่นำสืบ

ความเห็นที่สองเห็นว่า การฟ้องซ่อนฟ้องซ้ำมิใช่ประเด็นที่โจทก์กล่าวอ้างหรือถือว่ากล่าวอ้างขึ้นไว้ในคำฟ้อง ฉะนั้นหากจำเลยต่อสู้ว่าฟ้องโจทก์เป็นฟ้องซ่อน หรือฟ้องซ้ำกับคดีอื่น จึงเป็นกรณีที่ต้องถือว่าจำเลยกล่าวอ้างข้อเท็จจริงขึ้นมาใหม่ในคำให้การ จำเลยจึงต้องมีภาระการพิสูจน์ เพราะหากให้โจทก์นำสืบโจทก์ก็เพียงแต่นำสืบได้ในทางปฏิเสธเท่านั้น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 698/2530 จำเลยที่ 2 กล่าวอ้างเป็นประเด็นในคำให้การว่าโจทก์เคยนำหนังสือคำประกันตามเอกสารท้ายฟ้องไปฟ้องจำเลยที่ 2 ในคดีอื่นแล้ว จึงเป็นการฟ้องซ่อน จำเลยที่ 2 จึงมีหน้าที่นำสืบในประเด็นนี้ หากจำเลยที่ 2 ไม่นำสืบยอมแพ้ในประเด็นนี้

สำหรับคดีที่โจทก์ฟ้องขับไล่จำเลยโดยอ้างว่าสัญญาเช่าครบกำหนด หากจำเลยรับหรือถือว่ารับว่าสัญญาเช่าครบกำหนดแล้ว แต่จำเลยยังมีสิทธิอยู่ในสถานที่เช่าต่อไป เนื่องจากมีข้อตกลงให้จำเลยอยู่ต่อไปได้อีก หรือมีการตกลงเช่ากันต่อไปโดยไม่มีกำหนดระยะเวลา หรือได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติควบคุมค่าเช่าฯ หรือได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายฉบับใดฉบับหนึ่ง โจทก์จึงไม่มีอำนาจฟ้องนั้น จำเลยมีหน้าที่นำสืบตามข้อต่อสู้

เหตุที่ให้จำเลยมีหน้าที่นำสืบ ก็เพราะข้อเท็จจริงที่ปรากฏอยู่ในคำฟ้องมีเฉพาะสิทธิและหน้าที่ระหว่างโจทก์กับจำเลยตามสัญญาเช่าที่โจทก์และจำเลยได้ทำขึ้น เมื่อจำเลยให้

การรับ ประเด็นที่โจทก์อ้างก็คือเป็นยุติ โจทก์จึงไม่ตองนำสืบ ส่วนจำเลยเป็นฝ่ายกล่าวอ้างขอเท็จจริงเพื่อแสดงให้เห็นว่ามีสิทธิอยู่ในสถานที่เช่าอีกต่อไปอันทำให้โจทก์ไม่มีอำนาจฟ้องจำเลยจึงตองมีหน้าที่นำสืบในข้ออ้างของตน

คำพิพากษาฎีกาที่ 1444/2494 โจทก์ฟ้องขอให้ขับไล่จำเลยออกจากห้องเช่าของโจทก์ โดยอ้างว่าห้องเช่าอยู่ในท่าเลการค่า ไคบอกเลิกสัญญาเช่าแล้ว จำเลยต่อสู้ว่าห้องเช่าของโจทก์อยู่อาศัยได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติควบคุมค่าเช่าฯ และจำเลยยังแถลงรับอีกว่าการเช่าไม่มีหนังสือสัญญาต่อกัน ห้องเช่าอยู่ในท่าเลการค่า จำเลยอยู่อาศัยและค้าขายของชำตลอดมา ดังนั้นจำเลยมีหน้าที่ตองสืบว่าจำเลยมีเหตุอันควรได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติควบคุมค่าเช่าฯ อย่างไร ถ้าต่างฝ่ายต่างไม่สืบพยานจำเลยก็ไม่ม่มีทางชนะคดี ศาลตองพิพากษาขับไล่จำเลยออกจากห้องเช่าของโจทก์

คำพิพากษาฎีกาที่ 937/2495 โจทก์ฟ้องขับไล่จำเลยออกจากห้องเช่าโดยอ้างว่าจำเลยเช่าเพื่อการค้าและไคบอกเลิกสัญญาแล้ว จำเลยรับว่าไคเช่าจากโจทก์และโจทก์ไคบอกเลิกสัญญาแล้ว แต่จำเลยไม่ยอมออกอ้างความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติควบคุมการค้าเช่าฯ ดังนั้นจำเลยตองมีหน้าที่นำสืบให้ไคความว่าตนมีสิทธิไครับการคุ้มครองตามกฎหมายพิเศษนั้น หาใช่เป็นหน้าที่ของโจทก์ที่จะนำสืบก่อนไม่

คำพิพากษาฎีกาที่ 971/2496 โจทก์ฟ้องขับไล่จำเลยออกจากห้องเช่า จำเลยต่อสู้ว่าเป็นเคหะไคได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติควบคุมค่าเช่าฯ จำเลยมีหน้าที่นำสืบตามขอต่อสู้

คำพิพากษาฎีกาที่ 1758-1762/2505 ในคดีที่ผู้ให้เช่าฟ้องขับไล่ผู้เช่าออกจากตึกแถวที่ให้เช่า จะมีประเด็นจำเลยผู้เช่าเช่าเพื่อประกอบการค้าหรือเช่าเพื่ออยู่อาศัยก็ต่อเมื่อจำเลยต่อสู้ว่าจำเลยเช่าเพื่ออยู่อาศัย ไคได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติควบคุมค่าเช่าฯ เมื่อกรณีจะเกิดเป็นประเด็นต่อเมื่อจำเลยอ้างขึ้นเป็นขอต่อสู้ โจทก์ก็ไม่ต้องกล่าวเป็นประเด็นมาในฟ้องข้อนี้

เมื่อจำเลยต่อสู้ว่าไคได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติควบคุมค่าเช่าฯ เป็นหน้าที่ของจำเลยจะตองนำสืบ

คำพิพากษาฎีกาที่ 1619/2506 สถานที่เช่าเป็นเคหสถานอันได้รับความคุ้มครองจากราชบัญญัติควบคุมค่าเช่าฯ หรือไม่นั้น จำเลยต้องนำสืบก่อน

คำพิพากษาฎีกาที่ 2353/2519 โจทก์ฟ้องขับไล่จำเลยออกจากบ้านและที่ดินอ้างว่าจำเลยอาศัย จำเลยให้การยอมรับว่าจำเลยอยู่ในบ้านและที่ดินของโจทก์แต่อ้างว่าจำเลยมีสิทธิอยู่ได้ เพราะโจทก์จำเลยเป็นหุ้นส่วนกันในการผลิตไม้ปาเก้ออกจำหน่ายเพื่อแบ่งผลกำไร และขณะนี้ทางหุ้นส่วนยังไม่เลิกกัน ทั้งนี้จำเลยยกข้อเท็จจริงขึ้นใหม่เพื่อสนับสนุนข้ออ้างของจำเลยว่ามีสิทธิอยู่ในบ้านและที่ดินของโจทก์ได้ หน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงนี้จึงตกแก่จำเลย

คำพิพากษาฎีกาที่ 3446/2525 จำเลยที่ 3 ให้การรับว่าได้รับประกันภัยรถยนต์ของจำเลยที่ 2 ไว้จริง แต่จำเลยที่ 3 ไม่ต้องรับผิดชอบตามสัญญาประกันภัย เพราะจำเลยที่ 1 ผู้ขับซึ่งรถยนต์คันนี้ไม่มีใครอนุญาตให้ขับซึ่งรถยนต์ตามกฎหมาย ซึ่งเป็นข้อยกเว้นความรับผิดชอบตามกรมธรรม์ประกันภัย ข้ออ้างดังกล่าวจำเลยที่ 3 เป็นฝ่ายกล่าวอ้างขึ้นใหม่ในการ จึงมีหน้าที่นำสืบในข้อนี้

มีปัญหาว่า ในกรณีที่โจทก์ฟ้องขับไล่จำเลยโดยอาศัยสิทธิตามสัญญาเช่า จำเลยให้การรับว่าได้ทำสัญญาเช่ากับโจทก์จริงแต่ต่อสู้ว่าที่พิพาทเป็นที่สาธารณะ โจทก์ไม่มีอำนาจฟ้องนั้น คุ้มครองฝ่ายใดมีหน้าที่นำสืบ

สำหรับปัญหานี้ผู้เขียนเห็นว่า โดยปกติผู้ให้เช่าไม่จำเป็นจะต้องเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์เสมอไป ฉะนั้นในกรณีที่จำเลยรับว่าได้ทำสัญญาเช่ากับโจทก์จริงและสัญญาเช่าครบกำหนดแล้ว แต่ต่อสู้โจทก์มิใช่เจ้าของกรรมสิทธิ์จึงไม่มีอำนาจฟ้อง เช่นนี้ศาลก็ไม่ควรที่จะกำหนดเป็นประเด็นข้อพิพาทให้ เพราะไม่มีประโยชน์ที่จะให้มีการนำสืบตามข้อต่อสู้ของจำเลย เว้นแต่เป็นกรณีที่จำเลยรับว่าทำสัญญาเช่ากับโจทก์จริงและสัญญาเช่าครบกำหนดแล้ว แต่ต่อสู้ว่าโจทก์ไม่มีอำนาจฟ้องเพราะที่พิพาทเป็นที่สาธารณะ ถ้าฟังได้ตามข้อต่อสู้ของจำเลยโจทก์ก็ไม่มีอำนาจฟ้อง ซึ่งตามข้อต่อสู้ของจำเลยเท่ากับจำเลยรับตามคำฟ้องของโจทก์แต่ยกข้อต่อสู้ขึ้นใหม่ จำเลยจึงมีหน้าที่นำสืบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากที่พิพาทเป็นที่ดินมีโฉนด โจทก์ยอมได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1373

คำพิพากษาฎีกาที่ 734/2516 โจทก์ฟ้องขับไล่จำเลยอ้างว่าที่พิพาทเป็นของโจทก์ จำเลยให้การต่อสู้ว่าที่พิพาทเป็นทางสาธารณะ ถาพังไคตามข้อต่อสู้ของจำเลย โจทก์ก็ไม่มีอำนาจฟ้อง เพียงแต่จำเลยรับในชั้นข้อสองสถานว่าไคทำสัญญาเข้ากับโจทก์จริง ยังไม่พอพังว่าที่พิพาทเป็นของโจทก์ไม่ใชทางสาธารณะ การที่ศาลชั้นคนสั่งงคสืบพยานทั้งสองฝ่ายแล้วพิพากษาขับไล่จำเลย จึงเป็นการไม่ชอบ

คำพิพากษาฎีกานี้มีข้อสังเกตว่า การที่จำเลยรับว่าไคทำสัญญาเข้ากับโจทก์ มิไคหมายความว่าจำเลยรับว่าโจทก์เป็นเจ้าของที่พิพาทด้วย เพราะผู้ให้เข้าไม่จำเป็นตองเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่เข้าเสมอไป อาจเป็นผู้นที่มสิทธิให้เข้าทรัพย์สินนั้นไค ศาลจึงยังไม่อาจสั่งงคสืบพยานไค ตองพังข้อเท็จจริงตอไปว่าที่พิพาทเป็นของโจทก์หรือเป็นทางสาธารณะ ข้อเท็จจริงคคนี้ปรากฏว่าที่พิพาทเป็นที่ดินมีโฉนด โจทก์ยอมไคประโยชน์จากข้อสันนิษฐานตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1373 จำเลยอ้างว่าที่พิพาทเป็นทางสาธารณะหน้าี่นำสืบจึงตกแก่จำเลย หากไม่มีการนำสืบจำเลยยอมเป็นฝ่ายแพคดี

ปัญหาสุดท้ายที่ผู้เขียนจะหยิบยกขึ้นมาวิเคราะห์ก็คือ ในการประมูลหรือประกวดราคา หากจำเลยเป็นผู้ชนะการประมูลหรือประกวดราคาแต่ไม่ปฏิบัติตาม โจทก์นำคดีมาฟ้องต่อศาล หากจำเลยต่อสู้ว่าจำเลยมิไคเข้าประมูลหรือประกวดราคาโจทก์จะต้องมีหน้าี่นำสืบ แต่ถาจำเลยรับว่าไคเข้าประมูลหรือประกวดราคาจริงแต่สัญญาาระหว่างโจทก์กับจำเลยยังไม่เกิดหรือจำเลยไม่มีความผูกพันตามสัญญา โจทก์จึงไม่มีอำนาจฟ้อง จำเลยต้องมีหน้าี่นำสืบ

คำพิพากษาฎีกาที่ 1131/2520 จำเลยทราบข้อสัญญาการประกวดราคาตามประกาศเรียกประกวดราคาของโจทก์แล้วจึงยื่นซองประกวดราคา เมื่อจำเลยประมูลไคก็ตองผูกพันตามสัญญานั้น โจทก์ฟ้องเรียกค่าเสียหายเนื่องจากจำเลยประมูลไคแล้วไม่มาทำสัญญาก่อสร้าง จำเลยรับว่าไคยื่นซองเสนอราคาจริงแต่อ้างว่าจำเลยไม่ผูกพันตามสัญญา ดังนั้นประเด็นที่ว่าคำเสนอของจำเลยยังคงผูกพันจำเลยหรือไม่ จำเลยมีหน้าี่นำสืบก่อน

ศาสตราจารย์จิติ ติงศกัทธิย์ ไคบันทึกหมายเหตุท้ายคำพิพากษาฎีกาที่ 1131/2520 ดังนี้

"ปัญหาหน้าี่นำสืบก่อนคงหมายความว่า โจทก์จำเลยรับกันแล้วว่าไคมีการเสนอใบประกวดราคาและตกลงรับใบประกวดราคาแล้ว จำเลยอ้างว่าไคถอนใบประกวดราคา

จึงไม่มีสัญญาเกิดขึ้น จำเลยอาจขอความขึ้นใหม่ จำเลยมีหน้าที่นำสืบข้ออ้างนั้นและต้องนำสืบก่อนเพื่อแสดงว่าไม่มีสัญญาตามที่โจทก์จำเลยรับกันว่ามี การเสนอและสนองเพราะได้ถอนคำเสนอแล้ว...."

ฉะนั้น ในประเด็นเรื่องอำนาจฟ้องจึงสามารถกล่าวโดยสรุปได้ ดังนี้

- 1) ในกรณีที่จำเลยต่อสู้ว่าโจทก์ไม่มีอำนาจฟ้องเพราะเหตุยังไม่มี การโต้แย้งสิทธิและหน้าที่เกิดขึ้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55 โจทก์ต้องมี การการพิสูจน์ว่าโจทก์มีอำนาจฟ้องได้
- 2) สำหรับคดีที่โจทก์ฟ้องขับไล่จำเลยโดยอ้างว่าสัญญาเช่าครบกำหนดแล้ว หากจำเลยรับว่าสัญญาเช่าครบกำหนดจริงแต่จำเลยยังมีสิทธิอยู่ในสถานที่เช่า เนื่องจากมีข้อตกลงให้จำเลยอยู่ต่อไปได้อีก หรือได้ตกลงกันเช่าต่อกันใหม่ หรือได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายฉบับใดฉบับหนึ่งอันเป็นเหตุให้โจทก์ไม่มีอำนาจฟ้อง จำเลยต้องมี การการพิสูจน์ในประเด็นนี้
- 3) ส่วนกรณีที่โจทก์ฟ้องขับไล่จำเลยโดยอาศัยสิทธิตามสัญญาเช่า จำเลยให้การรับว่าได้ทำสัญญาเช่ากับโจทก์จริงแต่ต่อสู้ว่าที่พิพาทเป็นที่สาธารณะ โจทก์จึงไม่มีอำนาจฟ้อง จำเลยมี การการพิสูจน์
- 4) ในการประมูลหรือประกวดราคา หากจำเลยเป็นผู้ชนะการประมูลหรือ การประกวดราคาแต่ไม่ปฏิบัติตาม โจทก์นำคดีมาฟ้องต่อศาล หากจำเลยต่อสู้ว่าจำเลยมิได้ เข้าประมูลหรือประกวดราคา โจทก์ยอมมี การการพิสูจน์ แต่จำเลยรับว่าได้เข้าประมูลหรือประกวดราคาจริง แต่สัญญาระหว่างโจทก์กับจำเลยยังไม่เกิดขึ้น หรือจำเลยไม่มีความผูกพันตามสัญญาโจทก์จึงไม่มีอำนาจฟ้อง จำเลยยอมมี การการพิสูจน์

5.2 การการพิสูจน์ในประเด็นเรื่องนิติสัมพันธ์

การที่โจทก์จะยื่นฟ้องจำเลยต่อศาลในข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับสัญญา โจทก์จะต้องบรรยายข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาว่า จำเลยมีนิติสัมพันธ์กับโจทก์อย่างไร ในกรณีเช่นนี้ จำเลยสามารถต่อสู้คำฟ้องของโจทก์ได้เป็นสองแนวทางสุดแล้วแต่พยานหลักฐาน คือ

- 5.2.1 ให้การปฏิเสธว่าไม่ได้ทำสัญญากับโจทก์ จึงไม่มีนิติสัมพันธ์
- 5.2.2 ให้การรับว่าได้ทำสัญญากับโจทก์ แต่ปฏิเสธว่าไม่มีนิติสัมพันธ์

5.2.1 ให้การปฏิเสธว่าไม่ได้ทำสัญญากับโจทก์จึงไม่มีนิติสัมพันธ์

ในกรณีที่โจทก์ฟ้องให้จำเลยรับผิดชอบตามสัญญา ไม่ว่าสัญญานั้นจะได้ตกลงกันด้วยวาจาหรือเป็นสัญญาที่ทำไว้เป็นหนังสือ แต่จำเลยให้การปฏิเสธว่าไม่มีนิติสัมพันธ์กับโจทก์เพราะไม่เคยทำสัญญาตามฟ้องกับโจทก์ มีปัญหาว่าประเด็นเรื่องนิติสัมพันธ์คู่ความฝ่ายใดมีภาระการพิสูจน์ ตัวอย่างเช่น โจทก์ฟ้องว่าได้มอบอำนาจให้นายแดงทำสัญญาว่าจ้างจำเลยทำการก่อสร้างอาคาร ต่อมาปรากฏว่าหลังจากรับมอบอาคารหนึ่งสัปดาห์ อาคารดังกล่าวได้เกิดความชำรุดบกพร่องแตกร้าวเสียหายขึ้น จึงฟ้องขอให้จำเลยรับผิดชอบตามสัญญา จำเลยรับว่าได้ทำสัญญาก่อสร้างอาคารจริง แต่สัญญาดังกล่าวได้ทำไว้กับนายแดงมิได้ทำสัญญากับโจทก์ ส่วนนายแดงนั้นมิได้เป็นผู้รับมอบอำนาจจากโจทก์ให้เป็นผู้ทำสัญญากับจำเลย จำเลยจึงไม่ต้องรับผิดชอบต่อโจทก์ ในกรณีเช่นนี้ยอมเห็นได้ว่าประเด็นเรื่องนิติสัมพันธ์ระหว่างโจทก์กับจำเลย โจทก์เป็นฝ่ายกล่าวอ้างจำเลยปฏิเสธโดยมิได้กล่าวอ้างอะไรขึ้นมาใหม่ และการที่รับว่าได้ทำสัญญากับนายแดงก็มีใช่เป็นการรับในประเด็นเรื่องนิติสัมพันธ์ ภาระการพิสูจน์จึงตกอยู่กับโจทก์

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 219/2507 โจทก์ฟ้องว่าจำเลยกู้เงินจากโจทก์ไป จำเลยต่อสู้ว่าไม่กู้เงินโจทก์และไม่เคยทำสัญญา และฟ้องแย้งว่าจำเลยจำนองที่ดินเพื่อเป็นประกันการสั่งซื้อรถยนต์ที่โจทก์จะส่งมาให้จำเลย ดังนั้นเป็นหน้าที่ของโจทก์ที่จะต้องนำสืบก่อนให้ขอเท็จจริงปรากฏตั้งฟ้อง ส่วนข้อที่จำเลยต่อสู้และฟ้องแย้งว่าจำเลยจำนองที่ดินเพื่อเป็นประกันการสั่งซื้อรถยนต์นั้นเป็นแต่เพียงเหตุผลประกอบการปฏิเสธเท่านั้นเป็นประธานที่โจทก์อาศัยเป็นเหตุเรียกร้องเท่านั้น

คำให้การของจำเลยหากมีการปฏิเสธในเรื่องนิติสัมพันธ์อย่างชัดเจน แม้จะมีใต้อ่างเหตุแห่งการปฏิเสธก็ถือว่าเป็นกรณีที่จำเลยปฏิเสธในประเด็นนี้ โจทก์ก็ยังคงต้องมีภาระการพิสูจน์อยู่ เพียงแต่จำเลยไม่มีประเด็นที่จะนำสืบตามข้อต่อสู้ของตนเท่านั้น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1498-1499/2508 คำให้การจำเลยระบุบังคับโดยเฉพาะว่าขอปฏิเสธหนี้สินตามที่โจทก์อ้างมาเป็นจำนวน 20,000 บาท ย่อมมีประเด็นที่โจทก์จะต้องนำสืบถึงหนี้สินตามที่โจทก์ฟ้อง แม้จำเลยจะไม่อ้างรายละเอียดว่าจำเลยปฏิเสธหนี้ของโจทก์เพราะเหตุใดก็มีผลเพียงแต่จำเลยไม่มีข้ออ้างที่จะเป็นประเด็นนำสืบต่อสู้คดีเท่านั้น แต่ไม่ทำให้กลายเป็นว่าจำเลยรับตามฟ้องโจทก์

ขอกฎหมายที่ศาลฎีกาได้วินิจฉัยไว้ในคำพิพากษาศาลฎีกาข้างต้น ผู้เขียนขอนำมาเปรียบเทียบกับคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1196/2511 ซึ่งวินิจฉัยว่า จำเลยให้การว่า "นอกจากที่ให้การต่อไปนี้อย่าให้ถือว่าจำเลยปฏิเสธฟ้องของโจทก์ทั้งสิ้น" เป็นคำให้การที่ไม่ชอบ ถือไม่ได้ว่าจำเลยให้การปฏิเสธ โจทก์ไม่ต้องนำสืบฟ้องข้อนั้น เหตุที่คำพิพากษาทั้งสองฉบับ วินิจฉัยแตกต่างกันก็เพราะตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1196/2511 จำเลยมิได้ให้การปฏิเสธถึงข้ออ้างในฟ้องข้อใดข้อหนึ่ง หรือในประเด็นใดประเด็นหนึ่ง จึงไม่อาจถือได้ว่าเป็นการปฏิเสธโดย แจงชัด โจทก์จึงไม่ต้องนำสืบในฟ้องข้อที่จำเลยไม่ปฏิเสธให้แจงชัดนั้น ส่วนคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1498-1499/2508 จำเลยได้ปฏิเสธฟ้องโจทก์อย่างแจงชัดในเรื่องหนึ่งส่วนหนึ่งที่โจทก์บรรยายมา ในฟ้อง อันเป็นการปฏิเสธข้ออ้างในฟ้องของโจทก์ข้อใดข้อหนึ่งแล้ว จึงถือว่าจำเลยรับไม่ได้ โจทก์จึงต้องนำสืบให้ได้ความตามที่กล่าวอ้างเสมอ หากโจทก์ไม่นำสืบโจทก์ยอมแพ้ในประเด็น ที่จำเลยปฏิเสธดังกล่าว

ในคำให้การของจำเลย แม้นในตอนแรกจะมีได้ปฏิเสธนิติสัมพันธ์กับ โจทก์โดยชัดแจ่ม แต่ต่อมาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมคำให้การจนเกิดเป็นประเด็นข้อพิพาทในเรื่อง นิติสัมพันธ์ขึ้น โจทก์ก็ต้องมีการพิจารณาพิสูจน์ในประเด็นเรื่องนิติสัมพันธ์

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1170/2499 จำเลยปฏิเสธฟ้องโจทก์โดยให้ การว่าจำเลยไม่เคยลงลายมือชื่อในฐานะผู้มีในหนังสือสัญญา และหากจะมีหนังสือสัญญา ดังกล่าวจริงก็อาจเป็นเพราะการแก้ไขเพิ่มเติมจำนวนเงินในสัญญา หรือว่าได้ทำปลอมสัญญา ขึ้นใหม่ ต่อมาในชั้นพิจารณา ตอนแรกจำเลยแถลงรับโดยเข้าใจผิดว่าจำเลยลงชื่อในสัญญา ตามฟ้องจริง ศาลจึงมีคำสั่งให้จำเลยสืบก่อน แล้วจำเลยยื่นคำร้องว่าที่แถลงไปนั้นคลาดเคลื่อน ขออุทธรณ์ฉบับเอกสาร ครั้นตรวจเอกสารสัญญาแล้วจำเลยปฏิเสธว่าไม่ช่ลงลายมือจำเลยในสัญญา นั้น ดังนั้นฟังว่าจำเลยปฏิเสธเอกสารที่โจทก์อ้างมา ศาลยอมมีคำสั่งในหน้าที่นำสืบใหม่ โดยให้ โจทก์เป็นฝ่ายนำสืบได้

การที่ให้โจทก์มีการพิจารณาพิสูจน์ในกรณีที่จำเลยปฏิเสธว่าไม่มีนิติสัมพันธ์กับโจทก์เพราะไม่เคยทำสัญญาตามฟ้องกับโจทก์ ก็โดยอาศัยหลักที่ว่าข้อเท็จจริงดังกล่าว โจทก์เป็นฝ่ายกล่าวอ้างและจำเลยปฏิเสธแล้ว เหตุผลอีกประการหนึ่งก็คือ หากให้จำเลยมี หน้าที่นำสืบจำเลยก็จะต้องสืบแต่ปฏิเสธเท่านั้น ดังคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 326/2508 ที่จะกล่าวต่อไป

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 326/2508 โจทก์ฟ้องว่าจำเลยกู้เงินโจทก์ 2 ครั้ง ครั้งหนึ่งชำระแล้ว อีกครั้งหนึ่งยังไม่ได้ชำระ ขอให้ศาลบังคับให้จำเลยชำระหนี้ที่ยังไม่ได้ชำระ จำเลยให้การว่ากู้เงินโจทก์เพียงครั้งเดียวและชำระแล้ว เมื่อโจทก์รับว่าได้รับชำระหนี้แล้วแต่กล่าวอ้างว่าเป็นการรับชำระหนี้ตามสัญญาอีกฉบับหนึ่ง โจทก์จะต้องนำสืบก่อนในข้อนี้เพราะทางฝ่ายจำเลยไม่ได้กล่าวขอเท็จจริงอะไรขึ้นมาอีกเลย ถ้าให้จำเลยนำสืบก่อน จำเลยคงจะสืบแต่ปฏิเสธเท่านั้น

นอกจากนี้ผู้เขียนมีความเห็นเพิ่มเติมว่า ในกรณีที่จำเลยต่อสู้ว่าไม่ได้ทำสัญญากับโจทก์ แต่เอกสารที่โจทก์นำมาฟ้องนั้นเป็นเอกสารมหาชน เช่น สัญญาจ้างงาน ซึ่งจดทะเบียนไว้กับกรมที่ดิน โดยได้รับการสันนิษฐานจากกฎหมายว่าถูกต้องแท้จริง เช่นนี้ แม้จำเลยจะปฏิเสธข้ออ้างของโจทก์ จำเลยก็ควรมีภาระการพิสูจน์

5.2.2 ให้การรับว่าได้ทำสัญญากับโจทก์ แต่ปฏิเสธว่าไม่มีนิติสัมพันธ์

ในกรณีที่โจทก์ฟ้องให้จำเลยรับผิดชอบตามสัญญาโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ทำได้เป็นหนังสือ จำเลยให้การรับว่าทำเอกสารนั้นไว้จริง แต่ปฏิเสธว่าไม่มีนิติสัมพันธ์ตามเอกสารนั้น หรือข้อความในเอกสารไม่ถูกต้องหรือความจริงไม่ได้เป็นอย่างที่เอกสารกล่าวไว้ เช่น โจทก์ฟ้องว่าจำเลยกู้เงินไปตามเอกสารสัญญาทนายฟ้อง จำเลยให้การว่าทำเอกสารสัญญาทนายฟ้องจริง แต่ความจริงไม่มีการกู้เพราะไม่มีการส่งมอบเงิน ทั้งนี้ถ้าพิจารณาเผิน ๆ จะเห็นได้ว่าโจทก์น่าจะมีหน้าที่นำสืบเพราะเท่ากับจำเลยปฏิเสธว่าไม่มีการทำสัญญากู้เงิน แต่ความจริงแล้วจำเลยต้องมีหน้าที่นำสืบ ที่เป็นเช่นนี้เพราะเมื่อจำเลยให้การรับว่าได้ทำเอกสารที่โจทก์แนบมาทนายฟ้อง ก็เท่ากับยอมรับความถูกต้องแท้จริงของเอกสาร เมื่อรับว่าเป็นเอกสารที่แท้จริงไม่ปลอมก็รับฟังเป็นพยานขึ้นหนึ่งในคดีเพื่อวินิจฉัยข้อเท็จจริงในคดีได้ หากจำเลยไม่สืบพยานหรือศาลสั่งงดสืบพยาน คดีเท่าที่เป็นอยู่ในขณะนี้จึงมีพยานของโจทก์ขึ้นหนึ่งคือเอกสารดังกล่าว เมื่อจำเลยไม่สืบหักล้างก็คงต้องรับฟังตามข้อความในเอกสาร ถ้าจำเลยจะโต้เถียงว่าข้อความในเอกสารไม่ถูกต้อง คอยเหตุนี้จำเลยจึงต้องมีหน้าที่นำสืบ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1318/2505 โจทก์ฟ้องว่าจำเลยกู้เงินโจทก์ไป 1,100 บาท ตามสัญญาแล้วไม่ใช้ จึงขอให้ใช้ จำเลยต่อสู้ว่าบุตรจำเลยลักพาบุตรสาวโจทก์ไป เจ้าพนักงานเปรียบเทียบให้บุตรจำเลยเสียค่าสินสอด 2,000 บาท โจทก์จำเลยตกลง จำเลยมอบเงินสด 400 บาท สร้อยคอทองคำราคา 500 บาท ให้แก่โจทก์ไป ที่เหลือ 1,100 บาท จำเลยทำเป็นสัญญากู้ให้โจทก์ไว้คือฉบับที่โจทก์ฟ้อง แต่โจทก์กลับไม่ยอมให้บุตร

จำเลยอยู่กินกับบุตรโจทก์ตามข้อตกลงนั้น เป็นข้อต่อสู้จำเลยอ้างขึ้นเพื่อพ้นความรับผิดชอบ
จำเลยจึงมีหน้าให้นำสืบก่อน เมื่อจำเลยไม่นำสืบจำเลยก็ไม่พ้นความรับผิดชอบ

ผู้เขียนเห็นว่า ในคดีนี้จำเลยรับว่าได้ทำสัญญาไว้กับโจทก์จริง
แต่ยกข้อเท็จจริงขึ้นใหม่เพื่อต่อสู้ว่าจำเลยไม่มีความผูกพันตามสัญญาอีกต่อไป เนื่องจากโจทก์
ไม่ยอมให้บุตรจำเลยอยู่กินกับบุตรโจทก์ตามข้อตกลง จึงเป็นไปตามหลักที่ว่าจำเลยให้การรับ
ในประเด็นที่โจทก์กล่าวอ้างแต่ยกข้อต่อสู้ขึ้นใหม่ ดังนั้นประเด็นที่โจทก์อ้างยอมรับฟังเป็นยุติและ
ข้อต่อสู้ของจำเลยยอมเป็นประเด็นข้อพิพาทที่จำเลยอ้างขึ้นใหม่ จำเลยจึงต้องมีหน้าให้นำสืบ
นอกจากนี้ตามคำวินิจฉัยของศาลในคำพิพากษาฎีกานี้ ยังเป็นไปตามหลักเรื่องหน้าให้นำสืบตกอยู่
แก่ฝ่ายที่แพ้คดี เพราะหากไม่มีการสืบพยานฝ่ายใดจะแพ้คดีฝ่ายนั้นมีหน้าให้นำสืบ ซึ่งตามที่ปรากฏ
ในคดีนี้เมื่อไม่มีการสืบพยานจำเลยจะตกเป็นฝ่ายแพ้คดี จำเลยจึงต้องมีหน้าให้นำสืบ

คำพิพากษาฎีกาที่ 585/2508 โจทก์ฟ้องว่าจำเลยกู้เงินไปจาก
โจทก์ตามสำเนาท้ายฟ้อง จำเลยให้การว่าทำสัญญาจริงแต่ไม่ได้รับเงิน โดยจำเลยคิดจะเอา
เงินจากสามีจำเลยจึงขอให้โจทก์ช่วยเหลือ โดยจำเลยทำสัญญาให้เพื่อให้โจทก์นำมาฟ้อง
จำเลยแล้วให้สามีของจำเลยออกเงินใช้ให้ แล้วโจทก์จะนำเงินนั้นมาให้กับจำเลย ดังนั้นจำเลย
มีหน้าให้นำสืบตามที่จำเลยกล่าวอ้าง

คำพิพากษาฎีกาที่ 1521/2508 โจทก์ฟ้องขอให้จำเลยชำระเงินกู้
ที่ยืมไปตั้งสำเนาสัญญาท้ายฟ้อง จำเลยต่อสู้ว่าไม่ได้ทำสัญญาเงินตามสำเนาท้ายฟ้อง ความ
จริงเป็นเรื่องซื้อขายกัน โจทก์วางเงินมัดจำไว้และทำหนังสือสัญญาไว้ในลักษณะกู้ยืมกัน และ
เงินที่จำเลยรับไว้รับไว้ในลักษณะค่าเช่านา แม้มันตอนต้นของคำให้การจำเลยปฏิเสธว่าไม่ได้
ทำสัญญาเงินตามสำเนาท้ายฟ้องโจทก์ก็ตาม แต่ตามคำให้การจำเลยในตอนต่อไปชี้ให้เห็นได้
ชัดว่าสัญญาที่จำเลยทำให้โจทก์ไว้นั้นก็คือสัญญาตามสำเนาสัญญาท้ายฟ้องนั่นเอง ตามคำให้การ
จำเลยก็มีไปปฏิเสธว่าสัญญาท้ายฟ้องปลอมแปลงหรือปฏิเสธรายละเอียดของสัญญาว่าไม่ถูกต้อง
แต่อย่างไรก็ตามถือว่าจำเลยปฏิเสธความถูกต้องแท้จริงของสัญญาที่โจทก์นำมาฟ้อง เมื่อจำเลย
รับว่าได้ทำหนังสือสัญญากันไว้จริง โจทก์ก็ไม่ตองนำสืบพิสูจน์ข้อเท็จจริงนี้

เมื่อจำเลยรับว่าไต่ทำหนังสือสัญญากู้เงินไว้แต่มีใช้เป็นเรื่องกู้เงินกันจริง ๆ จำเลยเป็นฝ่ายกล่าวอ้างข้อเท็จจริงขึ้นมาใหม่ว่าความจริงเป็นเรื่องที่โจทก์จะซื้อที่นาจำเลยหน้าทีนำสืบจึงตกอยู่แก่จำเลยผู้กล่าวอ้าง เมื่อจำเลยไม่สืบพิสูจน์ว่าจำเลยไม่ต้องชำระเงินให้โจทก์ด้วยเหตุใด จำเลยก็ต้องใช้เงินให้โจทก์

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 763-764/2510 โจทก์ฟ้องขอบังคับจำนอง

จำเลยต่อสู้ว่าสัญญาจำนองทำกันหลอก ๆ ไม่มีการชำระเงินกันจริงเท่ากับปฏิเสธว่าไม่มีมูลหนี้ต่อกัน ชอบที่จำเลยจะนำสืบให้ไต่ความจริงตามข้อต่อสู้ของตน ไม่มีความจำเป็นที่ศาลจะต้องสอบถามโจทก์เกี่ยวกับรายละเอียดที่โจทก์อ้างว่าไต่จ่ายเงินในหลวงหนาคครบถ้วนแล้ว เพราะเป็นเรื่องที่คู่ความมีสิทธิจะนำสืบต่อไป

ผู้เขียนเห็นว่า การที่คำพิพากษาศาลฎีกานี้ถือว่ากรณีนี้จำเลยให้การปฏิเสธว่าไม่มีมูลหนี้ต่อกัน แต่หน้าทีนำสืบตกแก่จำเลยนั้น ก็เป็นเพราะการที่จำเลยต่อสู้ว่าสัญญาจำนองทำกันหลอก ๆ ไม่มีการชำระเงินกันจริง เท่ากับจำเลยยอมรับว่าได้มีการทำสัญญาจำนองตามที่โจทก์ฟ้อง แต่กล่าวอ้างข้อเท็จจริงขึ้นมาใหม่ว่าสัญญาจำนองนั้นทำด้วยเจตนาหลวง ไม่สมบูรณ์ตามกฎหมาย จำเลยจึงมีหน้าที่นำสืบให้ไต่ความตามข้อเท็จจริงที่กล่าวอ้างขึ้นนั้น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1111/2512 โจทก์ฟ้องเรียกเงินที่จำเลยที่ 1

กู้ไป และจำเลยที่ 2 เป็นผู้ค้ำประกัน จำเลยที่ 2 ให้การว่าไม่มีเจตนาทำสัญญาค้ำประกันการกู้เงิน แต่เป็นเรื่องเกี่ยวกับทำสัญญาซื้อขายที่ดินและห้องแถวกัน จำเลยที่ 2 ค้ำประกันแต่เพียงว่าจะไม่ให้จำเลยที่ 1 เข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องร้องเอาทรัพย์สินที่ซื้อขายดินเท่านั้น ดังนั้นจำเลยที่ 2 มิได้ให้การรับและเป็นหน้าที่ของโจทก์ที่จะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าจำเลยที่ 2 เป็นผู้ค้ำประกันการกู้เงิน ซึ่งจำเป็นที่โจทก์ต้องอ้างหนังสือสัญญาค้ำประกันเป็นพยานหลักฐานในคดีด้วย เมื่อสัญญาค้ำประกันที่โจทก์อ้างปิดอากรแสตมป์เพียง 1 บาท แต่ตามประมวลรัษฎากรต้องปิด 10 บาท เอกสารสัญญาค้ำประกันจึงใช้เป็นพยานหลักฐานไม่ได้

ตามคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้ กำหนดให้โจทก์มีภาระการพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าจำเลยที่ 2 เป็นผู้ค้ำประกัน เพราะมิได้ให้การรับ จึงคล้ายกับว่าคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1111/2512 ชัดแย้งกับคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับอื่นในข้อเท็จจริงที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งอาจารย์เข้มชัย

ชุดิวงศ์ ไตตั้งขอสังเกตสำหรับคำพิพากษากฎีกาฉบับนี้ว่า¹

1) คดีนี้ศาลฎีกามีไต่สวนวินิจฉัยประเด็นว่าใครมีหน้าที่นำสืบ แต่วินิจฉัยในประเด็นว่าคดีของโจทก์จะต้องอาศัยสัญญาคำประกันเป็นพยานหลักฐานหรือไม่

2) ศาลฎีกาวินิจฉัยตอนหนึ่งว่า "จำเลยที่ 2 มิได้ให้การรับแต่ให้การปฏิเสธฟ้องโจทก์ โดยต่อสู้ว่าไม่มีเจตนาทำสัญญาคำประกัน โจทก์จึงมีหน้าที่ต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าจำเลยที่ 2 เป็นผู้คำประกัน" จึงเป็นปัญหาว่าคำพิพากษากฎีกาฉบับนี้แสดงนัยหรือไม่ว่าจะต้องกำหนดหน้าที่นำสืบ ศาลจะให้โจทก์มีหน้าที่นำสืบเพราะศาลฎีกาวินิจฉัยประการหนึ่งว่าโจทก์ฟ้องกล่าวอ้างจำเลยที่ 2 คำประกัน จำเลยที่ 2 ให้การปฏิเสธ โจทก์จึงต้องมีหน้าที่นำสืบ ซึ่งถาวินิจฉัยเช่นนี้ย่อมจะขัดแย้งกับหลักในคำพิพากษากฎีกาอื่น ๆ เพราะคดีนี้แม่จำเลยที่ 2 จะปฏิเสธเรื่องคำประกันสัญญา แต่จำเลยที่ 2 ก็มีได้โต้แย้งความถูกต้องแท้จริงของเอกสารนั้น จำเลยจึงควรมีหน้าที่นำสืบ

3) แต่คำพิพากษากฎีกาฉบับนี้มีได้ขัดแย้งกับคำพิพากษากฎีกาอื่น เพราะปัญหาที่ว่าจำเลยให้การรับว่ามีการทำสัญญาคำประกันหรือไม่ กับปัญหาว่าจำเลยให้การรับว่าได้ทำเอกสารที่โจทก์แนบมากับฟ้อง หรือเอกสารที่โจทก์อ้างเป็นเอกสารที่ถูกต้องแท้จริงหรือไม่เป็นคนละเรื่องกัน จำเลยอาจให้การรับว่าตนทำเอกสารขายฟ้องจริงแต่ตนมิได้ตั้งใจทำสัญญาตามที่ปรากฏในเอกสารก็ได้ และกรณีนี้ต้องถือว่าจำเลยปฏิเสธข้อกล่าวอ้างของโจทก์ เพราะโจทก์ฟ้องให้จำเลยรับผิดชอบตามสัญญาคำประกัน จึงมีประเด็นพิพาทว่าโจทก์จำเลยมีนิติสัมพันธ์ในเรื่องคำประกันหรือไม่ (มิใช่มีประเด็นพิพาทว่าจำเลยทำเอกสารที่โจทก์อ้างมาขายฟ้องหรือไม่) แต่เหตุที่จำเลยกลับเป็นฝ่ายมีหน้าที่นำสืบไม่ใช่เพราะจำเลยรับตามฟ้องโจทก์แล้วอ้างขึ้นใหม่ หากแต่เป็นเพราะการไม่ให้การปฏิเสธความถูกต้องแท้จริงของเอกสารขายฟ้องทำให้โจทก์มีพยานหลักฐานขึ้นหนึ่งประกอบข้ออ้างในขณะที่จำเลยยังไม่มี ดังนั้นถากระบวนพิจารณาหยุดเพียงเท่านั้นโดยต่างฝ่ายต่างไม่สืบพยาน จำเลยย่อมแพ้คดี จำเลยจึงต้องมีหน้าที่นำสืบ

4) คดีนี้แม่จำเลยจะให้การรับในเรื่องความถูกต้องแท้จริงของเอกสาร แต่โจทก์ก็ยังคงมีหน้าที่ต้องพิสูจน์ว่ามีการทำสัญญาคำประกันจริง ดังนั้นพยานหลักฐานขึ้นเดียวของโจทก์ก็คือสัญญาคำประกันก็ต้องเป็นพยานที่รับฟังได้ ดังนั้นคำพิพากษากฎีกาฉบับนี้จึงมิได้แสดงนัยประการใดเลยว่โจทก์จะต้องเป็นฝ่ายมีหน้าที่นำสืบ

¹เรื่องเดียวกัน, หน้า 83.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2373/2516 (ประชุมใหญ่) โจทก์ฟ้องว่า

จำเลยกู้เงินโจทก์ไป 3,000 บาท จำเลยให้การตอนตนว่านอกจากที่จำเลยให้การไว้ข้อให้
ถือว่าจำเลยให้การปฏิเสธฟ้องโจทก์ และให้การต่อไปว่าโจทก์ได้ตกลงซื้อเรือนและไม้กระดาน
ในราคา 4,000 บาท แล้วโจทก์ให้นำกระดาษฟุสสแก่เปลาให้จำเลยลงชื่อไว้ ต่อมาโจทก์
ได้ไปซื้อเรือนแต่ไม่ชนไม้กระดานไป กลับให้จำเลยลงชื่อไว้ในสัญญาว่าจำเลยกู้เงินไปจาก
โจทก์ 1,500 บาท แต่ความจริงจำเลยไม่ได้กู้เงิน เช่นนี้ต้องถือว่าจำเลยได้ให้การไว้โดย
ชัดแจ้งแล้วว่าจำเลยปฏิเสธข้ออ้างของโจทก์ที่ว่าจำเลยกู้เงินโจทก์ทั้งสิ้น โจทก์จึงมีหน้าที่ต้อง
นำสืบให้สมตามข้ออ้างว่าจำเลยได้ทำหนังสือสัญญากู้ยืมและได้รับเงินไป แต่จำเลยไม่ได้ให้การ
ยืนยันไว้โดยชัดแจ้งว่าหนังสือกู้ยืมที่โจทก์กล่าวอ้างในฟ้องนั้นเป็นหนังสือสัญญาฉบับไหน หรือไม่
สมบูรณ์ด้วยเหตุผลประการใด จึงไม่มีประเด็นที่จำเลยจะนำสืบเป็นข้อต่อสู้

สำหรับคำพิพากษาศาลฎีกานี้ ผู้เขียนเห็นว่าไม่ขัดกับแนวคำพิพากษาศาลฎีกา
อื่น ๆ ที่กำหนดให้จำเลยมีภาระการพิสูจน์ มิใช่ให้โจทก์มีภาระการพิสูจน์เหมือนกับคดีนี้ แต่
เนื่องจากในคดีนี้จำเลยไม่ได้ให้การยืนยันไว้โดยชัดแจ้งว่าหนังสือกู้ยืมที่โจทก์กล่าวอ้างในคำ
ฟ้องนั้นเป็นหนังสือฉบับไหนหรือไม่สมบูรณ์ด้วยเหตุผลประการใดนั้น เป็นเพราะข้อต่อสู้ของ
จำเลยมีข้อความเคลือบคลุม กล่าวคือ ตอนแรกจำเลยต่อสู้ว่าโจทก์จำเลยทำสัญญาซื้อขายเรือน
และไม้กระดาน แล้วโจทก์นำกระดาษเปลา ๆ มาให้จำเลยลงชื่อไว้ แต่ตอนหลังจำเลยกลับ
ต่อสู้ไปอีกว่าจำเลยได้ลงชื่อไว้ในสัญญาให้โจทก์อีกฉบับหนึ่ง นอกจากนั้นจำเลยก็ได้ให้เหตุผล
ว่าสัญญาไม่สมบูรณ์อย่างไร คำให้การของจำเลยจึงเท่ากับเป็นคำให้การปฏิเสธโดยไม่มีเหตุ
แห่งการนั้น จำเลยจึงไม่มีสิทธินำพยานเข้าสืบต่อสู้ ส่วนที่โจทก์ยังมีหน้าที่ต้องนำสืบว่าจำเลย
ได้ทำหนังสือสัญญากู้ยืมและได้รับเงินไปก็เป็นเพราะจำเลยไม่ได้ยอมรับในข้อนี้ กรณีไม่เข้าขอ
ยกเว้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84 (1) นั้นเอง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 895/2517 โจทก์ฟ้องให้จำเลยชำระเงินตาม

สัญญา จำเลยให้การว่าจำเลยตกลงขายที่สวนให้โจทก์ แต่โจทก์กลับหลอกหลวงให้ทำสัญญา
และจำเลยไม่ได้รับเงิน ดังนี้เป็นการต่อสู้ว่าสัญญาไม่สมบูรณ์ จำเลยจึงมีหน้าที่นำสืบก่อน
และการนำสืบในข้อนี้ไม่เป็นการสืบเปลี่ยนแปลงข้อความในสัญญา ไม่ขัดต่อประมวลกฎหมาย
วิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 94

คำพิพากษาฎีกาที่ 1527/2518 จำเลยรับว่าไต่ลงลายมือชื่อในสัญญา มิได้ต่อสู้ว่าปลอมแต่อาจว่าไม่ได้รับเงินตามสัญญาจากโจทก์ เพราะโจทก์หลอกว่าจะเอาเงินให้จำเลยในวันหลัง โดยจำเลยมิได้ปฏิเสธความถูกต้องแท้จริงแห่งเอกสารสัญญาว่าเป็นเอกสารปลอม จำเลยจึงมีหน้าที่นำสืบว่าไม่มีหนี้เกิดขึ้นตามสัญญา และแม้สัญญาจะระบุว่าจำเลยรับเงินไปครบถ้วนแล้ว จำเลยก็นำสืบหักล้างได้ว่าไม่ได้รับเงิน ไม่ใช่สืบแก้ไขเอกสาร

ศาสตราจารย์จิติ ดิงศกัทธิย์ ไต่บันทึกหมายเหตุท้ายคำพิพากษาฎีกาที่ 1527/2518 ดังนี้

"เรื่องนี้ในเอกสารภูมิข้อความว่ารับเงินไปครบถ้วนแล้ว ข้อที่ว่าจำเลยมิได้ปฏิเสธความถูกต้องแท้จริงของเอกสารคงจะหมายความตามมาตรา 94 ว่าไม่ปลอมคือจำเลยลงลายมือชื่อให้ตามที่ข้อความในเอกสาร ไม่มีการเติมหรือตัดทอนแก้ไขนอกเหนือไปจากนั้น ที่ว่าถูกต้องคือข้อความถูกต้องตามที่ตั้งใจทำเอกสารตามความหมายในมาตรา 94 และถูกต้องกับข้อเท็จจริงของเรื่องที่แสดงในเอกสารนั้น เช่นเดียวกับมาตรา 127 เอกสารมหาชนหรือเอกสารเอกชนที่มีคำพิพากษารับรองแล้วว่าแท้จริงและถูกต้อง ข้อเท็จจริงตามเอกสารนั้นมาตรา 172 เป็นแต่สันนิษฐานว่าถูกต้องอาจนำสืบโต้แย้งได้ ส่วนเอกสารเอกชนอื่นไม่มีข้อสันนิษฐานว่าแท้จริงหรือถูกต้องตามมาตรา 127 ฉะนั้นเอกสารตามมาตรา 127 จึงแสดงข้อเท็จจริงตามเอกสารฟังได้จนกว่าจะสืบหักล้างได้ ส่วนเอกสารอื่น ๆ คงเป็นแต่พยานหลักฐานชั้นหนึ่งซึ่งพิสูจน์ข้อความที่กล่าวถึงในเอกสารนั้น ซึ่งจะเชื่อเป็นความจริงได้หรือไม่จะนำสืบโต้แย้งได้อย่างไรเป็นอีกเรื่องหนึ่ง เท่าที่สืบโต้แย้งได้ในมาตรา 94 ก็คือหนี้ไม่สมบูรณ์หรือตีความหมายผิด คือนำสืบแปลหรือตีความหมายในเอกสาร

เมื่อเข้าใจหลักดังนี้แล้ว ข้อที่ว่าจำเลยรับว่าทำสัญญาหาได้ห้ามการที่จำเลยนำสืบว่าหนี้ไม่สมบูรณ์ คือไม่ได้ส่งมอบเงินตามมาตรา 650 วรรค 2 ไม่ และไม่เป็นการที่จำเลยรับว่าได้มีการส่งมอบเงินกู้หรือเอกสารที่เขียนว่าได้รับเงินแล้วนั้นถูกต้อง เมื่อจำเลยไม่รับความสมบูรณ์ของหนี้ก็เป็นหน้าที่ของโจทก์ต้องสืบว่าหนี้สมบูรณ์ จำเลยก็สืบว่าไม่สมบูรณ์คือไม่ได้รับมอบเงิน ซึ่งเท็จจริงแล้วเป็นการนำสืบในทางปฏิเสธเท่ากับจำเลยนำสืบหักล้างข้ออ้างของโจทก์ เพียงแต่ให้การปฏิเสธข้ออ้างของโจทก์ไม่ถือว่าจำเลยรับ โจทก์ก็ต้องสืบและจำเลยหักล้างได้ตามมาตรา 87 เพราะเกี่ยวกับข้อที่โจทก์อันเป็นคู่ความฝ่ายหนึ่งต้องนำสืบ ไม่จำต้องอ้างว่าโจทก์หลอกกลางหรือขมชူးไรทำนองนั้น ซึ่งถ้าจำเลยอ้างอะไรขึ้นมาก็เป็นหน้าที่จำเลย

ต้องสืบข้ออ้างนั้นเช่นเดียวกัน ตามมาตรา 84 และโจทก์ก็นำสืบหักล้างได้ตามมาตรา 87 เหมือนกัน

เมื่อโจทก์มีหน้าที่นำสืบว่าหนี้นั้นสมบูรณ์คือส่งมอบเงินแล้ว เหตุใดจึงให้จำเลยนำสืบก่อน ที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะจำเลยรับว่าได้ทำเอกสารนั้นเป็นเอกสารที่แท้จริงไม่ปลอม ดังฎีกาที่ 244/2497 ที่ศาลอุทธรณ์อ้างซึ่งต่างกัน ส่วนข้อความจะถูกต้องและตรงกับความจริงหรือไม่จำเลยปฏิเสธว่าไม่ตรง คือจำเลยไม่ได้รับเงินไปดังที่กล่าวไว้ในเอกสาร เมื่อรับกันว่าเป็นเอกสารที่แท้จริงไม่ปลอมก็รับเป็นพยานเอกสาร เป็นพยานชิ้นหนึ่งในคดีเพื่อวินิจฉัยข้อเท็จจริงในคดีต่อไป เมื่อจำเลยไม่สืบพยานต่อไปและศาลสั่งงดพยานโจทก์คดีเท่าที่เป็นอยู่ในขณะนั้นจึงมีพยานโจทก์ชิ้นหนึ่งคือเอกสารดังกล่าวอยู่ในคดีแล้วไม่มีพยานอื่นใดหักล้างก็คงฟังได้ตามข้อความที่ว่าได้รับเงินไปตามที่โจทก์อ้างจำเลยจึงทำหน้าที่เป็นข้อความดังนั้นไว้ ถ้าจำเลยจะให้ศาลฟังว่าความจริงไม่ได้รับเงินตามเอกสารข้อความที่เขียนไว้แล้วไม่ถูกต้อง จำเลยก็ต้องแสดงพยานหลักฐานให้ฟังได้ ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่จำเลยนำสืบพยานตั้งแต่วาระนั้นไป ศาลจึงจะประเคนให้จำเลยนำสืบก่อนว่าจำเลยไม่ได้รับเงินหนี้จึงไม่สมบูรณ์ เป็นการหักล้างเอกสารตามมาตรา 94 คงไม่ใช่เพราะจำเลยอ้างว่าถูกหลอกหลวงหรืออะไรในทำนองนั้น เมื่อศาลกำหนดให้จำเลยนำสืบก่อนโจทก์จึงกลับเป็นฝ่ายนำสืบภายหลัง และนำสืบได้เหมือนกรณีอื่น ๆ"

คำพิพากษาฎีกาที่ 2004/2523 เมื่อจำเลยรับว่าได้ทำสัญญาและสัญญาค่าประกันจริงแต่รับเงินไปเพียง 10,000 บาท เป็นการกล่าวอ้างว่าหนี้ตามสัญญาบางส่วนไม่สมบูรณ์ เนื่องจากโจทก์นำดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนดจำนวน 6,000 บาท ไปรวมเข้าด้วยเป็นเงินต้น 16,000 บาท มิใช่เป็นเรื่องที่กล่าวอ้างว่าสัญญาปลอม จำเลยจึงมีหน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงที่ตนกล่าวอ้าง เมื่อคู่ความต่างไม่สืบพยาน จำเลยต้องเป็นฝ่ายแพ้คดี

ศาสตราจารย์จิติ ดิงศภัทย์ โดบั้นที่ทนายเหตุคำพิพากษาฎีกาที่ 2004/2523 ดังนี้

"เรื่องหน้าที่นำสืบในคดีนี้โจทก์อ้างว่ากู้เงิน 16,000 บาท จำเลยให้การว่ากู้และรับเงินเพียง 10,000 บาท โจทก์รวมดอกเบี้ยเกินอัตราเข้าไปในสัญญากู้ด้วย ขอให้โจทก์อ้างว่าจำเลยกู้ 16,000 บาท จำเลยมิได้รับแต่ปฏิเสธ โจทก์ต้องนำสืบตามข้ออ้าง จำเลยก็มีหน้าที่นำสืบตามข้ออ้างของจำเลยที่ว่ากู้เพียง 10,000 บาท รับเงิน 10,000 บาท แต่โจทก์บวกดอกเบี้ยเกินอัตราเข้าไปด้วยเหมือนกัน แต่เมื่อต่างไม่สืบพยานทำไมโจทก์จึงชนะ

คดีใด ที่โจทกชนะคดีใดไม่ใช่เพราะจำเลยมีหน้าที่นำสืบก่อน หน้าที่นำสืบก่อนควรเป็นของโจทก ที่มีข้ออ้างในฟ้องให้จำเลยรับผิด เช่น โจทกตองนำสืบพยานว่าจำเลยรับเงินไปจากโจทก 16,000 บาท ตามที่อ้างจำเลยก็นำสืบตามข้ออ้างของจำเลย แต่คดีนี้โจทกจำเลยต่างไม่สืบ พยาน โจทกชนะคดีก็เพราะโจทกมีเอกสารเป็นพยานที่จำเลยรับว่าได้ทำขึ้นเป็นเอกสารที่แท้จริง เป็นพยานอยู่ในเบื้องต้นแล้ว แม้จะไม่มีข้อสันนิษฐานว่าขอความในเอกสารนั้นถูกต้องเพราะ ไม่ใช่เอกสารมหาชนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 127 ก็ตาม ฝ่ายจำเลย ไม่สืบพยานก็ไม่มีอะไรหักล้างเอกสารที่แท้จริงนั้น จำเลยจึงต้องแพ้คดีเพราะฟังได้ตามพยาน เอกสารของโจทก ซึ่งเป็นพยานหลักฐานชั้นเดียวที่มีอยู่ในคดี ศาลก็ตองฟังตามนั้นเอง ศาล จึงกล่าววว่าจำเลยมีใ้คดีต่อสู้ว่าเอกสารนั้นปลอม"

ในกรณีที่ว่าได้ทำสัญญาตามที่โจทกฟ้องไว้จริง แต่โต้เถียงว่าขอ ความในสัญญาตามฟ้องไม่ถูกต้องหรือความจริงไม่ได้เป็นอย่างที่ในเอกสารกล่าวไว้ อันทำให้ จำเลยมีภาระการพิสูจน์นั้นจะตองไม่เป็นกรณีที่ตองห้ามมิให้สืบเปลี่ยนแปลงแก้ไขเอกสารตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 94

คำพิพากษาฎีกาที่ 1087/2507 เมื่อจำเลยให้การรับว่าได้ทำ หนังสือสัญญากู้เงินให้โจทกไว้จริง จำเลยจะขอนำสืบตามข้อต่อสู้ว่าหนังสือสัญญานั้นทำขึ้นแทน หนังสือวางเงินมัดจำในการที่จำเลยขายที่ดินให้โจทกไม่ได้ ตองห้ามตามประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความแพ่ง มาตรา 94

ผู้เขียนเห็นว่า ตามคำพิพากษาฎีกาที่วินิจฉัยว่าการที่จำเลยจะขอ นำสืบตามข้อต่อสู้ของตนเป็นการตองห้ามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 94 นั้น ก็เพราะคำให้การของจำเลยมิได้ให้เหตุผลไว้ว่าการที่จำเลยมิได้มีการรับเงินตามสัญญา เพราะเหตุใด อันเป็นเหตุให้เห็นว่าไม่มีนิติสัมพันธ์ตามสัญญาระหว่างโจทกกับจำเลย การขอ สืบในประเด็นของจำเลยจึงเป็นการตองห้ามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 94 แต่ถาคำให้การของจำเลยมีการกล่าวอ้างเหตุที่ทำให้จำเลยมิได้มีการรับเงิน ตามสัญญาอันเป็นเหตุไม่อาจบังคับตามสัญญาได้จำเลยก็มีสิทธิที่จะนำสืบตามข้อต่อสู้ และ จำเลยก็มีหน้าที่นำสืบ ดังที่ศาลฎีกาวินิจฉัยไว้ในคำพิพากษาฎีกาที่ 895/2517

คำพิพากษาฎีกาที่ 895/2517 โจทก์ฟ้องให้จำเลยชำระเงินตามสัญญา จำเลยให้การว่าจำเลยตกลงขายที่สวนให้โจทก์ แต่โจทก์กลับหลอกลวงให้ทำสัญญาและจำเลยไม่ได้รับเงิน ดังนั้นเป็นการต่อสู้ว่าสัญญาไม่สมบูรณ์ จำเลยมีหน้าที่นำสืบก่อน และการนำสืบในข้อนี้ไม่เป็นการสืบเปลี่ยนแปลงข้อความในสัญญา ไม่ขัดต่อประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 94

5.2.3 ขอยกเว้น

การที่จำเลยให้การรับว่าไต่ทำสัญญาไว้กับโจทก์ แต่ปฏิเสธว่าไม่มีนิติสัมพันธ์ตามสัญญา อันทำให้จำเลยมีหน้าที่นำสืบนั้น มีข้อยกเว้นว่า ในกรณีที่โจทก์ฟ้องว่าไต่จ่ายเงินจากจำเลยแล้วมอบที่นาหรือที่ดินมือเปล่าให้จำเลยทำประโยชน์ต่างคอกเบี้ย จึงขอเรียกที่ดิน หากจำเลยให้การว่าไต่ทำเอกสารตามฟ้องจริงแต่ปฏิเสธว่าไม่ใช่เป็นการกู้ยืม ความจริงเป็นเรื่องที่โจทก์ขายที่นาให้ และจำเลยไต่ครอบครองที่ดินดังกล่าวมาหลายปีแล้ว เช่นนั้นโจทก์มีหน้าที่นำสืบ เพราะเมื่อที่พิพาทเป็นที่ดินมือเปล่า จำเลยยอมได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานของกฎหมายว่าครอบครองเพื่อตน

คำพิพากษาฎีกาที่ 1541/2482 ที่นาไม่มีโฉนดใครเป็นผู้ครอบครองของสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้นั้นเป็นเจ้าของ

โจทก์ฟ้องว่าไต่กู้เงินจำเลยและมอบที่นาฟางลอยไม่มีโฉนดให้ทำต่างคอกเบี้ย โจทก์นำเงินไปชำระจำเลยไม่ยอมรับและไม่คืนที่นาให้ ขอให้ศาลบังคับ จำเลยให้การต่อสู้ว่าโจทก์ไม่ไต่กู้เงินและมอบที่นาให้ต่างคอกเบี้ย ความจริงโจทก์ได้ขายให้จำเลยเช่าครอบครองมา 3 ปีเศษแล้ว ดังนั้นโจทก์มีหน้าที่ต้องสืบพิสูจน์ให้ไต่ความตามฟ้อง เมื่อโจทก์ไม่นำสืบก็ต้องตกเป็นฝ่ายแพ้คดี

คำพิพากษาฎีกาที่ 1037/2487 โจทก์ฟ้องว่าไต่กู้เงินจำเลยแล้วมอบที่ดินมือเปล่าให้จำเลยทำต่างคอกเบี้ย จำเลยต่อสู้ว่าไม่ไต่กู้แต่โจทก์ขายให้จำเลย จำเลยปกครองมากกว่า 2 ปีแล้ว เมื่อโจทก์จำเลยไม่สืบพยาน โจทก์ก็ต้องแพ้คดี

ผู้เขียนเห็นว่า ตามคำพิพากษาฎีกาที่ 1541/2482 และคำพิพากษาฎีกาที่ 1037/2487 ที่ให้โจทก์มีหน้าที่นำสืบก็เพราะ

1) คำให้การของจำเลยมิได้มีการรับว่าได้มีการทำเอกสารสัญญา
 กู้ตามที่โจทก์กล่าวอ้าง จึงเท่ากับเป็นกรณีที่จำเลยปฏิเสธ โจทก์มีหน้าที่นำสืบ

2) การที่โจทก์ฟ้องเรียกที่ดินไม่มีโฉนดโดยอ้างว่าเป็นของโจทก์
 แคมอบให้จำเลยทำกินต่างคอกเบี้ย เมื่อตอนที่พิพาทนั้นเป็นที่ดินมือเปล่าที่มีแต่สิทธิครอบครอง
 ฉะนั้นใครเป็นผู้ครอบครองต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้นั้นเป็นเจ้าของ เมื่อขอเท็จจริงปรากฏว่า
 จำเลยเป็นผู้ครอบครองจึงได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นเจ้าของตามที่วินิจฉัยในคำพิพากษาฎีกาที่
 1541/2482 จึงเป็นหน้าที่ของโจทก์ที่จะต้องนำสืบหักล้างข้อสันนิษฐานดังกล่าว

ฉะนั้น ในประเด็นเรื่องนิติสัมพันธ์ จึงสามารถกล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

1) ในกรณีที่โจทก์ฟ้องให้จำเลยรับผิดชอบสัญญา ไม่ว่าสัญญานั้นจะใดตกลง
 กันด้วยวาจา หรือเป็นสัญญาที่ทำไว้เป็นหนังสือ และจำเลยให้การปฏิเสธว่าไม่มีนิติสัมพันธ์กับ
 โจทก์เพราะไม่เคยทำสัญญาตามฟ้องกับโจทก์ และมีใต้อ่างอะไรขึ้นมาใหม่ในคำให้การของ
 จำเลย ถือเป็นกรณีที่โจทก์เป็นฝ่ายกล่าวอ้าง ภาระการพิสูจน์จึงตกอยู่แก่โจทก์

2) ในกรณีที่โจทก์ฟ้องให้จำเลยรับผิดชอบสัญญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสัญญา
 ที่ทำไว้เป็นหนังสือ จำเลยให้การรับว่าทำสัญญานั้นไว้จริงแต่ปฏิเสธว่าไม่มีนิติสัมพันธ์ตามสัญญา
 นั้น หรือเอกสารนั้นไม่ตรงตามความจริง โดยมีเป็นกรณีที่ตองห้ามมิให้นำสืบเปลี่ยนแปลงแก้ไข
 เอกสารตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 94 ภาระการพิสูจน์ตกอยู่แก่จำเลย

3) ขอสรุปตามที่กล่าวไว้ในข้อ 2) ข้างต้น มีข้อยกเว้นว่า ในกรณีที่โจทก์
 ฟ้องว่าได้กู้เงินจากจำเลยแล้วมอบที่นาหรือที่ดินมือเปล่าให้จำเลยทำประโยชน์ต่างคอกเบี้ย
 จึงขอเรียกที่ดิน หากจำเลยให้การว่าได้ทำเอกสารตามฟ้องจริง แต่ปฏิเสธว่าไม่ใช่เป็นการ
 กู้ยืม ความจริงเป็นเรื่องโจทก์ชายให้ และจำเลยได้ครอบครองมาหลายปีแล้ว เช่นนี้โจทก์มี
 หน้าที่นำสืบ เพราะที่พิพาทเป็นที่ดินมือเปล่า จำเลยย่อมได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานของ
 กฎหมายว่าครอบครองเพื่อตน แต่หากที่ดินที่มอบให้นั้นเป็นที่ดินมีโฉนดโดยมีโจทก์เป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์
 ภาระการพิสูจน์ในกรณีตามข้อ 2) ข้างต้นกลับตกเป็นของจำเลย ทั้งนี้เพราะนอกจากจะเป็น
 ไปตามหลักเกณฑ์ทั่วไปในเรื่องผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นต้องนำสืบแล้ว โจทก์ก็ยังเป็นผู้รับประโยชน์
 จากข้อสันนิษฐานของกฎหมายอีกด้วย

5.3 ภาระการพิสูจน์ในประเด็นเรื่องความไม่สมบูรณ์ของสัญญา

ในกรณีที่โจทก์ฟ้องให้จำเลยรับผิดชอบตามสัญญาที่ทำไว้เป็นหนังสือ หากจำเลยรับว่าทำเอกสารนั้นไว้จริง แต่ต่อสู้ว่าหนี้ตามเอกสารนั้นไม่สมบูรณ์ หรือทำโดยสำคัญผิด ถูกฉ้อฉล ถูกข่มขู่ หรือสัญญาดังกล่าวเป็นนิติกรรมอำพราง หรือทำขึ้นโดยแสดงเจตนาลวง เช่น โจทก์ฟ้องว่าจำเลยทำสัญญากู้เงินจำนวน 100,000 บาทจากโจทก์ ปรากฏตามสำเนาเอกสารท้ายฟ้อง เมื่อถึงกำหนดจำเลยได้ผัดนักชำระหนี้จึงขอให้ศาลบังคับ จำเลยต่อสู้ว่าสัญญากู้ดังกล่าวได้ทำขึ้นโดยแสดงเจตนาลวงบุคคลอื่นว่าโจทก์มีฐานะดี ความจริงมิได้มีเจตนากู้ยืมต่อกันเช่นนี้ มีปัญหาว่าคู่ความฝ่ายใดมีภาระการพิสูจน์

สำหรับปัญหานี้เห็นว่า เมื่อคำให้การของจำเลยรับว่าได้ทำเอกสารตามฟ้องไว้จริง ประเด็นเกี่ยวกับข้ออ้างในเอกสารตามฟ้องจึงเป็นยุติ โจทก์จึงไม่ตองนำสืบในประเด็นนี้ ส่วนจำเลยยกข้อต่อสู้ขึ้นใหม่ว่าหนี้ในเอกสารตามฟ้องไม่สมบูรณ์ ทำขึ้นโดยสำคัญผิด ถูกฉ้อฉล ถูกข่มขู่ หรือสัญญาตามฟ้องเป็นนิติกรรมอำพรางหรือทำขึ้นโดยแสดงเจตนาลวงเพื่อให้ตนไม่ต้องรับผิดชอบฟ้องต่อโจทก์นั้น เท่ากับเป็นข้อกล่าวอ้างของจำเลย จำเลยจึงต้องมีภาระการพิสูจน์

คำพิพากษาฎีกาที่ 971/2496 โจทก์ฟ้องขับไล่จำเลยออกจากที่ดินที่โจทก์ซื้อจากจำเลย จำเลยรับว่าทำสัญญาดังกล่าวจริงแต่โจทก์ใช้กลฉ้อฉล ความจริงเจตนาขายฝาก จำเลยมีหน้าที่นำสืบก่อน

คำพิพากษาฎีกาที่ 1155/2496 โจทก์ฟ้องให้จำเลยรื้ออาคารออกจากที่เช่าตามเอกสารสัญญาที่จำเลยลงชื่อไว้ จำเลยรับว่าได้ลงชื่อในเอกสารสัญญามับนั้นจริงแต่โจทก์หลอกลวงให้จำเลยลงชื่อ อ้างว่าเป็นใบรับรองโดยมิได้อ่านให้จำเลยฟัง จำเลยมีหน้าที่นำสืบว่าเอกสารนั้นไม่ถูกต้อง และโจทก์หลอกลวงให้จำเลยลงชื่อ

คำพิพากษาฎีกาที่ 507/2497 ฟ้องเรียกเงินตามสัญญา จำเลยต่อสู้ว่าเป็นนิติกรรมอำพรางความจริงไม่ได้รับเงินเลย เมื่อจำเลยรับว่าได้ทำสัญญาซึ่งกล่าวชัดว่าได้รับเงินไปแล้ว เป็นหน้าที่จำเลยนำสืบตามข้อต่อสู้

คำพิพากษาฎีกาที่ 690/2511 โจทก์ฟ้องว่าจำเลยผิดสัญญาเช่าซื้อ จำเลยรับว่าผิดสัญญาจริงแต่ต่อสู้ว่าสัญญาเช่าซื้อเป็นโมฆะเพราะจำเลยเป็นคนต่างดาว และจำเลยสำคัญผิดในสาระสำคัญแห่งนิติกรรม ดังนั้นจำเลยมีหน้าที่นำสืบก่อน

ฟ้องแย้งว่าได้ชำระเงินซึ่งโจทก์เป็นหนี้ผู้ยื่นแทนโจทก์ไป จะนำสืบว่าชำระเป็นข่าวสารมิใช่เงินมิได้ เป็นการสืบนอกฟ้องแย้ง

ผู้เขียนเห็นว่า ที่ศาลฎีกาใช้คำว่า "จำเลยมีหน้าที่นำสืบก่อน" คงหมายถึง จำเลยมีหน้าที่นำสืบหรือมีภาระการพิสูจน์ในประเด็นที่จำเลยต่อสู้กันเอง ต่างกับการนำพยานหลักฐานเข้าสืบก่อนหลัง เพราะบางคดีประเด็นข้อพิพาทมีหลายประเด็น และหน้าที่นำสืบในแต่ละประเด็นอาจตกแก่โจทก์บ้างและตกแก่จำเลยบ้าง ซึ่งในกรณีเช่นนี้หากประเด็นที่จะต้องนำสืบส่วนใหญ่ หรือประเด็นที่สำคัญตกแก่ฝ่ายใด ศาลก็มักจะให้ฝ่ายนั้นเป็นฝ่ายนำพยานหลักฐานเข้าสืบก่อนทุกประเด็น แล้วให้อีกฝ่ายหนึ่งนำพยานหลักฐานเข้าสืบภายหลัง

คดีนี้จำเลยรับว่าผิดสัญญาเช่าซื้อจริง โจทก์จึงไม่ต้องนำสืบอีก เมื่อจำเลยกล่าวอ้างข้อเท็จจริงขึ้นใหม่ว่าสัญญาดังกล่าวไม่สมบูรณ์ หน้าที่นำสืบจึงตกแก่จำเลย

คำพิพากษาฎีกาที่ 1735/2513 โจทก์ฟ้องว่าจำเลยชายฝากทรัพย์สินไว้กับโจทก์แล้วต่อมาจำเลยยังไม่ออกไปจากทรัพย์สินนั้น ขอให้ขับไล่ จำเลยรับว่าได้ทำสัญญาขายฝากจริงแต่เป็นการทำลวงกันไว้เท่านั้น เมื่อมีคำรับของจำเลยที่ว่ามีการขายฝากกันไว้จริง และมีข้ออ้างของจำเลยโดยเฉพาะขึ้นใหม่ว่าสมคบกันทำไว้ลวงคนอื่น ดังนั้นจำเลยก็ต้องนำสืบก่อน

คำพิพากษาฎีกาที่ 944/2515 โจทก์ฟ้องว่าจำเลยชายฝากที่ดินและเรือนไว้กับโจทก์ พันกำหนดไถ่คืนและตกเป็นสิทธิแก่โจทก์แล้ว ขอให้ขับไล่ จำเลยรับว่าผู้มอบอำนาจของจำเลยทำสัญญาขายฝากไว้กับโจทก์จริง แต่ต่อสู้ว่าการขายฝากไม่ชอบ เพราะผู้รับมอบอำนาจของจำเลยมิได้รับมอบอำนาจให้ไปทำสัญญาขายฝากให้โจทก์ จำเลยยอมมีหน้าที่นำสืบเมื่อจำเลยไม่สืบพยานก็ต้องเป็นฝ่ายแพ้คดี

คำพิพากษาฎีกาที่ 2255/2518 โจทก์ฟ้องเรียกเงินกู้ จำเลยต่อสู้ว่าสัญญาอำพรางการที่โจทก์เช่าที่ดิน จำเลยหักกับหนี้ที่จำเลยกู้เงินโจทก์จำนวนหนึ่ง จำเลยจึงมีหน้าที่นำสืบในข้อนี้ แต่เนื่องจากเอกสารภูมิความว่าจำเลยได้รับเงินไปครบถ้วนแล้ว จำเลยให้การ

ทำนองว่าแปลงหนี้โดยเอาหนี้เก่าหักกับหนี้ค่าเช่ามาทำเป็นสัญญา ไม่เป็นการแสดงว่าหนี้ตามสัญญาไม่สมบูรณ์ จึงสืบพยานเปลี่ยนแปลงแก้ไขเอกสารไม่ได้

ศาสตราจารย์จิติ ติงศกทีย ไต่บันทึกหมายเหตุหายคำพิพากษาฎีกาที่ 2225/2518 ดังนี้

"เรื่องนี้ตามฟ้องและคำให้การก็เห็นอยู่แล้วว่าหนี้เงินกู้เดิม 2,000 บาท จำเลยให้โจทก์เข้าส่วนย่างหักหนี้กัน ทำไมจึงทำสัญญาใหม่เป็น 8,500 บาท แต่ข้อเท็จจริงกับข้อกฎหมายเป็นคนละเรื่องกัน

การนำสืบพยานบุคคลแก้ไขเอกสารที่ต้องทำเป็นหนังสือ ต้องห้ามตามมาตรา 94 แต่สืบพยานบุคคลหักล้างว่าหนี้ไม่สมบูรณ์ได้ ข้ออ้างว่าไม่ได้รับเงินกู้สัญญาก็ไม่บริบูรณ์ตามมาตรา 650 นั้นสืบพยานบุคคลได้ ที่สงสัยกันอยู่ก็คือต้องอ้างควยหรือไม่ว่าทำไมจึงไม่ได้รับเงิน ปัญหาข้อนี้เห็นจะต้องพิจารณาเป็นลำดับดังนี้ จำเลยปฏิเสธว่าไม่ได้รับเงินตามสัญญาเป็นข้ออ้างที่ถูกต้อง เป็นคำให้การปฏิเสธชัดเจนว่าหนี้ไม่สมบูรณ์ ศาลจะเห็นว่าจำเลยรับแล้วตามมาตรา 84 (1) เพราะไม่ปฏิเสธไม่ได้ เป็นคนละเรื่องกับมาตรา 177 วรรคสอง ที่ต้องอ้างเหตุแห่งการปฏิเสธเพื่อเป็นประเด็นที่จำเลยจะนำสืบต่อไป เมื่อจำเลยปฏิเสธว่าไม่ได้รับเงิน โจทก์ต้องสืบให้เห็นว่ามีกรรับเงิน เป็นตัวเงินหรือเอาสิ่งอื่นมาแทนก็แล้วแต่ เรื่องต่อไปคือในสัญญาระบุไว้แล้ว ผู้รับเงินแล้ว ข้อนี้ก็ไม่ทำให้จำเลยสืบพยานหักล้างไม่ได้ ถ้าความจริงไม่ได้รับเงินการกู้ก็ยังไม่บริบูรณ์อยู่นั่นเอง ไม่ใช่ข้ออ้างและนำสืบเปลี่ยนแปลงเอกสารได้ แต่ยังเป็น การหักล้างว่าหนี้ไม่สมบูรณ์ตามมาตรา 94 ที่ให้นำสืบพยานบุคคลได้ แต่ว่าถ้าโจทก์จำเลยไม่สืบพยานกันในชั้นนี้จะมีผลอีกอย่างหนึ่ง คือเอกสารที่ใดความว่าจำเลยใดทำให้โจทก์ไว้นั้นเป็นพยานหลักฐานของโจทก์อันหนึ่งแล้ว เท่ากับโจทก์สืบพยานไว้แล้วว่าจำเลยได้รับเงินไปตามที่โจทก์อ้าง เมื่อไม่มีพยานหักล้างก็ต้องฟังว่าได้รับเงินไปจริงตามเอกสาร หากเชื่อว่าการตัดมิให้สืบพยานบุคคลหักล้างเอกสารไม่ ฉะนั้นถ้าจำเลยจะสืบพยานก็น่าจะต้องให้จำเลยนำสืบได้ ถึงตรงนี้ก็ยังมีปัญหาอีกว่าจำเลยปฏิเสธลอย ๆ ไม่ได้อ้างว่าเหตุใดจึงไม่ได้รับเงิน จะนำสืบพยานใดอย่างไร คำตอบเห็นจะเป็นว่าถ้าจะสืบเป็นทางอ้างข้อเท็จจริงยืนยัน เช่นว่ามีการหลอกทำสัญญา ก็เป็นการอ้างข้อเท็จจริงขึ้นใหม่ ถ้าไม่มีการไว้วางใจไม่มีประเด็นที่จะสืบ คงสืบได้เพียงหักล้างข้ออ้างของโจทก์ ตามที่มาตรา 87 (1) คือเมื่อเป็นพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องข้อเท็จจริงที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดจะต้องนำสืบแล้ว ศาลก็ต้องรับฟังพยานหลักฐานในชั้นนั้น คือทั้งสองฝ่ายนำสืบ

พยานในข้อนี้ได้อ้างอิงตามกฎหมายลักษณะพยาน เรียกว่านำสืบหักล้างข้อที่อีกฝ่ายหนึ่งนำสืบ เช่น อาจนำสืบว่าเมื่อเซ็นสัญญาแล้วโจทก์ก็เฉยเสียไม่เอาเงินมาให้ตามสัญญา แม้จะไม่เป็นการหลอกลวงก็ตามซึ่งจำเลยก็คงสืบพยานไม่ได้มากนัก แต่ก็คงนำสืบได้ เช่น ตามฎีกาที่ 98/2494, 2494 ฎ. 100 และบันทึกทนายฎีกาที่ 178/2497, 2497 ฎ. 1896

ในประเด็นเรื่องความไม่สมบูรณ์ของสัญญานี้ ได้มีคำพิพากษาฎีกาที่นำวิเคราะห์ฉบับหนึ่งคือ คำพิพากษาฎีกาที่ 61/2530 ซึ่งวินิจฉัยว่า " โจทก์ฟ้องให้จำเลยชำระเงินตามสัญญากู้ยืม ซึ่งจำเลยให้การว่าลงชื่อโดยถูกบังคับหรือหลอกลวง โดยในสัญญาไม่ได้กรอกข้อความใดและไม่เคยรับเงิน จึงเป็นการต่อสู้ว่าสัญญาเงินไม่สมบูรณ์ ภาวะการพิสูจน์ตกแก่โจทก์ และโจทก์มีหน้าที่นำสืบก่อน แต่เมื่อโจทก์นำสืบได้ความว่ามีกรอกยืมแล้ว จำเลยจึงต้องมีภาวะการพิสูจน์ให้ศาลเห็นตามข้อต่อสู้ "

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า ตามคำให้การของจำเลยและพยานหลักฐานที่โจทก์จำเลยนำสืบรับกัน ข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยได้ลงลายมือชื่อในหนังสือสัญญาเงินเอกสารหมายเลข จ.1 จริง ปัญหาที่ต้องวินิจฉัยมีว่า จำเลยจะต้องรับผิดชอบตามสัญญาดังกล่าวหรือไม่ ซึ่งจำเลยให้การต่อสู้ว่าโจทก์บังคับหรือหลอกลวงให้จำเลยลงชื่อในสัญญาที่ยังไม่ได้กรอกข้อความอะไรลงในสัญญาเลย และไม่เคยรับเงินจากโจทก์ จึงเป็นการต่อสู้ว่าสัญญาเอกสารหมายเลข จ.1 ไม่สมบูรณ์ ภาวะการพิสูจน์ตกแก่โจทก์และโจทก์มีหน้าที่นำสืบก่อน และเมื่อโจทก์นำสืบข้อเท็จจริงแล้ว ในเมื่อจำเลยต่อสู้อ้างว่าโจทก์บังคับหรือหลอกลวงให้จำเลยลงชื่อในเอกสารหมายเลข จ.1 โดยยังไม่ได้กรอกข้อความอะไรลงในสัญญาเลย และจำเลยไม่ได้รับเงินตามสัญญาดังกล่าว จำเลยจึงมีภาวะการพิสูจน์ให้ศาลเห็นตามข้อต่อสู้ของจำเลย

คำพิพากษาฎีกาฉบับนี้ได้กำหนดชี้ให้ทั้งโจทก์และจำเลยต่างมีภาวะการพิสูจน์ กล่าวคือ เมื่อจำเลยต่อสู้ว่าเอกสารไม่สมบูรณ์เพราะโจทก์ได้นำเอาเอกสารซึ่งจำเลยได้ลงลายมือชื่อเพราะถูกบังคับหรือหลอกลวงไปกรอกข้อความว่าเป็นสัญญาที่จำเลยกู้เงินไปจากโจทก์อันเป็นเอกสารปลอม จึงเป็นกรณีที่จำเลยปฏิเสธความถูกต้องแท้จริงแห่งเอกสารสัญญา เมื่อโจทก์เป็นฝ่ายกล่าวอ้างประเด็นนี้และจำเลยให้การปฏิเสธ ภาวะการพิสูจน์จึงตกอยู่แก่โจทก์ และเมื่อโจทก์นำสืบตามข้ออ้างของตนว่ามีกรอกยืมเงินต่อกันแล้ว จำเลยก็ต้องมีภาวะการพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าจำเลยได้แสดงเจตนาโดยการลงลายมือชื่อในสัญญาตามฟ้องเพราะถูกบังคับหรือ

หลอกลวงจากโจทก์จริง ทั้งนี้เนื่องจากหากจำเลยไม่นำสืบในประเด็นนี้จำเลยจะตกเป็นฝ่ายแพคดี เพราะหากข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติเพียงเท่านั้นศาลก็ต้องรับฟังไปตามข้อนำสืบของโจทก์ ฉะนั้น จำเลยจึงมีการพิจารณาฟ้องตามประเด็นข้อต่อสู้ของตนว่าโจทก์ได้บังคับหรือหลอกลวงให้จำเลยลงลายมือชื่อในเอกสาร หากจำเลยสามารถพิสูจน์ได้โจทก์ก็จะตกเป็นฝ่ายแพคดี

เรื่องนิติกรรมอำพรางนั้น เรื่องนี้เป็นเรื่องตั้งใจผูกพันกันจริง ๆ ตามสัญญาที่ทำใหม่ไม่ใช่อำพรางนิติกรรมใดไว้ การที่จะหักหนักกับค่าเช่าส่วนขางนั้น ถ้ามีข้อต่อสู้หักไม่ได้ ตามมาตรา 344 ส่วนข้อตกลงว่าจะหักหนักกับค่าเช่าที่โจทก์ค้างชำระแต่ไม่มีหนังสือเช่า จำเลยก็บังคับคดีไม่ได้จึงอ้างเอาไปหักหนักไม่ได้ อาจเป็นเพราะข้อนี้จำเลยจึงสืบพยานไม่ได้"

ฉะนั้นในประเด็นเรื่องความไม่สมบูรณ์ของสัญญา จึงกล่าวสรุปได้ดังนี้คือ ในกรณีที่โจทก์ฟ้องให้จำเลยรับผิดชอบตามสัญญาที่ทำไว้เป็นหนังสือ หากจำเลยรับว่าทำเอกสารนั้นไว้จริงแต่ต่อสู้ว่าหนี้ตามสัญญาตามฟ้องไม่สมบูรณ์ ทำโดยสำคัญผิด ถูกฉ้อฉล ถูกข่มขู่ หรือเป็นนิติกรรมอำพราง หรือเป็นนิติกรรมที่สร้างขึ้นโดยการแสดงเจตนาลวง การพิจารณาฟ้องตกอยู่แก่จำเลย

5.4 การพิจารณาฟ้องในประเด็นเรื่องปฏิเสธสัญญาที่มีหลักฐานเป็นเอกสาร

การที่โจทก์ยื่นฟ้องต่อศาลเพื่อเรียกเงินหรือเรียกให้ชำระหนี้ที่มีหลักฐานเป็นเอกสาร จำเลยสามารถต่อสู้คำฟ้องของโจทก์ได้เป็นสองแนวทาง สุกแล้วแต่พยานหลักฐาน คือ

5.4.1 ในที่การปฏิเสธว่าไม่เคยทำสัญญาตามฟ้อง

5.4.2 ในที่การรับว่าได้ทำสัญญาตามฟ้อง แต่ต่อสู้ว่าโจทก์ได้แก้ไขข้อความ

หรือจำนวนเงินในสัญญาให้หนี้มีจำนวนมากขึ้น

5.4.1 ในที่การปฏิเสธว่าไม่เคยทำสัญญาตามฟ้อง

ในกรณีที่โจทก์ฟ้องเรียกเงินหรือเรียกให้ชำระหนี้ตามสัญญาซึ่งทำไว้เป็นหนังสือ ถ้าจำเลยให้การปฏิเสธว่าไม่เคยทำสัญญาตามฟ้อง สัญญาดังกล่าวเป็นเอกสารปลอม โจทก์ย่อมมีการพิจารณาฟ้องเนื่องจากโจทก์เป็นฝ่ายกล่าวอ้าง จำเลยให้การปฏิเสธ

คำพิพากษาฎีกาที่ 423/2484 โจทก์ฟ้องว่าจำเลยกู้เงินโจทก์ไป จำเลยให้การว่าเคยกู้เงินโจทก์แต่ได้ผ่อนชำระบางส่วนแล้ว ภายหลังโจทก์ยกหนี้และคืนสัญญาให้แล้ว

ได้อีกเสีย ต่อมาโจทก์นำหนังสือไปให้เซ็นขณะกำลังป่วย จำเลยเซ็นให้ไปโดยไม่รู้เรื่องอะไร ทั้งนี้ถือว่าจำเลยมิได้ให้การรับแต่เป็นการปฏิเสธ โจทก์จึงต้องมีหน้าที่นำสืบ

คำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้ที่กำหนดให้โจทก์มีหน้าที่นำสืบ ทำให้เกิดความสงสัยว่าเหตุใดจึงไม่ให้จำเลยมีหน้าที่นำสืบ เพราะการที่จำเลยรับว่าโจทก์นำหนังสือไปให้เซ็นขณะกำลังป่วย จำเลยเซ็นให้ไปโดยไม่รู้เรื่องอะไร เท่ากับจำเลยยอมรับว่าลายมือชื่อในเอกสารท้ายฟ้องเป็นลายมือชื่อของจำเลย แต่ปฏิเสธความผูกพันตามสัญญา จำเลยจึงน่าจะต้องมีภาระการพิสูจน์ตามข้ออ้างของตน แต่ผู้เขียนเห็นว่าการที่กำหนดให้โจทก์มีภาระการพิสูจน์ โดยถือว่าเป็นกรณีที่จำเลยปฏิเสธนั้น ก็เพราะจำเลยต่อสู้ว่าโจทก์แสดงเจตนาไปในขณะที่ป่วยโดยไม่รู้ว่าเป็นเอกสารที่หลงลายมือชื่อนั้นเป็นเรื่องอะไร เท่ากับไม่มีการแสดงเจตนาในเรื่องนี้ อันเป็นเหตุที่ถือว่าไม่มีนิติกรรมตามสัญญา จึงเป็นกรณีที่จำเลยปฏิเสธคำฟ้องของโจทก์ ภาระการพิสูจน์จึงตกอยู่กับโจทก์ ตามคำวินิจฉัยของศาลฎีกาในคำพิพากษานี้

ผู้เขียนขอ นำคำพิพากษาศาลฎีกานี้ เปรียบเทียบกับคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 690/2511 ซึ่งวินิจฉัยว่า "โจทก์ฟ้องว่าจำเลยผิดสัญญาเช่าชื่อ จำเลยรับว่าผิดสัญญาจริงแต่ต่อสู้ว่าสัญญาเช่าชื่อเป็นโมฆะเพราะจำเลยเป็นคนต่างดาว และจำเลยสำคัญผิดในสาระสำคัญแห่งนิติกรรม จำเลยต้องมีหน้าที่นำสืบ" ซึ่งคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้จำเลยอ้างความเสียหายเปล่าแห่งนิติกรรมมาต่อสู้ จึงทำให้ไม่มีนิติกรรมตามสัญญาเช่าชื่อ เช่นเดียวกัน แต่ศาลฎีกาให้จำเลยนำสืบ ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะข้อเท็จจริงในคำพิพากษาศาลฎีกาทั้งสองมีความแตกต่างกัน ข้อเท็จจริงในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 690/2511 จำเลยยอมรับว่าได้ทำสัญญาเช่าชื่อจริง และขณะที่ทำสัญญาก็ทราบเนื้อความแห่งสัญญามีโจทก์แสดงเจตนาโดยวิปริต แต่มาอ้างข้อเท็จจริงขึ้นใหม่ว่าสัญญาเป็นโมฆะเนื่องจากจำเลยเป็นคนต่างดาว และจำเลยสำคัญผิดในสาระสำคัญแห่งนิติกรรม จำเลยจึงต้องมีหน้าที่นำสืบ ส่วนคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 423/2484 จำเลยได้ปฏิเสธว่าจำเลยหลงลายมือชื่อในสัญญาท้ายฟ้องในขณะที่ตนเองป่วย จำเลยเซ็นให้ไปโดยไม่รู้เรื่องอะไร เท่ากับไม่มีการแสดงเจตนาอันก่อให้เกิดนิติกรรม จึงเป็นกรณีที่จำเลยปฏิเสธคำฟ้องของโจทก์ ภาระการพิสูจน์จึงตกอยู่กับโจทก์

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 219/2507 โจทก์ฟ้องว่าจำเลยกู้เงินของโจทก์ไป จำเลยต่อสู้ว่าไม่กู้เงินโจทก์และไม่เคยทำสัญญา ทั้งนี้เป็นหน้าที่ของโจทก์จะต้องสืบให้โจทก์ข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคำฟ้อง

คำพิพากษาฎีกาที่ 1498-1499/2508 คำให้การจำเลยระบุบังคับ

โดยเฉพาะว่าขอปฏิเสธหนี้สินตามที่โจทก์อ้างมาเป็นจำนวนรายละเอียด 20,000 บาท นั้น ย่อมมีประเด็นที่โจทก์จะต้องนำสืบถึงหนี้ตามที่โจทก์ฟ้อง แม้จำเลยจะไม่อ้างรายละเอียดว่าจำเลยปฏิเสธหนี้ของโจทก์เพราะเหตุใด ก็มีผลเพียงแต่จำเลยไม่มีข้ออ้างที่จะเป็นประเด็นขอนำสืบต่อสู้คดีเท่านั้น แต่ไม่ทำให้กลายเป็นว่าจำเลยรับตามฟ้องโจทก์

ในกรณีที่จำเลยต่อสู้ว่าสัญญาที่โจทก์นำมาฟ้องบังคับจำเลยนั้นเป็นเอกสารปลอม เพราะลายมือชื่อในสัญญาหายฟ้องมิใช่ลายมือชื่ออันแท้จริงของจำเลย ในกรณีเช่นนี้ถือได้ว่าเป็นกรณีที่จำเลยปฏิเสธขอลาวางของโจทก์ โจทก์ย่อมมีหน้าที่นำสืบให้เห็นว่าลายมือชื่อในสัญญาตามฟ้องเป็นลายมือชื่ออันแท้จริงของจำเลย และหากโจทก์นำสืบได้จำเลยก็ต้องรับผิดชอบตามฟ้อง แต่หากโจทก์พิสูจน์ไม่ได้ศาลก็ต้องพิพากษายกฟ้อง

คำพิพากษาฎีกาที่ 1501/2497 โจทก์ฟ้องเรียกเงินตามสัญญา

จำเลยต่อสู้ว่าสัญญาเป็นสัญญาปลอม โจทก์มีหน้าที่นำสืบ

คำพิพากษาฎีกาที่ 1170/2499 จำเลยปฏิเสธฟ้องโจทก์ โดยให้

การว่าจำเลยมิได้เคยลงลายมือชื่อในฐานะผู้ยืมในหนังสือสัญญา และหากจะมีหนังสือสัญญาดังกล่าวจริงก็อาจเป็นเพราะการแก้ไขเพิ่มเติมจำนวนเงินในสัญญาหรือว่าให้ทำปลอมสัญญาขึ้นใหม่ ต่อมาในชั้นพิจารณาตอนแรกจำเลยแถลงรับโดยเข้าใจผิดว่าจำเลยลงชื่อในสัญญาตามฟ้องจริง ศาลจึงมีคำสั่งให้จำเลยสืบก่อน แล้วจำเลยยื่นคำร้องว่าที่แถลงไปนั้นคลาดเคลื่อนขอคุณฉบับเอกสาร ครั้นตรวจเอกสารสัญญาแล้วจำเลยปฏิเสธว่ามิใช่ลายมือชื่อจำเลยในสัญญานั้น ดังนั้นฟังว่าจำเลยปฏิเสธเอกสารที่โจทก์อ้างมา ศาลย่อมมีคำสั่งในหน้าที่นำสืบใหม่ โดยให้โจทก์เป็นฝ่ายนำสืบก่อนได้

5.4.2 ใ้การรับว่าให้ทำสัญญาตามฟ้อง แต่ต่อสู้ว่าโจทก์ได้แก้ไขข้อความหรือจำนวนเงินในสัญญาให้หนี้มีจำนวนมากขึ้น

ในกรณีที่โจทก์นำสัญญามาฟ้องบังคับเอากับจำเลย จำเลยต่อสู้ว่าทำหนังสือสัญญาฉบับที่โจทก์นำมาฟ้องจริง แต่จำนวนเงินที่กู้ไปไม่เป็นไปตามที่ระบุไว้ในสัญญาที่โจทก์นำมาฟ้อง สัญญาตามฟ้องได้มีการแก้ไขตัวเลขทำให้หนี้มีจำนวนมากขึ้น เช่น โจทก์

ฟ้องเรียกเงินที่จำเลยถูกไปจำนวน 1,000 บาท จำเลยต่อสู้ว่าทำหนังสือสัญญาฉบับที่โจทก์นำมาฟ้องแต่ถูกเพียง 100 บาท โจทก์เองแก้จำนวนเงินในหนังสือสัญญาเป็น 1,000 บาท มีปัญหาว่าใครมีหน้าที่นำสืบ

สำหรับปัญหานี้มีคำพิพากษาฎีกาแตกต่างเป็นสองแนว คือ แนวแรก เห็นว่าจำเลยมีหน้าที่นำสืบเพราะเป็นกรณีที่จำเลยรับว่าตกลงซื้อในสัญญาจริง แต่ยกข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการแก้ไขจำนวนเงินในหนังสือสัญญาขึ้นต่อสู้ จำเลยจึงควรมีหน้าที่นำสืบ

คำพิพากษาฎีกาที่ 346/2486 เมื่อจำเลยรับว่าทำสัญญาไว้จริง ก็พึงคิดว่าจำเลยลงลายมือชื่อไว้ในสัญญา จำเลยต่อสู้ว่าสัญญานี้ถูกปลอมแปลงจำนวนเงินจาก 100 บาท เป็น 1,000 บาท จำเลยมีหน้าที่นำสืบในข้อนี้ หากสืบไม่ได้จำเลยต้องเป็นฝ่ายแพ้คดี

คำพิพากษาแนวที่สองเห็นว่า การที่จำเลยอ้างว่าโจทก์ได้แก้ไขจำนวนเงิน 100 บาท ในสัญญาเป็น 1,000 บาท เท่ากับต่อสู้ว่าเอกสารนั้นถูกแก้ไขในส่วนสาระสำคัญเป็นการปลอมเอกสาร ทำให้เอกสารเสียไปทั้งฉบับ ผู้ใดจะกล่าวอ้างแสวงสิทธิจากเอกสารปลอมหาได้ไม่ ฉะนั้นคำให้การจำเลยจึงเป็นเรื่องที่จำเลยปฏิเสธความถูกต้องแท้จริงแห่งเอกสาร โจทก์ต้องมีหน้าที่นำสืบแสดงความถูกต้องแท้จริงของเอกสารนี้

คำพิพากษาฎีกาที่ 244/2497 (ประชุมใหญ่) โจทก์ฟ้องเรียกเงินที่จำเลยถูก 1,000 บาท จำเลยต่อสู้ว่าทำหนังสือถูกเพียง 100 บาท คือฉบับที่โจทก์ฟ้องจริง แต่โจทก์แก้จำนวนเงินในหนังสือเป็น 1,000 บาท เป็นคำให้การที่ปฏิเสธความถูกต้องแท้จริงแห่งเอกสาร โจทก์มีหน้าที่นำสืบถึงความถูกต้องแท้จริงแห่งเอกสาร เมื่อโจทก์จำเลยไม่สืบพยานโจทก์ต้องแพ้คดี

ผู้เขียนเห็นว่า ในกรณีที่จำเลยให้การต่อสู้ว่าสัญญาที่โจทก์นำมาฟ้องเป็นเอกสารปลอม เพราะมีการแก้ไขข้อความหรือตัวเลขในเอกสารนั้น แม้จำเลยจะรับว่ามีการลงลายมือชื่อในเอกสารตามฟ้องจริงก็ตาม เป็นกรณีที่จำเลยปฏิเสธความถูกต้องแท้จริงของพยานเอกสาร อันเป็นหลักฐานแห่งการฟ้องร้องบังคับคดี เมื่อโจทก์กล่าวอ้างว่าจำเลยได้ทำเอกสารดังมีข้อความในสัญญาท้ายฟ้อง จำเลยปฏิเสธ ภาระการพิสูจน์จึงควรตกอยู่แก่โจทก์ ฉะนั้น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 244/2497 ที่ให้โจทก์มีหน้าที่นำสืบจึงเป็นการชอบด้วยเหตุผล และเป็นการกลับแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 346/2486 ซึ่งข้อเท็จจริงในทำนองเดียวกัน คำพิพากษาศาลฎีกาต่อมา ก็ได้ให้โจทก์มีหน้าที่นำสืบก่อน

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1958/2500 โจทก์ฟ้องว่า โจทก์ชำระหนี้ให้แก่จำเลยเกินไปโดยผิดหลง จำเลยให้การว่าโจทก์ยังชำระหนี้ให้จำเลยไม่ครบถ้วน โจทก์ส่งใบรับเงินต่อศาลจำนวนเงิน 30,000 บาท จำเลยให้การว่าเอกสารนั้นความจริงจำนวนเงิน 3,000 บาท แต่มีการปลอมแปลงเติม 0 ให้เป็น 30,000 บาท ดังนั้นเป็นหน้าที่โจทก์ต้องนำสืบความถูกต้องแท้จริงของเอกสาร ถ้าต่างไม่สืบพยาน โจทก์ก็ต้องแพ้คดี

แนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่กำหนดให้โจทก์มีภาระการพิสูจน์ ในกรณีที่จำเลยต่อสู้ว่า เอกสารสัญญาที่โจทก์นำมาฟ้องเป็นเอกสารปลอม เพราะเหตุมีการแก้ไขข้อความหรือตัวเลขนั้น รวมไปถึงในกรณีที่จำเลยต่อสู้ว่าสัญญาที่โจทก์นำมาฟ้องเป็นเอกสารปลอม เพราะเหตุที่มีการกรอกข้อความลงในแผ่นกระดาษซึ่งมีลายมือชื่อของจำเลยโดยมิได้รับความยินยอมหรือโดยฝ่าฝืนคำสั่งของจำเลย จึงเป็นเอกสารปลอมตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 264 วรรคท้าย ด้วย และโจทก์มีหน้าที่นำสืบเช่นเดียวกัน มีดังนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 182/2510 โจทก์ฟ้องเรียกเงินกู้ตามสัญญาจำเลยที่ 1 ให้การปฏิเสธการกู้เงินและปฏิเสธว่าไม่ได้ทำสัญญาให้โจทก์ ลายมือชื่อในสัญญาเป็นลายมือชื่อที่จำเลยที่ 1 ลงไว้ในแบบพิมพ์สัญญากู้มอบให้จำเลยที่ 2 เป็นหลักฐานแห่งหนี้การพนันที่จำเลยที่ 1 เสียแก่จำเลยที่ 2 โดยไม่ไต่กรอกข้อความอื่นลงในแบบพิมพ์นั้น สัญญาที่โจทก์อ้างเป็นเอกสารปลอม ดังนั้นโจทก์มีหน้าที่นำสืบ และจำเลยที่ 1 ก็นำสืบหักล้างตามข้อต่อสู้ได้ เพราะมิใช่เป็นการสืบเปลี่ยนแปลงแก้ไขเอกสาร

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2110/2524 จำเลยที่ 2 เบิกความว่าจำเลยที่ 1 ขอให้ช่วยลงชื่อค้ำประกันให้ จำเลยที่ 2 ไต่ลงชื่อในสัญญาค้ำประกันให้ไปด้วยความเกรงใจ เพราะจำเลยที่ 1 บอกว่าไม่ต้องกลัวมีเรื่อง คำเบิกความดังกล่าวยังมีข้อต่อสู้ซึ่งศาลจะต้องวินิจฉัยตามประเด็นข้อพิพาทว่า จำเลยที่ 2 ค้ำประกันเงินกู้จำเลยที่ 1 จำนวน 30,000 บาท ตามฟ้องหรือไม่ หากใช่เบิกความยอมรับแล้วไม่

มีปัญหาวาในกรณีจำเลยต่อสู้ว่าทำหนังสือสัญญาที่โจทก์นำมาฟ้องจริง แต่โจทก์ได้ทำการแก้ไขข้อความหรือตัวเลขในสัญญาดังกล่าวให้มีจำนวนเงินสูงขึ้นอันเป็นการปลอมเอกสาร ซึ่งโจทก์มีการพิสูจน์ดังกล่าวข้างต้น หากโจทก์พิสูจน์ไม่ได้ว่าสัญญาที่โจทก์นำมาฟ้องมิใช่เอกสารปลอมแล้ว ศาลจะพิพากษายกฟ้องไปทีเดียว หรือจะพิพากษาให้จำเลยใช้เงินตามจำนวนเงินที่จำเลยรับไว้ในคำให้การ สำหรับปัญหานี้เดิมศาลฎีกาได้มีคำพิพากษาไปในแนวที่โยกฟ้องไปทั้งจำนวน หากโจทก์ไม่นำสืบหรือนำสืบไม่ได้ว่าสัญญาตามฟ้องไม่ได้มีการแก้ไขตกเติมจำนวนเงินตามที่จำเลยต่อสู้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 244/2497 (ประชุมใหญ่) โจทก์ฟ้องเรียกเงิน
ที่จำเลยกู้ 1,000 บาท จำเลยต่อสู้ว่าทำหนังสือกู้เพียง 100 บาท คือฉบับที่โจทก์ฟ้องจริง แต่โจทก์แก้จำนวนเงินในหนังสือเป็น 1,000 บาท เช่นนี้เป็นคำให้การที่ปฏิเสธความถูกต้องแท้จริงแห่งเอกสาร โจทก์จึงมีหน้าที่นำสืบความถูกต้องแท้จริงของสัญญา เมื่อโจทก์จำเลยไม่สืบพยาน ศาลก็ต้องพิพากษายกฟ้อง

ในกรณีที่โจทก์ไม่สืบพยาน หรือโจทก์ไม่อาจนำสืบให้ศาลเห็นว่าสัญญาตามฟ้องมิใช่เป็นเอกสารปลอมแล้ว ศาลจะยกฟ้องไปทั้งคดี หรือจะพิพากษาให้จำเลยชดใช้เงินเท่ากับจำนวนที่จำเลยยอมรับ เป็นปัญหาที่โต้เถียงกันมานาน

สำหรับปัญหานี้ มีความเห็นที่แตกต่างกันออกไปสองความเห็น คือ

ความเห็นแรกเห็นว่า กรณีเช่นนี้ศาลอาจพิพากษาให้จำเลยชำระหนี้ให้แก่โจทก์ 100 บาท ได้ตามมูลหนี้เดิมตามที่จำเลยรับ เพราะเอกสารที่ทำไว้เดิมก่อนเติมเลข 0 เป็นเอกสารที่ชอบด้วยกฎหมาย หนี้เดิมก็ยังคงอยู่ เมื่อจำเลยให้การรับก็พิพากษาให้จำเลยชดใช้ได้¹

ความเห็นที่สองเห็นว่า เมื่อสัญญาเป็นเอกสารปลอมเนื่องจากการแก้ไขตัวเลข โจทก์จึงไม่อาจแสวงสิทธิจากเอกสารปลอมได้ ถือว่าการกู้ยืมไม่มีหลักฐานแห่งการกู้ยืม จึงไม่อาจฟ้องบังคับคดีได้²

¹ เข็มชัย ชุตินวงศ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, หน้า 78.

² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1142/2518 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1532/2526

สำหรับผู้เขียนมีความเห็นว่า แม้สัญญาจะเป็นเอกสารปลอม โจทก์
ไม่อาจแสวงสิทธิจากเอกสารปลอมนั้นก็ตาม แต่สำหรับจำนวนเงินเท่าที่จำเลยรับในคำให้การ
ยอมเป็นจำนวนเงินกู้ที่มีหลักฐานเป็นหนังสือ¹ และเป็นคำรับรองของจำเลย จึงไม่ต้องอาศัย
ฟังจากเอกสารนั้นอีก ผู้เขียนจึงมีความเห็นด้วยกับความเห็นแรกว่า เมื่อจำเลยให้การรับ
พิพากษาให้จำเลยชดใช้ในส่วนที่รับได้ในกรณีที่ไม่นำสืบพยาน หรือไม่อาจนำสืบพยานให้ศาลเห็น
ว่าสัญญาตามฟ้องมิใช่เป็นเอกสารปลอมก็ตาม

อย่างไรก็ตาม ขณะนี้แนวคำพิพากษาศาลฎีกายังถือตามแนวความคิด
ฝ่ายหลังอยู่

ฉะนั้น ในประเด็นเรื่องปฏิเสธสัญญาที่มีหลักฐานเป็นเอกสาร จึงสามารถ
กล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

1) ในกรณีที่โจทก์ฟ้องเรียกเงินหรือเรียกให้ชำระหนี้ตามสัญญาซึ่งทำไว้เป็น
หนังสือ ถ้าจำเลยให้การปฏิเสธว่าไม่เคยทำสัญญาตามฟ้อง สัญญาที่โจทก์นำมาฟ้องเป็นเอกสาร
ปลอม โจทก์ย่อมมีภาระการพิสูจน์

2) ในกรณีที่โจทก์นำสัญญามาฟ้องบังคับเอากับจำเลย จำเลยต่อสู้ว่าทำ
หนังสือสัญญากับโจทก์นำมาฟ้องจริง แต่จำนวนเงินที่ถูกไปไม่เป็นไปตามที่ระบุไว้ในสัญญาที่
โจทก์นำมาฟ้อง สัญญาตามฟ้องได้มีการแก้ไขตัวเลขที่ทำให้หนี้มีจำนวนมากขึ้น โจทก์ยังคงมี
ภาระการพิสูจน์เช่นเดิม หากโจทก์ไม่นำสืบหรือไม่นำสืบไม่ได้ว่าเอกสารที่โจทก์นำมาฟ้องมิใช่เป็น
เอกสารปลอมแล้ว แนวคำพิพากษาศาลฎีกาได้วินิจฉัยให้ยกฟ้องโจทก์ เพราะถือว่าเมื่อสัญญาที่นำ
มาฟ้องเป็นเอกสารปลอม โจทก์จึงไม่อาจอ้างแสวงสิทธิในเอกสารดังกล่าวได้ จึงถือว่าหนี้
ตามสัญญาไม่มีหลักฐานแห่งการฟ้องร้อง ศาลจึงไม่อาจบังคับคดีในจำนวนเงินที่จำเลยรับใน
คำให้การได้

¹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1484/2505

5.5 การให้การพิสูจน์ประเด็นเรื่องการชำระหนี้

ในกรณีที่โจทก์ฟ้องขอให้ศาลบังคับให้จำเลยปฏิบัติตามการชำระหนี้ตามสัญญา จำเลยรับว่ามีหนี้สัมพันธ์ตามที่โจทก์อ้างจริงแต่ตนมิได้ค้างชำระหนี้ตามฟ้อง โดยได้ชำระให้กับโจทก์ครบถ้วนตามสัญญาแล้ว เช่น โจทก์ฟ้องว่าจำเลยกู้เงินไปจากโจทก์จำนวน 100,000 บาท เมื่อถึงกำหนดชำระจำเลยได้ผิคนัดโดยไม่นำเงินที่กู้มาคืนแก่โจทก์ จำเลยรับว่าได้ทำสัญญากับโจทก์จริงแต่ได้ชำระคืนครบถ้วนแล้ว หรือโจทก์ฟ้องว่าจำเลยทำสัญญาเช่าบ้านจากโจทก์ต่อมาได้ค้างชำระค่าเช่ามีกำหนด 6 เดือน เป็นเงิน 6,000 บาท จึงขอให้ศาลบังคับจำเลยให้การรับว่าได้ทำสัญญาเช่าบ้านจากโจทก์จริง แต่ปฏิเสธว่าไม่เคยค้างชำระค่าเช่า เช่นนี้ฝ่ายใดควรมีหน้าที่นำสืบ

สำหรับปัญหานี้ กฎหมายของบางประเทศได้บัญญัติไว้ชัดเจนว่า หากลูกหนี้อ้างความหลุดพ้นจากหนี้ด้วยประการใด ๆ ต้องมีหน้าที่นำสืบ¹ แต่สำหรับกฎหมายของไทยมิได้มีบทบัญญัติไว้เช่นนั้น ฉะนั้นการพิจารณาว่าประเด็นเกี่ยวกับการชำระหนี้ใครมีหน้าที่นำสืบ จึงต้องนำเอาหลักเกณฑ์ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84 มาใช้บังคับซึ่งตามปัญหานี้ เมื่อพิจารณาแล้วอาจทำให้เข้าใจว่าการที่โจทก์อ้างว่าจำเลยค้างชำระเงินกู้หรือค่าเช่าต่อโจทก์ จำเลยปฏิเสธว่าได้ชำระให้กับโจทก์ครบถ้วนแล้ว เป็นกรณีที่จำเลยปฏิเสธข้อกล่าวอ้างของโจทก์ โจทก์จึงควรมีหน้าที่นำสืบ แต่ความจริงหาเป็นเช่นนั้นไม่ เพราะในเรื่องนี้มีหลักที่เป็นที่ทราบกันทั่วไปว่าฝ่ายใดกล่าวอ้างว่ามีการชำระหนี้ฝ่ายนั้นต้องนำสืบ²

อาจารย์เข้มชัย ชูติวงศ์ อธิบายว่า หลักที่ว่าฝ่ายใดกล่าวอ้างว่ามีการชำระหนี้ฝ่ายนั้นต้องนำสืบนั้น ร่องรอยของที่มาปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 385 ซึ่งบัญญัติว่า ถ้าลูกหนี้โต้แย้งการรับเบียดปรับ โดยอ้างเหตุว่าตนได้ชำระหนี้แล้วไซ้ร ทานว่าลูกหนี้จะต้องพิสูจน์การชำระหนี้ เว้นแต่การชำระหนี้ของตนจะต้องทำนั้นเป็นการโง่เขลาเกินการอันใด

¹ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 1315 บัญญัติไว้โดยแปลความเป็นภาษาไทยไว้ว่า "บุคคลใดอ้างว่าหลุดพ้นจากหนี้ต้องพิสูจน์" (He who claims execution of an obligation must prove it)

²คู่มือกฎหมายแพ่งพาณิชย์ที่ 2009/2500

อันหนึ่ง นอกจากนี้ก็มาจากประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 1315 ซึ่งบัญญัติไว้เป็นหลักทั่วไปว่า ผู้ใดอ้างว่ามีหนี้ผูกพันต้องนำสืบ และผู้ใดอ้างว่าคนหลุกพันจากหนี้นั้นด้วยประการใดผูกพันต้องนำสืบ และจากหลักในกฎหมายลักษณะพยานที่ว่าฝ่ายใดกล่าวอ้างฝ่ายนั้นต้องนำสืบ ดังนั้นโดยปกติโจทก์จึงต้องมีหน้าที่นำสืบ เพราะเมื่อโจทก์ฟ้องคดีก็ต้องมีข้ออ้างเพื่อให้ศาลพิพากษาให้โจทก์ได้รับผลตามข้ออ้าง ถ้าจำเลยเพียงแต่ปฏิเสธก็ไม่มีประเด็นที่จำเลยจะต้องมีหน้าที่นำสืบ แต่เมื่อจำเลยต่อสู้คดีโดยอ้างอะไรขึ้นมาอีกก็มีฐานะเหมือนโจทก์ จึงกลับต้องมีหน้าที่นำสืบในข้ออ้างนั้น ด้วยเหตุนี้เมื่อโจทก์อ้างว่าจำเลยเป็นหนี้และจำเลยรับว่าเป็นหนี้จริงแต่อ้างว่าหนี้ระงับไปแล้ว จึงเป็นหน้าที่จำเลยจะต้องนำสืบ¹

ผู้เขียนมีความเห็นเพิ่มเติมว่า ในประเด็นเรื่องการชำระหนี้ การจะกำหนดให้เจ้าหนี้หรือลูกหนี้มีภาระการพิสูจน์นั้น จะต้องพิจารณาว่าหนี้มีกำหนดระยะเวลาในการชำระหนี้หรือไม่ ถ้าเป็นหนี้ที่มีกำหนดระยะเวลาต่อกันไว้ในสัญญา และลูกหนี้ต่อสู้ว่าชำระแล้ว ลูกหนี้หรือจำเลยก็ต้องมีภาระการพิสูจน์ แต่ถ้าเป็นหนี้ที่มีข้อสันนิษฐานตามกฎหมายว่าลูกหนี้จะต้องมีการชำระหนี้ต่อเจ้าหนี้ในทันทีแล้ว ลูกหนี้ซึ่งเป็นจำเลยก็ย่อมได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานของกฎหมายว่าได้มีการชำระหนี้แล้ว ประเด็นข้อพิพาทเรื่องการชำระหนี้กลับตกเป็นของฝ่ายเจ้าหนี้หรือโจทก์ เช่น ข้อสันนิษฐานเรื่องการชำระราคาสินค้าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 490 ซึ่งบัญญัติว่า "ถ้าได้กำหนดกันไว้ว่าให้ส่งมอบทรัพย์สินซึ่งขายนั้น เวลาใด ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเวลาอันเดียวกันนั้นเองเป็นเวลากำหนดชำระราคา"

จากหลักกฎหมายดังกล่าว หมายความว่าถ้าในสัญญาซื้อขายกำหนดเวลาสำหรับส่งมอบทรัพย์สินที่ซื้อขายไว้ ย่อมสันนิษฐานว่า ณ เวลาที่กำหนดส่งมอบสินค้านั้นเป็นเวลาที่ได้ชำระราคาแล้ว ดังนั้นหากโจทก์ฟ้องเรียกราคาทรัพย์สินที่ขาย จำเลยอ้างว่าได้ชำระแล้ว ผู้ขายมีภาระการพิสูจน์

คำพิพากษาฎีกาที่ 2289/2516 โจทก์ฟ้องขอให้ชำระราคาสินค้าซึ่งจำเลยได้รับสินค้าไปแล้วแต่ไม่ยอมชำระราคา จำเลยให้การต่อสู้ว่าซื้อสินค้าไปจริงและชำระราคา

¹ เข็มชัย ชูติวงศ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, หน้า 85.

แล้วตั้งแต่วันที่ซื้อขายแล้ว ดังนั้นเป็นการซื้อขายเงินสดโดยไม่มีเงื่อนไขในการชำระหนี้ โจทก์มีสิทธิไม่ส่งมอบสินค้าจนกว่าจำเลยจะชำระราคาตอบแทน เมื่อโจทก์ส่งมอบสินค้าให้จำเลยแล้ว กฎหมายสันนิษฐานว่าจำเลยได้ชำระราคาแล้ว ข้อสันนิษฐานนี้เป็นคุณแก่จำเลย โจทก์จึงมีภาระการพิสูจน์

คำพิพากษาฎีกาที่ 119/2475 โจทก์ฟ้องว่าจำเลยซื้อของเชื่อไปแล้วไม่ชำระเงิน จำเลยให้การรับว่าได้ซื้อเชื่อไปจริงแต่ต่อสู้ว่าได้ชำระเงินในบางแล้ว เป็นหน้าที่ของจำเลยต้องนำสืบแสดงหลักฐานตามข้อต่อสู้

คำพิพากษาฎีกาที่ 1237/2501 โจทก์ฟ้องขอให้ขับไล่จำเลยออกจากห้องเช่าอ้างว่าจำเลยค้างค่าเช่าตั้งแต่เดือนมีนาคมเป็นต้นมา จำเลยให้การต่อสู้ว่าจำเลยนำค่าเช่าไปชำระให้โจทก์แล้วแต่โจทก์ไม่ยอมรับจำเลยจึงไม่ตกเป็นผู้ผิดนัด ประเด็นข้อพิพาทมีว่า "จำเลยผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าอันเป็นเหตุให้โจทก์ฟ้องขับไล่จำเลยได้หรือไม่" จำเลยมีภาระการพิสูจน์ในประเด็น

สำหรับคำพิพากษาฎีกาฉบับนี้ที่กำหนดให้จำเลยมีภาระการพิสูจน์ว่าจำเลยมิได้ตกเป็นผู้ผิดนัดชำระหนี้ ก็เพราะตามคำให้การของจำเลยแม้จะปฏิเสธคำฟ้องของโจทก์ว่าตนมิได้ตกเป็นผู้ผิดนัดชำระหนี้ แต่ก็ได้ยอมรับว่าค้างค่าเช่าโจทก์อยู่จริง แต่เหตุที่ค้างเพราะโจทก์ไม่ยอมรับค่าเช่าไว้เอง จึงถือเป็นข้อที่จำเลยยกขึ้นกล่าวอ้างใหม่ ภาระการพิสูจน์จึงต้องตกอยู่กับจำเลย

คำพิพากษาฎีกาที่ 913/2527 โจทก์ฟ้องว่าฝากทรัพย์สินไว้กับจำเลย 3 รายการ แต่จำเลยยังไม่คืนให้ ขอให้คืนทรัพย์สินที่ฝาก จำเลยให้การรับว่าโจทก์ฝากไว้จริงแต่โจทก์มาขอคืนและจำเลยได้คืนให้โจทก์ไปหมดแล้ว ดังนั้นจำเลยจึงต้องมีหน้าที่นำสืบให้ความได้ว่าคืนทรัพย์สินแก่โจทก์ตามที่ฟ้องแล้ว

เกี่ยวกับคดีนี้ มีข้อน่าสังเกตว่า

ก) หากจำเลยยื่นคำให้การว่าจำเลยมิได้รับฝากทรัพย์สินจากโจทก์ โจทก์ที่อ้างว่ามีการฝากทรัพย์สินก็ย่อมต้องมีภาระการพิสูจน์ ตามหลักทั่วไปที่ว่าผู้ใดกล่าวอ้างขึ้นต้องมีภาระการพิสูจน์

ข) หากจำเลยรับว่าได้รับฝากทรัพย์สินไว้จริง แต่ต่อสู้ว่าได้คืนทรัพย์สินแก่โจทก์แล้ว ดังนั้นจำเลยย่อมต้องมีภาระการพิสูจน์ เพราะถือว่าจำเลยในฐานะผู้รับฝากได้กล่าวอ้างขอเท็จจริงขึ้นมาใหม่

ค) หากจำเลยให้การต่อสู้ว่าสัญญาที่จำเลยทำกับโจทก์มิใช่เรื่องฝากทรัพย์สิน แต่เป็นเรื่องโจทก์ขายทรัพย์สินพิพาทให้จำเลยแล้ว ภาระการพิสูจน์ย่อมตกอยู่แก่โจทก์ เพราะข้อเท็จจริงรับกันจากคำคู่ความของโจทก์และจำเลยแล้วว่าจำเลยเป็นผู้ครอบครองทรัพย์สินพิพาท จึงเข้าข้อสันนิษฐานของกฎหมายเรื่องการครอบครอง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1369 และมาตรา 1370 โดยบัญญัติว่า "บุคคลใดยึดถือทรัพย์สินไว้ ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าบุคคลนั้นยึดถือเพื่อตน" และ "บุคคลใดยึดถือทรัพย์สินโดยเจตนาจะยึดถือเพื่อตน ท่านว่าบุคคลนั้นได้ซึ่งสิทธิครอบครอง" ฉะนั้นเมื่อมีข้อโต้เถียงว่ากรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินพิพาทเป็นของโจทก์หรือจำเลย กฎหมายสันนิษฐานว่าฝ่ายที่ยึดถือทรัพย์สินนั้นไว้เป็นการยึดถือเพื่อตน อีกฝ่ายหนึ่งอ้างว่าครอบครองแทนตน ก็ต้องมีภาระการพิสูจน์¹

ฉะนั้น ภาระการพิสูจน์ในประเด็นเรื่องการชำระหนี้ จึงสามารถกล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

- 1) ในกรณีที่โจทก์ฟ้องว่าจำเลยผิดนัดชำระหนี้ จำเลยปฏิเสธหนี้สัมพัทธ์และปฏิเสธหนี้ โจทก์มีภาระการพิสูจน์เนื่องจากเป็นฝ่ายกล่าวอ้าง
- 2) ในกรณีที่โจทก์ฟ้องว่าจำเลยผิดนัดชำระหนี้ และหนี้นี้มีกำหนดระยะเวลาชำระ จำเลยรับว่ามีหนี้สัมพัทธ์ตามที่โจทก์อ้างจริง แต่ต่อสู้ว่าตนมิได้ค้างชำระหนี้ตามฟ้อง โดยได้ชำระให้กับโจทก์ครบถ้วนตามสัญญาแล้ว จำเลยมีภาระการพิสูจน์เพราะยอมรับตามที่โจทก์กล่าวอ้าง แต่ยกข้อเท็จจริงขึ้นมาใหม่เพื่อต่อสู้ข้อเรียกร้องของโจทก์
- 3) ในกรณีที่โจทก์ฟ้องว่าจำเลยผิดนัดชำระหนี้ โดยหนี้นี้มีข้อสันนิษฐานตามกฎหมายว่าลูกหนี้จะต้องมีการชำระหนี้ต่อเจ้าหนี้ในทันทีแล้ว ประเด็นเรื่องการชำระหนี้กลับตกเป็นของโจทก์ เพราะจำเลยได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานของกฎหมายว่ามีการชำระหนี้แล้ว

¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 871/2492 วินิจฉัยว่า "โจทก์ฟ้องว่าจำเลยยืมแหวนเพชรของโจทก์ไปแล้วไม่ยอมส่งคืน จำเลยปฏิเสธโดยอ้างว่าโจทก์ขายให้ จำเลยจึงได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานของกฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1363 และ 1369 โจทก์จึงมีภาระการพิสูจน์"

5.6 การพิจารณาพิสูจนในประเด็นเรื่องผิดสัญญา

ในกรณีที่โจทก์ฟ้องว่าจำเลยกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งอันเป็นการผิดสัญญา ข้อใดข้อหนึ่งและเรียกค่าเสียหาย โจทก์หรือจำเลยเป็นฝ่ายมีหน้าที่นำสืบ เช่น โจทก์ฟ้องว่าจำเลยเช่าอาคารไปจากโจทก์ตามสัญญาเช่าท้ายฟ้อง ในสัญญาเช่าระบุว่าห้ามมิให้ผู้เช่าต่อเติมอาคารที่เช่าไม่ว่าในกรณีใด เว้นแต่ได้รับความยินยอมจากผู้ให้เช่าก่อน หากผิดสัญญาผู้ให้เช่าบอกเลิกสัญญาได้ ต่อมาจำเลยต่อเติมอาคารโดยไม่ได้ขออนุญาตจากโจทก์อันเป็นการผิดสัญญา ซึ่งโจทก์ได้บอกกล่าวให้จำเลยรื้อถอนส่วนที่ต่อเติมแล้วแต่จำเลยไม่ปฏิบัติตาม โจทก์จึงได้บอกเลิกสัญญาและให้จำเลยออกไปจากอาคารที่เช่า แต่จำเลยก็ยังคงอยู่ในอาคารที่เช่า จึงขอให้ศาลบังคับขับไล่จำเลยและบริวารออกไปจากอาคารที่เช่า รวมทั้งรื้อถอนส่วนที่ต่อเติมด้วย

สำหรับปัญหานี้ โจทก์หรือจำเลยต้องเป็นฝ่ายมีหน้าที่นำสืบนั้น ต้องแยกพิจารณาตามคำให้การของจำเลย หากจำเลยให้การว่ามีได้กระทำการอันเป็นการผิดสัญญาตามที่โจทก์กล่าวอ้าง โดยต่อสู้ว่าจำเลยมิได้ต่อเติมอาคารที่เช่าตามฟ้อง ส่วนที่ต่อเติมเป็นส่วนของอาคารที่มีอยู่แล้วในขณะจำเลยทำสัญญาเช่าจากโจทก์ เช่นนี้ถือเป็นการปฏิเสธข้ออ้างของโจทก์โดยจำเลยมิได้กล่าวอ้างอะไรขึ้นมาใหม่ โจทก์จึงต้องมีหน้าที่นำสืบเพราะอ้างว่าจำเลยประพฤติผิดสัญญา แต่ถ้าหากจำเลยให้การว่าได้ทำการต่อเติมอาคารที่เช่าตามฟ้องจริงแต่จำเลยมีอำนาจทำได้เพราะได้ขอความยินยอมต่อโจทก์และโจทก์อนุญาตแล้ว จึงถือไม่ได้ว่าจำเลยผิดสัญญาเช่ากรณีเช่นนี้จำเลยต้องมีหน้าที่นำสืบ เพราะยอมรับว่าจำเลยได้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่โจทก์อ้างจริง แต่ตั้งประเด็นต่อสู้ใหม่ว่าจำเลยมีอำนาจทำได้เช่นนั้น

5.6.1 คำพิพากษาที่วินิจฉัยให้โจทก์มีหน้าที่นำสืบ

คำพิพากษาที่วินิจฉัยในกรณีที่โจทก์กล่าวอ้างว่าจำเลยกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งอันเป็นการผิดสัญญา หรือจำเลยไม่ปฏิบัติตามสัญญาข้อใดข้อหนึ่ง แต่จำเลยปฏิเสธว่ามีได้กระทำการเช่นนั้น หรือจำเลยมิได้ผิดสัญญาข้อที่โจทก์อ้าง โจทก์ต้องมีหน้าที่นำสืบมีดังนี้

คำพิพากษาฎีกาที่ 1687/2493 โจทก์ฟ้องว่าจำเลยผิดสัญญาขอให้บังคับ จำเลยต่อสู้ว่าขอสัญญามีได้เป็นคังโจทก์อ้างแต่เป็นคังที่จำเลยต่อสู้ โจทก์ทำผิดสัญญาจึง

ฟ้องแย้งเรียกค่าเสียหาย ดังนี้เรียกว่าจำเลยปฏิเสธฟ้องของโจทก์ทุกข้อ โจทก์มีหน้าที่
นำสืบก่อน

คำพิพากษาฎีกาที่ 2009/2500 โจทก์ฟ้องว่าจำเลยตกลงซื้อของ
จากโจทก์รวม 3 รายการ โดยโจทก์ต้องวางเงินประกันการปฏิบัติตามสัญญาไว้ 50,000
บาทเศษ โจทก์ได้ส่งมอบสิ่งของต่าง ๆ ให้จำเลยถูกต้องตามสัญญาแล้ว แต่จำเลยหาว่าโจทก์
ส่งมอบของล่าช้าและไม่ยอมคืนเงินประกันให้โจทก์ จำเลยต่อสู้ว่าโจทก์ผิดสัญญาส่งของไม่ถูก
ต้อง ดังนี้โจทก์ต้องมีหน้าที่นำสืบ

อาจารย์เข้มชัย ชุตินวงศ์ ได้ให้ข้อสังเกตคำพิพากษาฎีกาฉบับนี้ว่า¹
คดีนี้โจทก์เป็นลูกหนี้อ้างว่าโจทก์ชำระหนี้ถูกต้องแล้ว จำเลยซึ่งเป็นเจ้าหนี้ไม่มีสิทธิจะปรับ
จึงขอเรียกเบี้ยปรับคืน จำเลยต่อสู้ว่าโจทก์ชำระหนี้ไม่ถูกต้องจึงมีสิทธิปรับเบี้ยปรับ ดังนี้ไม่ว่า
จะพิจารณาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 385 หรือตามหลักทั่วไปเรื่องหน้าที่
นำสืบ โจทก์ก็นำสืบว่าจำเลยต้องคืนเงินให้โจทก์อยู่นั่นเอง

คำพิพากษาฎีกาที่ 2110/2517 ฟ้องกล่าวว่า จำเลยตกลงขาย
ที่ดินมีโฉนดให้โจทก์ทั้งแปลง เนื้อที่ 4 ไร่ จำเลยผิดสัญญาจะแบ่งขายให้เพียง 3 ไร่ จำเลย
ให้การว่าไม่ได้ตกลงขายที่ดินทั้งแปลงแต่ตกลงขายกันเพียง 3 ไร่ โจทก์ต้องนำสืบตามข้อ
กล่าวอ้าง

คำพิพากษาฎีกาที่ 70/2518 ฟ้องว่าจำเลยผิดสัญญาสมรส จำเลย
ปฏิเสธ โจทก์มีหน้าที่นำสืบตามที่อ้าง เมื่อไม่มีการสืบพยานศาลก็ตั้งข้อเท็จจริงโดยพิจารณา
หน้าที่นำสืบ

ศาสตราจารย์จิติ ดิงศกัทธิย์ ได้บันทึกท้ายคำพิพากษาฎีกาที่
70/2518 ไว้ดังนี้

"เรื่องนี้ดูเหมือนศาลจะวินิจฉัยโดยจำกัดเฉพาะตามประเด็นที่ยกขึ้น
ฎีกาเท่านั้น

¹ เข้มชัย ชุตินวงศ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, หน้า 87.

ข้อที่ควรสังเกต คือสัญญาหมั้นไม่เหมือนกับสัญญาอื่น ๆ เพราะไม่ใช้มูลหนี้คู่สัญญาธรรมดา แต่เป็นเรื่องฐานะตามกฎหมายครอบครัว มีผลตามที่บัญญัติไว้ในเรื่องหมั้น ซึ่งแตกต่างออกไปจากสัญญาธรรมดาหลายประการ เช่น บังคับตามสัญญาคือให้สมรสไม่ได้เมื่อไม่มีการสมรส เช่น ชายหรือหญิงตายโดยไม่ใช้ความผิดของฝ่ายใดก็จะมีค่าตอบแทนหญิงไม่ต้องคืนของหมั้นแก่ชายตาย และกรณีที่ฝ่ายหนึ่งผิดสัญญาคือไม่ยอมสมรส หากเพราะเหตุสำคัญจากอีกฝ่ายอาจไม่ต้องรับผิดก็ได้ อาจรับของหมั้นก็ยังได้

กรณีหมั้นแล้วทั้งสองฝ่ายต่างมีหน้าที่ปฏิบัติคือจดทะเบียนสมรส หน้าที่นี้มิใช่ปฏิบัติได้หรือต้องทำแต่ฝ่ายเดียว หากต้องพร้อมกันทำทั้งสองฝ่ายด้วยกัน ข้อคิดก็คือถ้าต่างก็ไม่จดทะเบียนหรือไม่ได้จดทะเบียนเพราะเหตุที่ไม่ต้องรับผิดผลจะเป็นอย่างไร ค่าตอบก็คงต้องเป็นไปตามหลักทั่วไปที่ว่าต่างก็ไม่ต้องรับผิดต่อกันของหมั้นก็ต้องคืนกัน เช่นเดียวกับมัดจำจะรับไม่ได้ คดีนี้โจทก์อ้างว่าจำเลยผิดสัญญาเหมือนกัน แล้วเหตุโจทก์จำเลยจะไม่คืนของหมั้นแก่โจทก์ ถ้าเป็นเรื่องที่ให้เงินกันโดยไม่ประสงค์จดทะเบียนสมรสก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง ซึ่งไม่บังคับตามกฎหมายว่าด้วยครอบครัว อยากรู้คดีก็ตกลงแล้ว ว่า ความและศาลคู่เหมือนจะจำกัดประเด็นเฉพาะว่า โจทก์อ้างว่าจำเลยผิดสัญญาเท่านั้นจึงแพคดีไป ทั้งที่จำเลยก็ไม่ได้อ้างว่าโจทก์ผิดสัญญา"

5.6.2 คำพิพากษาที่วินิจฉัยให้จำเลยมีหน้าที่นำสืบ

คำพิพากษาที่วินิจฉัยในกรณีที่โจทก์กล่าวอ้างว่าจำเลยกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดซึ่งเป็นการผิดสัญญา จำเลยให้การว่าไม่กระทำการเช่นนั้นจริง แต่จำเลยมีอำนาจทำได้โดยไม่ได้ถือว่าผิดสัญญา จำเลยต้องมีหน้าที่นำสืบ มีดังนี้

คำพิพากษาฎีกาที่ 598/2485 โจทก์ฟ้องว่าจำเลยตกลงขายข้าวสารให้โจทก์ โจทก์ไปขอรับข้าวสารจำเลยกลับไม่ยอมขาย จึงฟ้องเรียกค่าเสียหาย จำเลยให้การรับว่าได้ตกลงขายข้าวสารจริงแต่โจทก์ไม่มารับข้าวในวันที่กำหนดไว้ จำเลยจึงรับมัดจำตามข้อสัญญา ดังนั้นประเด็นตกเป็นหน้าที่จำเลยนำสืบก่อนว่าได้มีข้อตกลงกำหนดวันให้โจทก์มารับข้าวซึ่งโจทก์ได้ผิดสัญญาเอง

คำพิพากษาฎีกาที่ 636-640/2502 โจทก์ฟ้องขอให้ขับไล่จำเลยออกจากห้องเช่า โดยอ้างว่าจำเลยผิดนัดไม่ชำระค่าเช่า จำเลยให้การต่อสู้ว่าจำเลยนำค่าเช่า

ไปชำระให้โจทก์แล้วแต่โจทก์ไม่ยอมรับ ดังนั้นเท่ากับจำเลยยอมรับว่าไตค้างคาเข้าโจทก์อยู่จริง จำเลยจึงมีหน้าที่นำสืบให้สมข้อต่อสู้ เมื่อจำเลยไม่สืบพยานก็ไม่มีทางชนะคดีโจทก์ได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 690/2511 โจทก์ฟ้องว่าจำเลยผิดสัญญาเช่าซื้อที่ดิน จำเลยรับว่าผิดสัญญาจริงแต่สัญญาเช่าซื้อเป็นโมฆะเพราะจำเลยเป็นคนต่างด้าว จึงมีสิทธิที่จะไม่ปฏิบัติตามสัญญาเช่าซื้อต่อไปได้ จำเลยมีหน้าที่นำสืบในประเด็นนี้

5.6.3 กรณีที่โจทก์ฟ้องว่าทรัพย์สินของโจทก์ซึ่งอยู่ในความครอบครองของจำเลยตามสัญญาได้เกิดการสูญหายหรือบอบสลาย

การผิดสัญญาของจำเลยนั้น บางครั้งได้เกิดความเสียหายแก่ตัวทรัพย์สินเป็นทรัพย์สินของโจทก์ โดยทรัพย์สินดังกล่าวอยู่ในความครอบครองของจำเลยขณะเกิดความเสียหาย โดยจำเลยครอบครองทรัพย์สินนั้นตามสิทธิและหน้าที่ที่กำหนดไว้ในสัญญา เช่น สัญญาฝากทรัพย์สิน สัญญาเช่า สัญญารับขน และโจทก์ได้ฟ้องเรียกค่าเสียหายที่เกิดแก่ตัวทรัพย์สิน เนื่องจากการผิดสัญญาของจำเลย หากจำเลยต่อสู้ว่าความเสียหายดังกล่าวมิได้เกิดจากการผิดสัญญาหรือการกระทำของจำเลย จึงมีปัญหาค่าความฝ่ายใดมีภาระการพิสูจน์

สำหรับปัญหานี้ผู้เขียนเห็นว่า ในกรณีที่เกิดความเสียหายแก่ตัวทรัพย์สินอันเป็นทรัพย์สินของโจทก์ โดยจำเลยครอบครองทรัพย์สินนั้นตามสัญญาที่พำนักขณะเกิดความเสียหาย หากสัญญาดังกล่าวมีข้อสันนิษฐานหรือมีข้อกำหนดให้ความฝ่ายใดต้องพิสูจน์แล้ว ค่าความฝ่ายนั้นก็ย่อมมีภาระการพิสูจน์ เช่น ข้อสันนิษฐานของกฎหมายเรื่องรับขนตามมาตรา 616 ที่ว่า "ผู้ขนส่งจะต้องรับผิดชอบในการที่ของอันเขาได้มอบหมายแก่ตนนั้นสูญหายหรือบอบสลายหรือส่งมอบช้าช้า เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าความเสียหายหรือบอบสลายหรือช้าช้านั้นเกิดแก่เหตุสุจริตหรือเกิดแก่สภาพแห่งของนั่นเอง หรือเกิดเพราะความผิดของผู้ส่งหรือผู้รับตราส่ง" เป็นต้น

จากหลักกฎหมายดังกล่าวหมายความว่า กฎหมายกำหนดให้ผู้ขนส่งต้องรับผิดชอบในความสูญหายหรือบอบสลายหรือความล่าช้าในการขนส่งสำหรับสิ่งของที่ขนส่งนั้น เว้นแต่ผู้ขนส่งจะพิสูจน์ได้ว่าความเสียหายดังกล่าวนั้นเกิดแก่เหตุสุจริตหรือเพราะสภาพแห่งของนั่นเอง หรือเพราะความผิดของผู้ส่งหรือผู้รับตราส่ง ฉะนั้นประเด็นเรื่องผิดสัญญาเกี่ยวกับความรับผิดชอบของผู้รับขน จำเลยจึงต้องมีภาระการพิสูจน์

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 763/2522 จำเลยทำสัญญารับขนของให้โจทก์ และสินค้าของโจทก์ก็สูญหายไป โดยจำเลยต่อสู้ว่าความสูญหายนั้นมีสาเหตุจากความผิดของจำเลย ดังนั้นจำเลยย่อมมีภาระการพิสูจน์

แต่ในบางกรณีกฎหมายก็มีบัญญัติเป็นข้อสันนิษฐานของกฎหมายไว้โดยตรง เช่น ในเรื่องเช่าทรัพย์ บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 553 และมาตรา 562

มาตรา 553 "ผู้เช่าจำต้องส่งวงทรัพย์คืนที่เช่านั้น เสมอกับที่วิญญูชน จะพึงส่งวงทรัพย์คืนของตนเอง และต้องบำรุงรักษาทั้งทำการซ่อมแซมเล็กน้อยด้วย"

มาตรา 562 "ผู้เช่าจะต้องรับผิดชอบในความสูญหายหรือบุบสลายอย่างใด ๆ อันเกิดขึ้นแก่ทรัพย์สินที่เช่าเพราะความผิดของผู้เช่าเอง หรือของบุคคลซึ่งอยู่กับผู้เช่า หรือของผู้เช่าช่วง

แต่ผู้เช่าไม่ต้องรับผิดชอบในความสูญหายหรือบุบสลายอันเกิดจากการใช้ทรัพย์สินนั้นโดยชอบ"

ส่วนในเรื่องฝากทรัพย์ บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 659

มาตรา 659 "ถ้าการรับฝากทรัพย์เป็นการทำให้เปล่าไม่มีบำเหน็จไซ้ร ท่านว่าผู้รับฝากจำต้องใช้ความระมัดระวังส่งวงทรัพย์คืนซึ่งฝากนั้นเหมือนเช่นเคยประพฤติในกิจการของตนเอง

ถ้าและผู้รับฝากเป็นผู้มีวิชาชีพเฉพาะกิจการค้าขายหรืออาชีพอย่างหนึ่งอย่างใด ก็จำต้องใช้ความระมัดระวังและใช้ฝีมือเท่าที่เป็นธรรมดาจะต้องใช้และสมควรจะต้องใช้ในกิจการค้าขายหรืออาชีพอย่างนั้น"

จากบทบัญญัติในเรื่องเช่าทรัพย์ และฝากทรัพย์ ดังกล่าวข้างต้น มีปัญหาว่าหากเกิดความเสียหายแก่ตัวทรัพย์สินที่โจทก์ให้จำเลยเช่าไป หรือได้ฝากทรัพย์นั้นไว้กับจำเลย โจทก์หรือจำเลยต้องมีภาระการพิสูจน์ สำหรับปัญหานี้มีนักกฎหมายบางท่านเห็นว่า กรณีดังกล่าวถือว่าข้อสันนิษฐานของกฎหมายให้จำเลยต้องรับผิดชอบ ทั้งนี้โดยให้เหตุผลว่าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 553 และ 562 เป็นกรณีที่ผู้เช่าต้องรับผิดชอบในความสูญหายหรือ

บุงสลายอันเกิดขึ้นแก่ทรัพย์สินที่เช่า เว้นแต่ความสูญหายหรือบุงสลายอันเกิดจากการใช้ทรัพย์สินนั้นโดยชอบ ดังนั้นหากมีปัญหาวาผู้เช่าได้สงวนรักษาทรัพย์สินที่เช่าเสมือนกับวิญญูชนจะพึงสงวนทรัพย์สินของตนเองหรือไม่ จึงเป็นหน้าที่ของผู้เช่าที่จะต้องมีการพิสูจน์ให้ได้ความว่าตนได้ใช้ความระมัดระวังดูแลรักษาทรัพย์สินที่เช่าเสมือนกับวิญญูชนรักษาทรัพย์สินของตนเองแล้ว¹

คำพิพากษาฎีกาที่ 603/2490 ในกรณีที่ทรัพย์สินที่เช่าสูญหายไปเพราะถูกลักขโมย ผู้เช่าจะต้องนำสืบว่าได้ใช้ความระมัดระวังอย่างเช่นวิญญูชนจะพึงสงวนรักษาทรัพย์สินของตนเอง มิฉะนั้นผู้เช่าต้องรับผิด

คำพิพากษาฎีกาที่ 849/2490 เกิดไฟไหม้บ้านเช่าในขณะที่ผู้เช่าเป็นผู้ครอบครองในฐานะเป็นผู้เช่านั้น แม้อุบัติเหตุจะสืบไม่ได้ความชัดว่าไฟไหม้เกิดขึ้นด้วยเหตุใดหรือใครทำให้เกิดขึ้นก็ดี เมื่อใดความว่าไฟเกิดขึ้นจากบ้านที่เช่าไม่ใช่เกิดขึ้นที่อื่นแล้ว ผู้เช่าก็ย่อมมีหน้าที่นำสืบแสดงข้อเท็จจริงเพื่อไต่ถามความรับผิดชอบ ถ้าสืบไม่ได้ก็ไม่พ้นความรับผิด

ผู้เขียนเห็นว่า บทบัญญัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบของเรื่องเช่าทรัพย์สินหรือฝากทรัพย์สินข้างตน มิใช่ข้อสันนิษฐานของกฎหมายโดยตรงทีเดียว แต่เป็นเรื่องการกำหนดขอบเขตหน้าที่ในการรักษาทรัพย์สิน ฉะนั้นจึงไม่น่าจะนำเรื่องข้อสันนิษฐานของกฎหมายมาใช้กับกรณีนี้ และก่อนหน้านั้นข้อเท็จจริงทำนองเดียวกันนี้ ศาลฎีกาเคยกำหนดให้หน้าที่นำสืบตกอยู่แก่โจทก์ โดยใช้หลักผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นมีหน้าที่นำสืบ²

นอกจากนี้คำพิพากษาฎีกาที่ 849/2490 ดังกล่าวข้างต้น ศาลฎีกาก็ได้วินิจฉัยไว้ตอนหนึ่งว่า "ตามคำพยานหลักฐานที่ได้ความในทางพิจารณาเป็นอันฟังได้ว่า ไฟได้เกิดขึ้นที่ครัวบ้านจำเลยก่อน หากไฟเกิดจากบ้านข้างเคียงไม่ แต่ไฟจะเกิดขึ้นด้วยเหตุใดหรือใครทำให้เกิดขึ้น โจทก์สืบความไม่ชัด แต่เมื่อทางพิจารณาฟังได้ว่าไฟได้เกิดจากบ้านจำเลยแล้ว จำเลยย่อมมีหน้าที่แสดงข้อเท็จจริงเพื่อไต่ถามความรับผิดชอบ เพราะจำเลยเป็นผู้ครอบครองบ้านของโจทก์ในฐานะเป็นผู้เช่า"

¹วิชัย ตันติกุลานันท์, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ว่าด้วยการฟ้องสถานการณ์พิจารณาโดยขาดนัด, หน้า 45.

²คำพิพากษาฎีกาที่ 364/2477

ฉะนั้น จึงเห็นได้ว่าคำพิพากษาศาลฎีกาที่กำหนดให้จำเลยมีภาระการพิสูจน์ ก็เพราะในขณะเกิดความเสียหาย ข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าทรัพย์สินพิพาทอยู่ในการครอบครองหรือควบคุมของจำเลย และไฟได้เกิดไหมขึ้นที่ครัวบ้านที่จำเลยครอบครองอยู่ ข้อเท็จจริงที่ว่าเกิดเพลิงไหม้ขึ้นได้อย่างไรจึงเป็นข้อเท็จจริงที่อยู่ในความรู้เห็นของจำเลย โดยเฉพาะ ฉะนั้นการที่ศาลฎีกาได้กำหนดให้จำเลยมีภาระการพิสูจน์ในคดีนี้ ผู้เขียนเห็นว่า เป็นการนำหลัก "ข้อเท็จจริงอยู่ในความรู้เห็นของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งโดยเฉพาะ" หรือ Res Ipsa Loquitur ของ Common Law มาใช้กับคดีนี้ แต่ศาลฎีกาก็มีใ้กล่าวอ้างหลักดังกล่าวไว้ในคำพิพากษาโดยตรง

สำหรับคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 849/2490 ได้มีหมายเหตุท้ายฎีกาไว้ตอนหนึ่งว่า "ผู้เช่าเป็นผู้ยึดทรัพย์ที่เช่าอยู่และมีหน้าที่คอยระวัง ส่วนผู้ให้เช่าไม่ได้ยึดถือ ผู้เช่าจึงอยู่ในฐานะรู้ได้ดีกว่าผู้ให้เช่าว่าความเสียหายหรือสูญหายเกิดขึ้นอย่างไร ส่วนผู้ให้เช่าไม่ได้ยึดถือทรัพย์และอยู่ห่างไกลย่อมไม่มีโอกาสรู้เห็นนอกจากบังเอิญ ผู้เช่าจะซ่อนเร้นหรือแกล้งทำลาย ก็ไม่มีโอกาสรู้เห็นนอกจากบังเอิญ แม้แต่โอกาสจะรู้เห็นก็ไม่มีดังกล่าวแล้วเช่นนั้นจะไปรู้อย่างไรว่าผู้เช่าทำผิดอย่างไร หากผู้ให้เช่านำสืบก่อนจะเป็นการตั้งหลักเกณฑ์อย่างไม่เป็นธรรม และเป็นการเปิดช่องให้โกงหรือแกล้งทำลายทรัพย์กันได้โดยง่าย เช่น ผู้เช่าปิดประตูเอาไฟเผาบ้านในเวลากลางคืน เป็นต้น ผู้ให้เช่าจะมีโอกาสรู้เห็นและสืบแสดงได้อย่างไร"

บันทึกท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้ มีความเห็นในแนวเดียวกับ อาจารย์ไพจิตร ปุณฺณพันธ์ ที่เห็นว่า เหตุที่เกิดอยู่ในความรู้เห็นของจำเลยแต่ผู้เดียว โจทก์เพียงแต่สามารถพิสูจน์ได้ว่ามีเหตุเกิดขึ้นจริงเท่านั้น แต่ก็ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเหตุนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร อันเป็นการแสดงถึงมูลกรณีหรือที่มา (origin) แห่งประมาทเลินเล่อของจำเลย ฉะนั้นการใช้หลักเรื่อง "เหตุการณ์ยอมชัดแจ้งอยู่ในตัวเอง" (principle of res ipsa loquitur) ย่อมพิสูจน์ได้ง่ายขึ้น เป็นการหลีกเลี่ยงข้อยุ่งยากไปได้มาก¹ อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่า ในคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้ที่กำหนดให้จำเลยมีภาระการพิสูจน์ เพราะข้อเท็จจริง

¹ไพจิตร ปุณฺณพันธ์, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ข้อสันนิษฐานความผิดทางกฎหมาย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แสงทองการพิมพ์, 2517), หน้า 46.

อันเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายอยู่ในความรู้เห็นของจำเลยโดยเฉพาะ โดยศาลฎีกามีได้อ้างหลัก Res Ipsa Loquitur เลย แต่เป็นที่เข้าใจว่าศาลฎีกาได้นำหลักนี้มากำหนดการพิจารณาพิพากษา

คำพิพากษาของศาลฎีกาต่อมาก็ยังคงยึดถือหลักว่า หากปรากฏว่าทรัพย์สินของโจทก์ซึ่งอยู่ในความครอบครองของจำเลยตามสัญญาเกิดสูญหายหรือเสียหาย จำเลยมีภาระการพิสูจน์โดยนำหลักเรื่องข้อเท็จจริงอยู่ในความรู้เห็นของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งโดยเฉพาะมากำหนดการพิจารณาพิพากษา

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1215/2496 จำเลยรับเครื่องคิดเลขของโจทก์ไว้ทดลองใช้ว่าจะรับซื้อหรือไม่ เครื่องคิดเลขเสียหายระหว่างที่อยู่ในครอบครองของจำเลย จำเลยต้องรับผิดชอบแล้วแต่จะสืบแก้ตัวได้ว่าเหตุใดจึงไม่ต้องรับผิดชอบ

ฉะนั้น ในประเด็นเรื่องผิดสัญญาจึงสามารถกล่าวโดยสรุปได้ ดังนี้

- 1) กรณีที่โจทก์ฟ้องว่าจำเลยกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดซึ่งเป็นการผิดสัญญาหรือจำเลยไม่ปฏิบัติตามสัญญาข้อใดข้อหนึ่ง แต่จำเลยปฏิเสธว่าจำเลยมิได้กระทำการเช่นนั้นหรือจำเลยมิได้ผิดสัญญาข้อที่โจทก์กล่าวอ้าง โจทก์ต้องมีหน้าที่นำสืบ
- 2) กรณีที่โจทก์ฟ้องว่าจำเลยกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดซึ่งเป็นการผิดสัญญา จำเลยให้การว่าได้กระทำการเช่นนั้นจริง แต่จำเลยมีอำนาจทำได้โดยไม่ถือว่าผิดสัญญาดังนี้เท่ากับจำเลยยอมรับว่ากระทำการตามที่โจทก์อ้าง แต่ตั้งประเด็นต่อสู้ใหม่ว่าตนมีอำนาจทำได้ จำเลยต้องมีหน้าที่นำสืบ
- 3) กรณีที่โจทก์ฟ้องว่าทรัพย์สินของโจทก์ซึ่งอยู่ในความครอบครองของจำเลยตามสัญญาและเกิดสูญหายหรือบอบสลาย แม้จำเลยปฏิเสธจำเลยก็ต้องมีหน้าที่นำสืบ เพราะบางกรณีมีกฎหมายบัญญัติเป็นข้อสันนิษฐานไว้ เช่น กรณีข้อสันนิษฐานของกฎหมายเรื่องผู้ขนส่งต้องรับผิดชอบผู้ส่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 616 และในบางกรณีแม้ไม่มีกฎหมายบัญญัติเป็นข้อสันนิษฐานไว้ แต่ศาลก็ได้นำหลักเรื่องข้อเท็จจริงอยู่ในความรู้เห็นของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งโดยเฉพาะมากำหนดให้จำเลยมีภาระการพิสูจน์ เพราะขณะเกิดความสูญหายหรือบอบสลายในทรัพย์สินพิพาท จำเลยเป็นผู้ครอบครองทรัพย์สินนั้นอยู่ ยอมรับข้อเท็จจริงแต่เพียงฝ่ายเดียวว่าทรัพย์สินนั้นสูญหายหรือบอบสลายได้อย่างไร

5.7 ภาระการพิสูจน์ในประเด็นเรื่องค่าเสียหาย

ในกรณีที่โจทก์ยื่นฟ้องจำเลยต่อศาล โดยอ้างว่าจำเลยได้ประพฤติดังกล่าว และทำให้โจทก์เสียหายเป็นจำนวนเงินตามฟ้องนั้น ประเด็นในเรื่องค่าเสียหายจึงแยกออกเป็น โจทก์ได้รับความเสียหาย และมีค่าเสียหายเป็นจำนวนเงินตามฟ้อง ซึ่งโดยปกติค่าให้การของจำเลยก็มักจะต่อสู้ในประเด็นว่าโจทก์มิได้รับความเสียหาย และค่าเสียหายไม่ถึงจำนวนที่โจทก์อ้าง จึงทำให้เกิดเป็นประเด็นที่ต้องนำสืบ ดังนี้

5.7.1 ประเด็นโจทก์ได้รับความเสียหายหรือไม่

5.7.2 ประเด็นโจทก์เสียหายเพียงใด

5.7.1 ประเด็นโจทก์ได้รับความเสียหายหรือไม่

โดยปกติการฟ้องเรียกค่าเสียหายในมูลหนี้สัญญา โจทก์จะบรรยายฟ้องว่ามีความเสียหายเกิดขึ้น เช่น โจทก์ตกลงซื้อวัสดุก่อสร้างจากจำเลย จำเลยผิดสัญญาไม่ยอมส่งวัสดุก่อสร้างให้ ทำให้โจทก์ต้องสั่งซื้อจากผู้ขายรายอื่นในราคาที่สูงกว่าที่ตกลงซื้อจากจำเลย ทำให้ได้รับความเสียหาย สำหรับประเด็นนี้การกำหนดภาระการพิสูจน์ย่อมเป็นไปตามหลักทั่วไป กล่าวคือ ถ้าจำเลยไม่ให้การถึงเลยต้องถือว่าจำเลยรับว่ามีความเสียหายเกิดขึ้นจริง โจทก์ไม่ต้องนำสืบในประเด็นนี้ แต่ถ้าจำเลยปฏิเสธโจทก์ต้องมีภาระการพิสูจน์

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1725-1726/2506 ในประเด็นเรื่องความเสียหาย เมื่อโจทก์กล่าวอ้าง จำเลยปฏิเสธ โจทก์มีหน้าที่นำสืบ

สำหรับภาระการพิสูจน์ในเรื่องความเสียหายนี้ ถ้าโจทก์สืบได้ไม่สมก็ต่อถือว่าไม่มีความเสียหายเกิดขึ้น ประเด็นในเรื่องโจทก์เสียหายเพียงใดศาลก็ไม่จำเป็นต้องพิจารณาอีกต่อไป

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 578/2485 โจทก์ฟ้องว่าจำเลยผิดสัญญาไม่ส่งกระสอบให้กับโจทก์ ทำให้ได้รับความเสียหาย 3,800 บาท จำเลยต่อสู้ว่าโจทก์เป็นฝ่ายผิดสัญญาไม่ยอมรับมอบกระสอบเอง และโจทก์ไม่เสียหาย เพราะในเวลาสมควรส่งมอบกันนั้นราคาทองตลาดต่ำกว่าราคาในสัญญา เช่นนี้โจทก์ต้องพิสูจน์ว่าราคาทองตลาดในเวลาสมควรส่งมอบ

กันนั้นสูงกว่าราคาในสัญญาอันก่อให้เกิดความเสียหายแก่โจทก์ เมื่อโจทก์นำสืบไม่ได้ยอมถือว่า
ไม่มีความเสียหายเกิดขึ้น

คำพิพากษาฎีกาที่ 655/2499 จำเลยส่งมอบรถยนต์แก่โจทก์ล่าช้า
แต่มิได้เกิดความเสียหายขึ้นแก่โจทก์ โจทก์ฟ้องเรียกค่าเสียหายไม่ได้

5.7.2 ประเด็นโจทก์เสียหายเพียงใด

สำหรับประเด็นจำนวนค่าเสียหายนั้น โดยปกติการที่โจทก์ฟ้องว่า
จำเลยผิดสัญญาทำให้โจทก์ได้รับความเสียหายคิดเป็นค่าเสียหาย 10,000 บาท หากจำเลย
ให้การรับโดยชัดแจ้งว่าโจทก์เสียหายเป็นเงิน 10,000 บาทจริง เช่นนี้ประเด็นเรื่องค่า
เสียหายก็เป็นอันยุติโดยไม่ต้องสืบพยาน แต่ถ้าจำเลยให้การปฏิเสธในค่าเสียหายตามฟ้องของ
โจทก์ โจทก์ก็ต้องมีหน้าที่นำสืบในเรื่องค่าเสียหาย ตามหลักผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นมีหน้าที่นำสืบ

คำพิพากษาฎีกาที่ 47/2489 ในกรณีที่โจทก์ฟ้องเรียกค่าเสียหาย
ฝ่ายจำเลยไม่รับรองค่าเสียหายนั้น แม้จำเลยมิได้สืบพยานหักล้างอย่างไร โจทก์ก็ยังมีหน้าที่
ต้องนำสืบให้ศาลเห็นว่าได้เสียหายไปเท่าใดแน่

คำพิพากษาฎีกาที่ 250/2489 ในกรณีที่มีการผิดสัญญาและเรียกค่า
เสียหาย จำเลยให้การปฏิเสธ เป็นหน้าที่ของโจทก์จะต้องนำสืบถึงจำนวนค่าเสียหาย

มีปัญหาว่า ถ้าค่าให้การของจำเลยมิได้ให้การปฏิเสธค่าเสียหาย
ตามคำฟ้องของโจทก์ โจทก์ยังคงต้องมีหน้าที่นำสืบในเรื่องนี้หรือไม่ สำหรับปัญหานี้ถ้าจะถือเอา
หลักที่ว่าในกรณีใดที่จำเลยมิได้ให้การปฏิเสธถือว่าจำเลยรับ โจทก์ไม่ต้องมีหน้าที่นำสืบแล้ว
น่าจะถือว่าการนี้ เช่นนี้โจทก์ไม่ต้องมีการการพิสูจน์ในเรื่องจำนวนค่าเสียหายอีกต่อไปเพราะ
ไม่มีประเด็นข้อพิพาทในเรื่องนี้ ประกอบกับกฎหมายของประเทศไทยมิได้มีบทบัญญัติกำหนดหน้าที่
นำสืบในเรื่องค่าเสียหายไว้เหมือนกับบางประเทศ เช่น ประมวลกฎหมายลักษณะหนี้สวีต มาตรา
42 วรรคแรก บัญญัติว่า "ผู้ใดเรียกร้องให้ชดเชยความเสียหายผู้นั้นต้องนำสืบค่าเสียหาย" ซึ่ง
ตามบทบัญญัติของกฎหมายสวีตดังกล่าวถือว่า แม้จำเลยไม่ต่อสู้ในเรื่องค่าเสียหาย โจทก์ก็มี
หน้าที่นำสืบ

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากค่าเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้
กฎหมายได้บัญญัติขอบเขตของค่าเสียหายไว้แล้วในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา
222 ฉะนั้นจึงถือว่าแม้จำเลยจะมีได้ให้การปฏิเสธในจำนวนค่าเสียหายในคำให้การเลย
โจทก์ก็ต้องมีการพิจารณาพิสูจน์ เพราะศาลจะให้โจทก์ได้รับชดเชยค่าเสียหายจริง ๆ เท่านั้น ฉะนั้น
ในกรณีที่จำเลยมิได้ให้การปฏิเสธในจำนวนค่าเสียหายจึงไม่ถือว่าจำเลยรับ แต่ถือว่าจำเลย
ปฏิเสธ

มีปัญหาต่อไปว่า เมื่อนำสืบจำนวนค่าเสียหายอันเนื่องจากการ
ผิดสัญญาของจำเลย เป็นหน้าที่ของโจทก์ ไม่ว่าจำเลยจะให้การปฏิเสธหรือมิได้ให้การถึงประเด็น
นี้เลยก็ตาม แต่หากนำสืบถึงค่าเสียหายให้ศาลเห็นไม่ได้ หรือปรากฏว่า โจทก์ไม่นำสืบถึง
ค่าเสียหายเลย กรณีเช่นนี้ศาลจะมีอำนาจกำหนดค่าเสียหายให้แก่โจทก์ได้หรือไม่

สำหรับปัญหานี้ นักกฎหมายส่วนใหญ่ตลอดจนแนวคำพิพากษาฎีกาวินิจฉัย
ในแนวเดียวกันว่า ถ้าคดีฟังได้ว่าโจทก์เสียหาย แต่โจทก์นำสืบให้เห็นจำนวนค่าเสียหายไม่เท่า
จำนวนที่เรียกมา ไม่นำสืบหรือไม่อาจนำสืบค่าเสียหายที่แน่นอนได้ ศาลก็มีอำนาจกำหนดให้ได้
ตามที่เห็นสมควร¹ โดยอาศัยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 222 เป็นหลักพิจารณา

คำพิพากษาฎีกาที่ 1105/2487 ถ้าโจทก์นำสืบถึงค่าเสียหายให้แน
นอนไม่ได้ ศาลก็กำหนดให้ตามที่เห็นสมควร

คำพิพากษาฎีกาที่ 314/2504 ในเรื่องฟ้องเรียกค่าเสียหายนั้น
แม้จำเลยจะไม่ต่อสู้โต้แย้งจำนวนค่าเสียหายที่เป็นหน้าที่ของโจทก์ผู้กล่าวอ้างจะต้องนำสืบ
โดยตลอด

คำพิพากษาฎีกาที่ 1369/2514 โจทก์ฟ้องเรียกค่าทดแทนความ
เสียหายต่อชื่อเสียงเนื่องจากจำเลยผิดสัญญาหมั้น แต่ข้อนำสืบของโจทก์ไม่ปรากฏข้อเท็จจริง
ว่าโจทก์ได้รับความเสียหายต่อชื่อเสียงในการที่จำเลยผิดสัญญาหมั้นอย่างไรบ้าง การที่โจทก์
กล่าวลอย ๆ ว่าได้รับความเสียหายยังไม่เพียงพอที่ศาลจะรับฟังว่าโจทก์ได้รับความเสียหาย
อันจะกำหนดให้จำเลยรับผิดชอบค่าทดแทน

¹บริการส่งเสริมตุลาการ, หลักการชี้แจงสถานะและวิธีปฏิบัติ, หน้า 45.

สำหรับค่าเสียหายในกรณีผิดสัญญาและในสัญญานั้นมีการกำหนดเบี้ยปรับไว้ หากประเด็นเรื่องเบี้ยปรับจำเลยไม่ต่อสู้ โจทก์ก็ไม่ต้องนำสืบ แต่ค่าเบี้ยปรับที่เรียกนั้นสูงเกินไป ศาลจะลดลงเป็นจำนวนพอสมควรก็ได้¹

นอกจากนี้ ในกรณีที่โจทก์ฟ้องเรียกให้จำเลยคืนทรัพย์สินหรือชดเชยเงินคืน ไม่ใช่เป็นการฟ้องเรียกค่าเสียหาย จึงต้องเป็นไปตามหลักหน้าที่นำสืบทั่วไป²

คำพิพากษาฎีกาที่ 32/2505 ฟ้องเรียกให้จำเลยชดเชยราคาไม้ 11 ยก จำเลยให้การว่าเป็นหนี้ราคาไม้ของโจทก์ 4 ยก ปรากฏว่าโจทก์นำสืบไม่ได้ว่าจำเลยเป็นหนี้ราคาไม้จำนวนกี่ยก ดังนั้นศาลจะให้จำเลยชดเชยราคาไม้โดยคิดเฉลี่ยจากจำนวนที่โจทก์จำเลยอ้างไม่ได้ ต้องคิดให้เท่าจำนวนที่จำเลยให้การรับ

ฉะนั้น ในประเด็นเรื่องค่าเสียหาย จึงอาจกล่าวสรุปได้ดังนี้

1) ในกรณีที่โจทก์อ้างว่ามีความเสียหายเกิดขึ้นเนื่องจากการผิดสัญญาของจำเลย หากจำเลยปฏิเสธว่ามีได้เกิดความเสียหายขึ้น โจทก์ต้องมีหน้าที่นำสืบ แต่ถ้าจำเลยรับหรือมิได้ให้การปฏิเสธในประเด็นนี้ ขอให้จริงก็ต้องฟังเป็นยุติว่ามีความเสียหายเกิดขึ้น โจทก์ก็ไม่มีหน้าที่นำสืบ

2) ในประเด็นเรื่องค่าเสียหายนั้น ถ้าจำเลยให้การรับโดยชัดแจ้งว่าโจทก์มีค่าเสียหายตามฟ้องจริง ประเด็นเรื่องค่าเสียหายก็ฟังเป็นยุติ โจทก์ไม่ต้องนำสืบ

ถ้าจำเลยให้การปฏิเสธ โจทก์ก็ต้องมีหน้าที่นำสืบ ตามหลักผู้ใดกล่าวอ้างผู้อื่นต้องนำสืบ แต่ถ้าจำเลยมิได้ให้การในเรื่องเกี่ยวกับค่าเสียหายไว้แล้ว โจทก์ยังคงต้องมีหน้าที่นำสืบอยู่ ทั้งนี้เพราะประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 222 กำหนดให้โจทก์จะได้รับค่าเสียหายตามที่เสียหายจริง ๆ เท่านั้น จึงไม่ถึงว่าจำเลยรับ

3) หากโจทก์นำสืบได้ว่ามีความเสียหายเกิดขึ้นแก่โจทก์อันเนื่องจากการผิดสัญญาของจำเลย แต่โจทก์ไม่นำสืบหรือไม่อาจนำสืบในจำนวนค่าเสียหายได้ ศาลก็มีอำนาจกำหนดให้ได้ตามที่เห็นสมควร

¹ เรื่องเดียวกัน.

² เข็มชัย ชูติวงศ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, หน้า 90.

4) สำหรับค่าเสียหายในกรณีผิดสัญญา และในสัญญานั้นมีการกำหนดเบี้ยปรับไว้ หากประเด็นในเรื่องเบี้ยปรับจำเลยไม่ต่อสู้ โจทก์ก็ไม่ตองนำสืบ แต่ค่าเบี้ยปรับที่เรียกนั้นสูงเกินไป ศาลจะลดลงเป็นจำนวนพอสมควรก็ได้

5) การฟ้องเรียกคืนทรัพย์สินหรือชดเชยราคา ไม่ใช่เป็นการฟ้องเรียกค่าเสียหาย จึงต้องเป็นไปตามหลักหน้าที่นำสืบทั่วไป

5.8 ภาระการพิสูจน์ในประเด็นเรื่องอายุความ

สำหรับประเด็นเรื่องอายุความนั้น มีข้อพิพาทอันเกิดจากมูลหนี้สัญญาสู่การพิจารณาของศาลเป็นสองกรณี คือ เรื่องอายุความ กับเรื่องระยะเวลา ซึ่งจะแยกพิจารณาเป็นดังนี้

5.8.1 อายุความ

โดยปกติโจทก์ไม่ตองบรรยายในคำฟ้องว่าคดีของโจทก์ยังไม่ขาดอายุความ และไม่ตองบรรยายว่าเหตุใดจึงนำคดีมาฟ้องเกินกำหนดอายุความ¹ เพราะอายุความไม่ใช่สภาพแห่งข้อหาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 172 วรรคสอง จึงมีปัญหาว่า ในกรณีที่จำเลยยกข้อต่อสู้ว่าฟ้องของโจทก์ขาดอายุความ เป็นเรื่องที่จำเลยปฏิเสธคำฟ้องของโจทก์ในประเด็นนี้ อันเป็นเหตุให้โจทก์มีหน้าที่นำสืบ หรือเป็นสิ่งที่จำเลยยกข้อต่อสู้เป็นประเด็นขึ้นใหม่โดยจำเลยเป็นฝ่ายกล่าวอ้าง จึงตองมีหน้าที่นำสืบ²

สำหรับปัญหานี้ผู้เขียนเห็นว่า การที่โจทก์นำคดีมาฟ้องต่อศาล แม้โจทก์จะไม่บรรยายในคำฟ้องว่าคดีของโจทก์ยังไม่ขาดอายุความ ก็เป็นการแสดงอยู่ในตัวว่าคดีของโจทก์ยังไม่ขาดอายุความ การที่จำเลยต่อสู้ว่าขาดอายุความจึงเป็นการปฏิเสธข้ออ้างของโจทก์ที่วาคดียังไม่ขาดอายุความ โจทก์จึงตองมีหน้าที่นำสืบ

คำพิพากษาฎีกาที่ 607/2521 (ประชุมใหญ่) โจทก์ฟ้องว่าเมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2517 เจ้าหนี้ของโจทก์ตรวจพบว่ามีของกลางที่ไต่ทำสัญญาให้จำเลย

¹คำพิพากษาฎีกาที่ 469/2526

²คำพิพากษาฎีกาที่ 821/2515

เผ่ารักษาหายไปทั้งหมด จึงทวงถามให้จำเลยชำระเบี้ยปรับตามสัญญา จำเลยไม่ชำระ จำเลย
โจทก์ว่าฟ้องโจทก์ขาดอายุความเพราะนับแต่วันที่ตั้งกล่าวจนถึงวันฟ้องเป็นเวลาเกินกว่า 6
เดือนแล้ว โจทก์มีใต้อัยการในข้อนี้ ถือว่าโจทก์บอกเลิกสัญญาแล้วตั้งแต่วันนั้น และถือว่า
เป็นวันสิ้นสัญญา

ศาสตราจารย์จิติ ดิงศกัทธิย์ ไต่บันทึกหมายเหตุไต่ถามคำพิพากษา
ฎีกาที่ 707/2521 ไว้ดังนี้

"คดีนี้มีประเด็นเฉพาะที่โจทก์เรียกร้องเป็นเบี้ยปรับ เพราะไม่ซื้อ
โจทก์ที่จำเลยรักษาไว้หายไป มิได้มีประเด็นการคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สิน ซึ่งคงไม่อยู่ในอายุความ
ตามมาตรา 671

เกี่ยวกับอายุความ จำเลยต้องยกขึ้นต่อสู้ตามมาตรา 193 แต่เมื่อ
ยกขออายุความขึ้นต่อสู้แล้ว หน้าที่นำสืบว่าคดีขาดอายุความหรือไม่ไม่ใช่จำเลยต้องนำสืบเสมอ
ไป แล้วแต่รูปคดีจะปรากฏว่าสิทธิเรียกร้องเริ่มต้นใช้ใดตามมาตรา 169 ตั้งแต่เมื่อใด เรื่องนี้
ตามฟ้องปรากฏว่าโจทก์ตรวจพบว่ามีหาย คือจำเลยไม่ชำระหนี้ตั้งแต่วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2517
จนถึงวันฟ้องเกิน 6 เดือน โจทก์จึงต้องนำสืบว่าคดีไม่ขาดอายุความเพราะเหตุใด เป็นข้ออ้าง
ว่าอายุความนับแต่เมื่อใดจึงไม่ครบ 6 เดือน ไม่ใช่ข้อปฏิเสธว่าคดีไม่ขาดอายุความ"

ประเด็นเกี่ยวกับอายุความนี้ อาจารย์เข้มชัย ชูติวงศ์ ไต่ถามข้อ
สังเกตไว้เพิ่มเติมว่า¹

1) กรณีฟ้องบรรยายว่าโจทก์ฟ้องคดีเมื่อเลยกำหนดอายุความใน
เรื่องนั้นไปแล้ว แต่มีเหตุบางประการทำให้อายุความสะดุดหยุดลงหรืออายุความยังไม่เริ่มนับ
และจำเลยต่อสู้ว่าคดีขาดอายุความ ดังนี้โจทก์ต้องมีหน้าที่นำสืบว่ามีเหตุที่ทำให้คดีโจทก์ไม่ขาด
อายุความ

คำพิพากษาศฎีกาที่ 1343/2520 โจทก์ฟ้องคดีให้ทายาทของคู่ค้า
ประกันรับผิดชอบหลังจากคู่ค้าประกันตายแล้ว 3 ปี โจทก์จึงต้องมีหน้าที่นำสืบว่าโจทก์เพิ่งรู้ก่อนฟ้อง
ไม่เกิน 1 ปี ว่าคู่ค้าประกันตาย เมื่อโจทก์ไม่สามารถนำสืบได้ คดีโจทก์จึงขาดอายุความ

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 74-77.

2) อายุความมรดกที่ทายาทที่ไม่ได้ครอบครองทรัพย์สินมรดกจะต้องฟ้องเรียกทรัพย์สินมรดกจากทายาทที่ครอบครองภายใน 1 ปีนั้น ไม่ใช่อายุความสิทธิเรียกร้อง ดังนั้นจึงไม่ว่าฝ่ายโจทก์จะต้องมีหน้าที่นำสืบเสมอ ต้องพิจารณาว่าฝ่ายใดถูกอ้างเรื่องอายุความมายัน ฝ่ายนั้นต้องมีหน้าที่นำสืบว่าสิทธิของตนไม่ขาดอายุความ

3) การที่โจทก์ฟ้องตามสิทธิเรียกร้องอย่างใดอย่างหนึ่ง ย่อมต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าคดีมีอายุความตามอายุความทั่วไปของสิทธิเรียกร้องนั้น เช่น ฟ้องตามสัญญา ต้องถือไว้ก่อนว่ามีอายุความ 10 ปี ดังนั้นถ้าฝ่ายใดกล่าวอ้างว่ามีข้อเท็จจริงใดทำให้อายุความไม่เป็นไปตามอายุความทั่วไป ฝ่ายที่อ้างต้องมีหน้าที่นำสืบ

5.8.2 ระยะเวลา

เนื่องจากระยะเวลาที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เช่น ระยะเวลาในการบอกกลางโมฆียกรรม หรือข้อต่อสู้ในเรื่องระยะเวลาการครอบครองที่ดินมือเปล่ามีอายุความ ฉะนั้นผู้ใดกล่าวอ้างระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดเพื่อให้เป็นประโยชน์แก่รูปคดีของตน ความฝ่ายนั้นย่อมมีหน้าที่นำสืบ ทั้งนี้เป็นไปตามหลักผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นมีหน้าที่นำสืบ

คำพิพากษาฎีกาที่ 560/2493 ระยะเวลาบอกกลางโมฆียกรรมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 143 จำเลยเป็นผู้ยกขึ้นต่อสู้ จึงมีหน้าที่นำสืบ

คำพิพากษาฎีกาที่ 1991/2524 จำเลยมีหน้าที่นำสืบว่าได้ครอบครองที่พิพาทก่อนโจทก์ฟ้องเกิน 1 ปี ตามมาตรา 1375

ฉะนั้น ในประเด็นเรื่องอายุความ จึงอาจกล่าวสรุปได้ดังนี้

1) การที่โจทก์นำคดีมาฟ้องต่อศาล ย่อมเป็นการแสดงอยู่ในตัวว่าคดีโจทก์ยังไม่ขาดอายุความ ดังนั้นการที่จำเลยต่อสู้ว่าคดีขาดอายุความแล้วจึงเป็นการปฏิเสธฟ้องโจทก์ หน้าที่นำสืบจึงตกอยู่แก่โจทก์

2) ส่วนเรื่องระยะเวลา เช่น ระยะเวลาบอกกลางโมฆียกรรม หากจำเลยยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดี จำเลยต้องมีหน้าที่นำสืบ

6. หลักเกณฑ์ที่ใช้กำหนดการระงับการพิสูจน์ในมูลหนี้สัญญา

เนื่องจากกฎหมายลักษณะพยานของไทยได้กำหนดหลักเกณฑ์ที่ใช้กำหนดการระงับการพิสูจน์ไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84 ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวได้กำหนดหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการกำหนดการระงับการพิสูจน์อยู่เพียงสองหลัก คือ "หลักผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นมีภาระการพิสูจน์" กับ "หลักข้อสันนิษฐานในกฎหมาย" แต่ศาลก็ได้นำมาเอา "หลักข้อเท็จจริงอยู่ในความรู้เห็นของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งโดยเฉพาะ" ในระบบ Common Law มาใช้ด้วย

6.1 หลักผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นมีภาระการพิสูจน์

จากประเด็นข้อพิพาทที่มักเกิดขึ้นในมูลหนี้สัญญา ตามที่ผู้เขียนได้วิเคราะห์ไว้ข้างต้นจะเห็นว่า ส่วนใหญ่แล้วศาลได้นำหลักผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นมีภาระการพิสูจน์มาใช้ในการกำหนดการระงับการพิสูจน์ กล่าวคือ ถ้าประเด็นใดเป็นกรณีที่โจทก์กล่าวอ้าง จำเลยปฏิเสธ ภาระการพิสูจน์จะตกอยู่แก่โจทก์ เช่น ประเด็นในเรื่องอำนาจฟ้อง ประเด็นเรื่องผิดสัญญา ประเด็นเรื่องการปฏิเสธสัญญาที่มีหลักฐานเป็นเอกสาร ประเด็นเรื่องค่าเสียหาย ประเด็นเรื่องอายุความ ซึ่งประเด็นข้อพิพาทเหล่านี้จำเลยให้การปฏิเสธ ศาลย่อมต้องนำหลักผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นมีภาระการพิสูจน์มากำหนดคดีให้โจทก์มีหน้าที่นำสืบ แต่ถ่าประเด็นใดเป็นกรณีที่โจทก์กล่าวอ้าง จำเลยให้การรับหรือถือว่าได้รับตามข้อกล่าวอ้างของโจทก์ แต่ยกข้อต่อสู้ชั้นปฏิเสธความรับผิดต่อโจทก์ เช่น ประเด็นเรื่องความไม่สมบูรณ์ของสัญญา ประเด็นเรื่องการชำระหนี้ ศาลย่อมกำหนดคดีให้จำเลยมีหน้าที่นำสืบ โดยนำหลักผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นมีภาระการพิสูจน์ มาใช้ในกรณีเช่นเดียวกัน

6.2 หลักข้อสันนิษฐานในกฎหมาย

ในบางกรณี ศาลก็ได้นำหลักข้อสันนิษฐานในกฎหมายมาใช้ในการกำหนดประเด็นข้อพิพาทในมูลหนี้สัญญาด้วย ถ้าประเด็นข้อพิพาทดังกล่าวมีข้อสันนิษฐานของกฎหมายที่เป็นคุณแก่ฝ่ายใด คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งก็ต้องมีหน้าที่นำสืบหักล้างข้อสันนิษฐาน เช่น บทบัญญัติเรื่องรับชนได้กำหนดให้ฆูชนสงจะต้องรับผิดในการที่ของอัน เขาได้มอบหมายแก่ตนนั้นสูญหายหรือบุบสลายหรือส่งมอบชักช้า เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าการเสียหายหรือบุบสลายหรือชักช้านั้น เกิดแก่เหตุสุดวิสัยหรือเกิดแก่สภาพแห่งของนั่นเอง หรือเกิดเพราะความผิดของผู้ส่งหรือผู้รับตราส่ง ในกรณีเช่นนี้

ประเด็นข้อพิพาทอันเกี่ยวกับผู้รับว่าได้มีการผิดสัญญาหรือไม่ ศาลก็จะนำหลักสันนิษฐานมากำหนดให้จำเลยในฐานะผู้รับต้องมีภาระการพิสูจน์

6.3 หลักข้อเท็จจริงอยู่ในความรู้เห็นของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งโดยเฉพาะ

แม้ว่าหลักเกณฑ์การกำหนดภาระการพิสูจน์จะได้กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84 อยู่เพียงสองหลัก คือ หลักผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นมีภาระการพิสูจน์ และ หลักข้อสันนิษฐานในกฎหมาย เท่านั้น แต่เนื่องจากกฎหมายลักษณะพยานของระบบ Common Law มีอิทธิพลและเป็นต้นแบบของกฎหมายลักษณะพยานของไทย แนวคำพิพากษาฎีกาบางฉบับจึงได้นำเอาหลักเกณฑ์ในระบบ Common Law มาใช้ด้วย เช่น นำเอาหลักข้อเท็จจริงอยู่ในความรู้เห็นของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งโดยเฉพาะมากำหนดให้ฝ่ายนั้นมีภาระการพิสูจน์ ดังจะเห็นได้จากในกรณีที่เกิดความเสียหายหรือสูญหายแก่ตัวทรัพย์สิน อันเป็นทรัพย์สินของโจทก์ที่อยู่ในความครอบครองของจำเลยตามสัญญาในขณะที่เกิดความเสียหาย ศาลได้กำหนดให้จำเลยมีภาระการพิสูจน์ เพื่อให้หลุดพ้นจากความรับผิด เพราะถือว่าจำเลยอยู่ในฐานะที่รู้ดีกว่าโจทก์ว่าทรัพย์สินของโจทก์ซึ่งอยู่ในความครอบครองของจำเลยเสียหายหรือสูญหายได้อย่างไร เพราะหากให้โจทก์เป็นผู้มีหน้าที่นำสืบก็จะเกิดความไม่เป็นธรรมแก่คดี ดังที่ศาลฎีกาได้วินิจฉัยไว้¹

7. ปัญหาการกำหนดภาระการพิสูจน์ในมูลหนี้สัญญาตามกฎหมายไทย

7.1 ปัญหาที่เกิดจากบทบัญญัติของกฎหมาย

สำหรับการกำหนดภาระการพิสูจน์ในมูลหนี้สัญญาตามกฎหมายไทยนั้น โดยปกติแล้วจะไม่ค่อยมีปัญหาสำหรับศาลในการวินิจฉัยว่าข้อเท็จจริงใดเป็นกรณีโจทก์กล่าวอ้างและจำเลยปฏิเสธ หรือเป็นกรณีที่จำเลยยกข้อเท็จจริงใหม่ขึ้นต่อสู้เพื่อให้หลุดพ้นจากความรับผิด แต่ปัญหาการกำหนดภาระการพิสูจน์ในมูลหนี้สัญญาของศาลไทยอยู่ที่หลักเกณฑ์ที่จะนำมาใช้ในการกำหนดภาระการพิสูจน์ ทั้งนี้เพราะประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84 ได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้เพียงสองหลักเท่านั้น ซึ่งในบางครั้งหากศาลมีความประสงค์จะใช้หลักในการกำหนดภาระการพิสูจน์อื่น ๆ ตามที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายลักษณะพยานของระบบ Common Law มาใช้

¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 849/2490

เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่รูปคดี ก็เกิดข้อขัดแย้งว่าการดำเนินการของศาลเช่นนั้นอาจอยู่นอกเหนือหลักเกณฑ์ของบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84 จึงทำให้แนวคำพิพากษากฎีกาบางฉบับไม่กล่าวแสดงให้เห็นว่าได้มีการนำหลักอื่น ๆ นอกเหนือจากหลักตามมาตรา 84 มาใช้ในการกำหนดการระงับการพิสูจน์ เช่น

คำพิพากษากฎีกาที่ 1215/2496 จำเลยรับเครื่องคิดเลขของโจทก์ไว้ทดลอง ใจว่าจะรับซื้อหรือไม่ เครื่องคิดเลขเสียหายระหว่างอยู่ในครอบครองของจำเลย จำเลยต้องรับผิดชอบ เว้นแต่จะสืบแก้ตัวได้ว่าเหตุใดจึงไม่ต้องรับผิดชอบ

ตามคำพิพากษากฎีกาฉบับนี้ ศาลฎีกาก็มิได้ให้เหตุผลโดยละเอียดว่าทำไมในคดีนี้จำเลยปฏิเสธว่าตนมิได้ทำให้เครื่องคิดเลขของโจทก์เสียหายตามที่โจทก์ฟ้อง เหตุใดจึงให้จำเลยมีหน้าที่นำสืบ ศาลฎีกาให้เหตุผลแต่เพียงว่า เมื่อเครื่องคิดเลขเสียหายระหว่างอยู่ในครอบครองของจำเลย จำเลยต้องรับผิดชอบ โดยนำเอาหลักข้อเท็จจริงอยู่ในความรู้เห็นของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งโดยเฉพาะฝ่ายนั้นมีหน้าที่นำสืบ มาใช้ในการกำหนดการระงับการพิสูจน์นั่นเอง แต่ถ้าหากศาลฎีกาอธิบายให้แจ่มชัดว่านำหลักดังกล่าวมากำหนดให้จำเลยมีภาระการพิสูจน์ ก็อาจไปแย้งกับเนื้อความของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84 ได้ อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่า ทางแก้ไขปัญหาคือข้อขัดข้องดังกล่าวที่ดีที่สุดก็คือ ทำการแก้ไขบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84 ให้ศาลสามารถชี้ดุลพินิจนำเอาหลักเกณฑ์ในการกำหนดการระงับการพิสูจน์อันมาใช้ได้

7.2 ปัญหาที่เกิดจากศาลมิได้แยกประเด็นเรื่องโจทก์จำเลยทำสัญญาตามฟ้องหรือไม่ กับประเด็นเรื่องโจทก์จำเลยมีนิติสัมพันธ์ต่อกันหรือไม่ออกจากกัน

ปัญหาการกำหนดการระงับการพิสูจน์ในมูลหนี้สัญญาอีกประการหนึ่งก็คือ ในกรณีที่โจทก์ยื่นฟ้องต่อศาลให้จำเลยรับผิดชอบตามสัญญาที่ทำไว้เป็นหนังสือ และแนบเอกสารดังกล่าวเป็นเอกสารท้ายฟ้อง จำเลยให้การรับว่าทำเอกสารนั้นไว้จริง แต่ปฏิเสธว่าไม่มีนิติสัมพันธ์ตามเอกสารนั้น แนวคำพิพากษากฎีกาได้กำหนดให้จำเลยมีภาระการพิสูจน์ เพราะถือว่าประเด็นเรื่องโจทก์จำเลยทำสัญญาตามฟ้องหรือไม่ กับประเด็นเรื่องโจทก์จำเลยมีนิติสัมพันธ์ต่อกันหรือไม่เป็นประเด็นเดียวกัน เมื่อจำเลยรับว่าได้ทำสัญญาตามฟ้องจริง แต่ต่อสู้ว่าไม่มีนิติสัมพันธ์ตามเอกสาร

นั้นจึงเป็นกรณีที่จำเลยยกข้อเท็จจริงขึ้นมาใหม่ เมื่อเป็นเช่นนั้นจึงเกิดปัญหาที่จะต้องพิจารณาต่อไป คือ ถ้าโจทก์มิได้แนบเอกสารที่ทำไว้เป็นหนังสือเป็นเอกสารท้ายฟ้อง และจำเลยให้การปฏิเสธ นิติสัมพันธ์กับโจทก์ตามที่โจทก์กล่าวอ้าง ภาระการพิสูจน์ในประเด็นนิติสัมพันธ์ควรตกอยู่กับโจทก์หรือจำเลย ซึ่งหากพิจารณาตามแนวคำพิพากษาฎีกาที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ศาลก็ยังคงต้องให้จำเลยเป็นผู้มีภาระการพิสูจน์ในประเด็นนี้อยู่แน่นอน ทั้งนี้เพราะศาลมิได้แยกประเด็นเรื่องจำเลยมีนิติสัมพันธ์กับโจทก์หรือไม่ กับประเด็นเรื่องจำเลยได้ทำสัญญาตามฟ้องกับโจทก์หรือไม่ ออกจากกัน โดยถือว่าเป็นประเด็นเดียวกัน กล่าวคือ ถ้าจำเลยรับว่าทำสัญญากับโจทก์ย่อมมีนิติสัมพันธ์ตามนั้น หากจำเลยกล่าวอ้างว่ามีนิติสัมพันธ์ จำเลยจะต้องพิสูจน์ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า ประเด็นเรื่องจำเลยทำสัญญาตามฟ้องกับโจทก์หรือไม่ กับประเด็นเรื่องจำเลยมีนิติสัมพันธ์กับโจทก์หรือไม่ น่าจะเป็นคนละประเด็นกัน ทั้งนี้เพราะแม้จำเลยจะได้ทำสัญญาไว้กับโจทก์จริง แต่นิติสัมพันธ์ก็อาจมิได้เป็นไปอย่างที่โจทก์อ้าง และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 94 ก็เปิดโอกาสให้จำเลยนำพยานมาสืบต่อสู้ในเรื่องนี้ ซึ่งหากศาลได้แยกประเด็นทั้งสองออกจากกันตามที่ผู้เขียนได้กล่าวไว้ แม้จำเลยจะรับว่าได้ทำสัญญาตามฟ้องแต่ปฏิเสธในประเด็นนิติสัมพันธ์ โจทก์ก็ต้องมีภาระการพิสูจน์ในประเด็นเรื่องนิติสัมพันธ์